

kitap

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE IŞIĞINDA EĞİTİM POLİTİKAMIZ
Nurer UĞURLU başkanlığında bir kurul tarafından hazırlanmıştır.

Dizgi - Yayımlayan:
Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
Baskı: Çağdaş Matbaacılık ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Ocak 2000

Prof. Dr. MAHMUT ÂDEM

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE IŞIĞINDA
EĞİTİM POLİTİKAMIZ

CGAZETESİNİN
OKURLARINA ARMAĞANIDIR.
SUNU

Genelde üniversitedeki uğraş alanım eğitim planlaması, eğitim ekonomisi, eğitim maliyesi, eğitim finansmanıdır. Ancak bu alanların da, her biri ayrı ayrı eğitim politikası ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilidir.

Bununla birlikte doğrudan eğitim politikası konusunda ilk çalışmam, 1992 yılında 3. İzmir İktisat Kongresi'nde sunduğum Ulusal Eğitim Politikamız başlıklı bildiri olmuştur. Bu çalışma, genişletilmiş olarak 1993 yılında yayımlanan "Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı" adlı kitabımda yer almıştır. Bunu 1995 yılında yayımlanan "Demokratik, Laik, Çağdaş Eğitim Politikası" izlemiştir. Ancak bu son kitabım, hem mesleki dergilerde hem de günlük gazetelerde ulusal eğitimimizin çeşitli sorunları konusunda yayımlanmış olan 27 makalenin bir araya getirilmesinden oluşmuştur. Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı, Eğitim Maliyesi dersinin; Demokratik, Laik, Çağdaş Eğitim Politikası da Eğitim Politikasının ders kitabı olarak kullanılmıştır. 1997 yılında Türkiye Bilimler Akademisi'nce hazırlanan "Türkiye'de Bunalım Projesi"nde, Bunalımın Eğitsel Nedenleri konusunu hazırlamam istendi. Bu çalışmam iki ayrı dinleyici kümesine sunulmuş ve 1998 yılı Ekim ayında "Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları" başlığı ile proje raporu yayınlanmıştır. Atatürkçü Düşünce Işığında Eğitim Politikamız, bu hazırlıklar temel alınarak hazırlanmıştır. Bu bağlamda, bu kitabın hazırlanmasında, çok önemli bir özendirici etkisi bulunan, "Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları" başlıklı projede katkımı isteyen başta TÜBA Başkanı Sayın Prof.Dr.Ayhan Çavdar, TÜBA Başkanlık Danışmanları Sayın Prof.Dr.Süleyman Çetin Özoğlu ve Sayın Refet Erim'e teşekkür ediyorum. Ayrıca bu kitabın hazırlanmasının her evresinde, çok önemli bilimsel, maddi ve tinsel (manevî) katkılarıyla büyük destek olan -bu katkıları olmasaydı bu kitabın yayınlanması mümkün olmayacaktı- değerli meslektaşım Doç.Dr.Kasım Karakütük'e çok teşekkür ediyorum.

Ankara, Haziran 1999

Prof.Dr.Mahmut Âdem

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM Sayfa

I. ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE IŞIĞINDA
EĞİTİM POLİTİKAMIZ 9

II.	EĞİTİM HAKKI	61
III.	YÜKSEKÖĞRETİM	102
IV.	ÖĞRETMEN YETİŞTİRME VE SORUNLARI	117
	KAYNAKÇA	148

BÖLÜM I

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE IŞIĞINDA EĞİTİM POLİTİKAMIZ

Siyasal ya da ekonomik düzeni ne olursa olsun, her ülkenin ulusal bir eğitim politikası vardır. Tüm toplum kesimlerinde ulus olma bilincinin gelişebilmesi ve yerleşebilmesi için, gelecek kuşakların eğitiminin, toplumca benimsenmiş bir değerler dizgesi içinde ele alınması gerekmektedir. Çünkü, bir ulusu ulus yapan başta kültür olmak üzere bu değerler dizgesi, her şeyden önce ulusal eğitim kurumlarında biçimlendirilmektedir. Bu bağlamda eğitim politikası, büyük önem taşımaktadır. Ulusal eğitim politikasının birçok kaynağı bulunmakla birlikte, en çok bilinenler; Anayasa, ilgili yasalar ve kalkınma planlarıdır.

Anayasamıza göre, eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz (Mad. 42).

Anayasa'da betimlenen Türk eğitimi; çağdaş, bilimsel ve laik eğitimidir. Ancak kağıt üzerinde böyle olmakla birlikte, bugün gerçekten ulusal eğitimimiz ne ölçüde çağdaş bilim ve eğitim ilkelerine göre yapılmaktadır? Öğretim Birliği Yasası öncesindeki "Mahalle mekteplerini" çağrıştıran Kur'an Kursları, İmam Hatip Okulları yıldan yıla çığ gibi çoğalmakta; bilim, teknoloji üretmede ve eğitim-öğretimde çağdışı kaldığı için kapatılan, İstanbul Darülfünunu yerine yeni kurulmuş olan çağdaş Türk üniversitelerinden önemli bir bölümü, tarikatçı rektör ve yöneticiler sayesinde yeniden medreseleşme sürecine girmektedir. Bu durumda, Milli Eğitim Temel Kanununda belirlenen, Türk milletinin bütün fertleri; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirilebilir mi?

1998-1999 öğretim yılında ilkokuldan üniversiteye değin tüm eğitim tür ve düzeylerinde eğitimciler, veliler, öğrenciler büyük bir kaygı içinde bulunmaktadır. Veliler kendi kendine soruyor: Çocuğum iyi bir okula girebilecek mi, nitelikli ve deneyimli bir öğretmenin sınıfına düşebilecek mi? Mezun olunca iş bulma olasılığı yüksek ve insanca yaşaması için yeterli gelir sağlayabilecek bir yükseköğretim kurumuna girebilecek mi, böylece toplumda hak ettiği yerlere gelebilecek bir meslek sahibi olabilecek mi? Oğlum, kızım hiçbir siyasal-ideolojik baskı ya da etki altında kalmadan, huzur ve güven ortamında öğrenimini sürdürebilecek bir yurttta - halen bu tür yurtlar var mı? - yer bulabilecek mi?

Öğrencilere gelince; 1999 yılında gençler, her zamankinden çok daha fazla sorunlarla dopdolular: Ailem; Türk eğitim dizgesinde mutlak ayrıcalığı olan Anadolu lisesi, süper lise, fen lisesi, özel lise vb. okullarda, hatta yurtdışında öğrenim görmemi sağlayabilecek mi? Genel olarak eğitim, bireye belli bir meslek kazandıran bir süreç olarak kabul edildiğinden öğrenimini tamamlayan genç, yetiştiği alan ile ilgili bir meslekte çalışabilmeyi ummaktadır. Bu nedenle bugün gençleri en çok kaygılandıran, öğrenim yaşamlarından sonra iş bulup bulamayacaklarıdır. Bu konuda gençleri en çok düşündüren sorular şunlardır: Ülkemizde işsizlik daha da artacak mı? Alacağım diploma bir iş bulma olanağı sağlayacak mı? Zorunlu öğrenimden sonra yeteneklerime uygun bir mesleğe doğru olarak yöneltilebilecek miyim?

Öz olarak geleceğin toplumsal ve ekonomik koşulları, gençlere daha insanca bir yaşam sağlayabilecek mi? Bu soruların yanıtı, eğitim kavramında bulunabilir.

Bir tanıma göre hammaddesi insan olan eğitimin amacı; bireye olumlu davranışlar kazandırmak, bir mesleğin bilgi, beceri ve tekniklerini öğretmek, onu daha üretken kılmaktır. Bir başka tanıma göre eğitim; toplumun yaratıcı gücünü ve verimini artıran, bireye yeteneklerini geliştirme olanağı veren, sosyal adalet, fırsat ve olanak eşitliği ilkelerini gerçekleştirmede etkili araçtır (1). Öyleyse bugün genel olarak en iyi yönetim biçimi kabul edilen demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işleyebilmesi için, eğitim kesimine çok büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bu nedenle Milli Eğitim Temel Kanununda, Türk Milli Eğitiminin temel ilkeleri arasında "Demokrasi eğitimine" çok önemli bir yer verilmiştir.

Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk

kitap

duygusunun ve manevî değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak eğitim kurumlarında Anayasa'da ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez (Mad.11).

Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 30.04.1992 tarih ve 3797 sayılı kanuna göre bu bakanlığın birinci görevi, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı vatandaş yetiştirmektir.

Bugün Türk toplumunun yanıt araması gereken en önemli soru şudur? Mevcut ulusal eğitim düzenimiz Anayasa ve ilgili yasalarda betimlenen Türk insanını yetiştiriyor mu? Bu soruya kim olumsuz yanıt vermek ister? Ama gelin görün ki, bugün karşı karşıya bulunduğumuz gerçekler hiç de iç açıcı değildir.

Ülkemizde sağır sultan bile biliyor ki; Kur'an Kursu, İmam-Hatip okulları, ilâhiyat meslek yüksek okulları ve ilâhiyat fakültelerinde öğrenim görenlerin çoğu; demokratik olmayan, çağdışı, "ümmeççi" bir düzene özlem duyar biçimde yetiştirilmektedir. Kimi yörelerimizde imam-hatip lisesi öğrencileri, ulusal bayram törenlerine katılmamakta, kimileri de başörtülü olarak katılmak istemektedirler. Bu okulların hedefi; Öğretim Birliği Yasasınının 4. maddesine göre, gereksinme duyulan din görevlilerini yetiştirmektir; bugün ne yazık ki, bu hedefin çok ötesine aşmış bulunmaktadır. Asıl amaç, imam-hatip çıkışlı üst düzey kadroları yetiştirerek kaleyi içerden fethetmektir. Böylece günümüzde din eğitimi veren meslek okulları amacından saptırılmış, tıpkı 1924 yılı öncesi olduğu gibi, çağdaş laik okula koşut bir eğitim veren, ikinci kanal din okulları olmuşlardır. İşte bu nedenle kimi çevreler ne idüğü belirsiz "adil düzene" geçişin "kanlı mı, kansız mı" olacağı, "karases" in yurtdışında kurduğunu savladığı "şeriat devleti" yoluyla, hatta orası bile çok uzak olduğundan sınır komşumuz bir ülkeden ülkemize şeriat düzenini ithal etme çabası içinde bulunmaktadır.

İşte bu durum ve koşullarda Atatürk'ün Türk Gençliğine emanet ettiği Cumhuriyeti korumak ve yüceltmek için tek kurtuluş yolu; Atatürk devrim ve ilkelerine, Atatürkçülüğe, sımsıkı sarılmak, ona sahip çıkmaktır. Bu da, ancak çağdaş, bilimsel, laik bir eğitimle olur. Öyleyse Atatürkçülük nedir?

Atatürkçülük

Fransız bilim adamı ve düşünür Maurice Duverger, Atatürkçülüğü şöyle yorumlamıştır:

Atatürkçülük (Le Kémalisme), yalnızca Türk tarihinin belli bir dönemi değildir. Atatürkçülük siyasal bir dizge türü olmuştur. O, henüz komünizm ya da Batı demokrasisi denli net bir şeması çizilemeyen, oldukça kötü tanımlanmış bir dizgedir; ancak çok önemli bir dizgedir. Çünkü Atatürkçülük; Moskova ya da Pekin'in dümen suyunda olmayan Üçüncü Dünya devletlerinin çoğuna az çok doğrudan esin kaynağı olmaktadır. Geri kalmış uluslar için Atatürkçülük, Marksizme karşı bir seçenektir: Çünkü Batı Avrupa ve Kuzey Amerika rejimleri, onlara uygun gelmemektedir.

Nüfusun çoğunluğu; okumaz-yazmaz, aç ve yoksul olan, en düşük yaşam koşullarının altında yaşayan, yani insanca yaşam düzeyinin altında bulunan ülkelerde; siyasal parti çoğulculuğuna ve serbest seçimlere dayalı liberal siyasal kurumlar işleyemez. Her şeye karşın, geri kalmış ülkeler; sözü edilen siyasal-liberal kurumlara alıştırmak istenirse, bu kurumlar yapmacık, aldattıcı bir nitelik kazanırlar: Boyanmış saçların gerisinde geleneksel derebeylik (feodalite) gerçek iktidara sahip olur. Hatta serbest girişim ve kapitalizm; geri kalmışlık kısır döngüsünü kırabilmek için, bu ülkelerin gereksinme duyduğu hızlı ve dengeli ekonomik büyümeyi sağlayamaz.

Siyasal demokrasi, ancak belli bir ekonomik gelişmişlik düzeyinden itibaren, gerçekten işlerlik kazanabilir. Üçüncü Dünya ulusları, kapitalizm yoluyla bu düzeye hızlıca ulaşamazlar: Asya, Afrika ve Lâtin Amerika'nın evrimine hakim olan bu iki temel noktadır: Buna karşılık komünizmin önerdiği çözümler, bu yörelerde etkili olmamıştır. Komünizmin geçiş evresi denilen evrede, tüm ulusların yöneldiği hem politik, hem ekonomik tam demokrasiye ulaşmak için en doğru yol, siyasal özgürlüklerin tümüyle sanayileşmeye feda edilmesi değildir. Çünkü diktatörlük ve kurumları ya da Batı'daki kapitalist düzen bir kez yerleşti mi söküp atılması, çok güçtür. Hatta üretimin büyümesini sağlamak için bu vahşi yöntemlerin en iyi yöntemler olduğu da kesin değildir: Gereğinden çok fazla merkezi olarak planlanmış bir ekonominin savurganlıkları, kayıpları ve yanlışlıkları belki gereğinden fazla olan liberal bir ekonomideki denli büyüktür.

Bunu; hemen hemen tüm geri kalmış ya da gelişmekte olan uluslar, az çok net olarak bilmektedirler. Bu nedenle anılan ülkeler; Atatürkçülüğün öncüsü, hatta ta kendisi olduğu bir karma siyasal ve ekonomik çağdaşlaşma yönetim biçimini benimsemişlerdir. Bununla birlikte Atatürkçülük; siyasal konulara oranla ekonomi alanında daha belirsizdir. Çünkü Atatürk'ün deneyimlerinin olduğu XX. yüzyılın ilk yarısında, SSCB dışındaki ülkelerin politikacıları, devlet adamları ile diplomatları ekonomik konulara bugünkü denli önem vermiyorlardı (2).

Öyleyse Duverger'ye göre;

Atatürkçülük, daha çok siyasal yönü ağır basan bir çağdaşlaşma dizgesidir. Bu anlamda Atatürkçülük 1920'lerde demokratik bir yönetim biçimi değildir, ama totaliter ya da faşist bir yönetim biçimi hiç değildir. Çünkü cumhuriyetçi ve liberal ülküsüyle (ideolojisiyle) esnek yapısıyla, kendi içindeki çeşitli siyasal eğilimlere hoşgörülü bakışıyla o zamanki Cumhuriyet Halk Partisinin; komünist ve faşist partilerle uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktur.

kitap

Öyleyse Atatürkçülük, 1920'lerde cumhuriyetçi düşüncede tek siyasal parti üzerine kurulmuş, Batı demokrasisi yolunda, daha çok siyasal bir yönetim biçimidir.

İşte bu anlamda Atatürkçülük; geri kalmış ya da gelişmekte olan birçok ülke için iyi bir model, güzel bir örnek olmuştur.

Kurtuluş Savaşında nasıl Başkomutan Mustafa Kemal Türk Ordusuna ilk hedef olarak Akdeniz'i göstermişse, Başöğretmen Atatürk de, Türk ulusuna savaş sonrası hedefi göstermiştir: Çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ve geçmek. Kurtuluş Savaşının en şiddetli olduğu günlerde Atatürk'ün eğitime verdiği öncelik ve önemden, bu hedefe ulaşmanın ilk, hatta biricik yolu çağdaş eğitim olduğu anlaşılmaktadır. Esasen çağdaş uygarlık kavramı; kalkınmış, laik, demokratik, sosyal bir hukuk devletinin kurulmasını da içermektedir. Öyleyse Atatürk'ün eğitim ilkeleri nelerdir?

Atatürk'ün Eğitim İlkeleri

Cumhuriyetimizin kuruluşunun ilk yıllarında ülkemiz savaşta yanmış, yıkılmıştı, sermaye birikimi hemen hemen hiç yoktu, nitelikli ve yüksek nitelikli insan gücü yok denecek düzeydeydi. Bilim ve teknoloji üretecek üniversiter kurumlar çağdışı kalmıştı. Türkiye, siyasal, toplumsal ve ekonomik bir atılım yapabilmek için, başta yetişmiş insan gücü olmak üzere gerekli altyapıya sahip değildi. İvedi olarak yetişmiş insan gücüne gereksinme duyuluyordu.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ulusal eğitim politikamız, "çağdaşlaşma" çabaları ile bütünleştirilmiştir. Bireyin okur-yazar olmasının; üretimde verimliliğin ve kalkınmanın anahtarı olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle kitle eğitimini, daha açık bir deyişle okuma-yazma seferberliğini, Cumhurbaşkanı Atatürk başlatmıştır. Eğitim açısından daha da önemlisi, Ulus Okullarının (Millet Mekteplerinin) başöğretmenliğini bizzat Atatürk üstlenmiştir.

Atatürk, nasıl bir Türk yurttaşı yetiştirilmesini istiyordu? Bu sorunun en güzel yanıtı, Atatürk'ün eğitim ilkeleridir. Cumhuriyet eğitiminin başlıca hedefi; çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak ve geçmektir. Bu nedenle ulusal eğitimimiz çağdaş normlara göre yeniden yapılanmıştır. Atatürk'e göre eğitim; 1923 Aydınlanmasının altyapısı, hatta harcıdır. Bu bağlamda Atatürk'ün başlıca eğitim ilkeleri şunlardır:

Eğitim ulusal olmalıdır.

Eğitim bilimsel olmalıdır.

Eğitim laik olmalıdır.

Eğitim karma olmalıdır.

Eğitim uygulamalı olmalıdır.

1. Eğitimin Ulusal Olması

Atatürk'e göre; "tam bağımsızlık"; yalnızca askeri, siyasal, ekonomik değil, aynı zamanda tüzel (hukuki), eğitsel ve kültürel gibi her alanda tam bağımsızlık ve özgürlük demektir. Bunu, "Bir ulusta şeref, onur, namus ve insanlığın varlığı, o ulusun özgürlük ve bağımsızlığına sahip olmasına bağlıdır" diyerek vurgulamıştır. Bu bağlamda okulun eğitim ve öğretimde bir "merkez" olarak ele alınıp değerlendirilmesi, bağımsızlığın korunmasında görevler üstlenmesi zorunludur.

Atatürk; 16 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'da toplanan Maarif Kongresi'ni açış konuşmasında şöyle demiştir: Bugüne kadar izlenen eğitim ve öğretim yöntemlerinin, milletimizin gerileme tarihinde en önemli etken olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli eğitim programından bahsederken eski devrin hurafelerinden, toplumsal yapımızla hiç de ilgisi olmayan yabancı fikirlere, Doğu'dan ve Batı'dan gelebilen tüm etkilerden tamamen uzak, milli özelliklerimizle ve tarihimizele bağdaşabilen bir kültürü kastediyorum.

Atatürk'e göre "Bir ulusun yükselmesi ve gerilemesi de eğitimin ulusal olup olmaması ile ilgilidir". O, hep eğitimin ulusal değerlere dönük olmasını savunur. Atatürk'e göre ulusal olmayan eğitimimiz, yüzyıllardan beri süregelen yıkımlarımızın temel nedenidir. O'nun ulusu; ulusal çıkarları herşeyin üstünde tutan, bir ulusçuluk anlayışıdır. O, Türk ulusunu yalın ve net olarak tanımlamıştır: "Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye Halkına Türk ulusu denir". "1934 yılındaki resmi tanımlamaya göre de, ulus, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı yurttaşlardan meydana gelen siyasal ve sosyal bir bütündür" (3).

Bu konu ayrıntılı bir biçimde Şubat 1924 tarihinde Darülfünun emini (rektörü) İsmail Hakkı Bey'in (Baltacıoğlu) başkanlığında fakülte reisleri ve müderrislerden oluşan bir kurulun, İzmir'de bulunan Atatürk'ü evinde ziyareti sırasında görüşülmüştür. O tarihte henüz "Öğretim Birliği Yasası" kabul edilmemişti. Atatürk; rektöre "Eğitim dinsel mi olmalı, yoksul ulusal mı olmalı?" sorusunu sorar. Bu soruyu rektör şöyle yanıtlar:

Din toplumsal bir kurumdur. Toplum hayatında yaşamaktadır. Fakat devlet, onu okullarında öğretmeye mecbur değildir. Devlet eğitiminin karakteri ancak ulusal olabilir. Devrim, eğitim kurumlarını laikleştirmelidir.

Arkasından Atatürk şu soruyu yöneltir: Böyle bir laisizasyon hareketini halk nasıl kabul eder? Yanıt şöyle: Türk ulusu laik eğitim esasını çok iyi kabul edecektir. Çünkü dünyanın en gerçekçi, en olumlu kafa yapısına sahip bir ulusudur (4).

Yeni Türk toplumunun eğitimi nasıl olacak, Doğu modeli mi, Batı modeli bir eğitim mi olacak? Bu tartışmaları

Atatürk şöyle noktalar:

Efendiler! Asırlardan beri milletimizi idare eden hükümetler eğitimimizi geliştirme çabalarında bulunmuşlardır. Ancak bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için Doğuyu ve Batıyı taklit etmekten kurtulamadıkları için sonuçta milletimiz cehaletten kurtulamamıştır.

Atatürk; 22.9.1924 tarihinde Samsun'da yaptığı konuşmada bu konuya açıklık getirmiştir:

Ben burada yalnız yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni kuşaklara vereceği eğitimin milli eğitim olduğunu kesinlikle belirttikten sonra diğerleri üzerinde durmayacağım, ne demek istediğimi kısa bir örnekle açıklayacağım: Efendiler! Yeryüzünde üçyüz milyonu aşkın müslüman vardır. Bunlar ana, baba, hoca eğitimiyle eğitim ve terbiye almaktadırlar. Ancak üzülererek söylüyorum, işin gerçek olan yanı şudur ki, bütün bu milyonlarca insan şunun ya da bunun kölesi durumundadır. Aldıkları dini eğitim onlara bu kölelik zincirlerini kırabilecek insanlık değerlerini vermemiştir, veremiyor. Çünkü, eğitimlerinin hedefi milli bir eğitim değildir (5). Bu konuda, 1925 yılında Başvekil İsmet Paşa, Muallimler Birliği toplantısında öğretmenlere şöyle seslenmiştir:

Milli terbiye istiyoruz. Bu ne demektir? Bunu, zıddıyla daha vazih anlarız. Milli terbiyenin (ulusal eğitimin) zıddı nedir derlerse söyleyebiliriz. Bu belki dini terbiye, yahut beynelmilel terbiyedir. Sizin vereceğiniz terbiye dini değil milli, beynelmilel değil, millidir. Dini terbiyenin milli terbiyeye tearuz (çatışma) etmediğini, her iki terbiyenin kendi yollarında, en temiz bir tecelli (belirme) göstereceğini zaman ispat edecektir. Beynelmilel terbiyeye gelince; esas itibarıyla dini terbiye dahi bir nevi beynelmilel terbiye demektir. Bizim terbiyemiz kendimizin olacak ve kendimiz için olacak (6).

Öğretimin Birleştirilmesi, harf devrimi, Türk Dil Kurumu'nun ve Türk Tarih Kurumu'nun kurulması vb., hepsi ayrı ayrı; "eğitim ulusal olmalıdır" ilkesinin sonuçlarıdır. Böylece ulusal eğitimimiz, tümüyle Türk olacak, Doğu da Batı da taklit edilmeyecektir.

Öğretim Birliği Yasasının kabulünden 75 yıl, Türk Alfabesinin uygulamaya konulmasından 71 yıl, dil devriminden 67 yıl sonra bugün (1999) eğitimimiz ne ölçüde ulusaldır?

2. Eğitim Bilimsel Olmalıdır

Atatürk'te bilimsellik bir tür yaşam biçimidir. Bu bağlamda şu vasiyeti bugünü de aydınlatıcı niteliktedir:

Ben, manevî miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım ilim ve akıldır... Benden sonra beni benimsemek isteyenler, bu temel eksen üzerinde akıl ve ilimin rehberliğini kabul ederlerse, manevî mirasçılarım olurlar.

Yaşamın her kesitinde olduğu gibi eğitimi de bilime ve akla dayandırmak en doğru yoldur. Çağdaş Türk insanının yetiştirilmesinde izlenecek yöntemin ne olması gerektiğini Atatürk şu veciz sözlerle açık seçik ortaya koymuştur: "Yaşamda en gerçek yol gösterici bilimdir, fendir". Devrimlerin gerçekleşmesinde de, bilim ve akıl yolu izlenmiştir. Eğitim konusunda da Atatürk, çalışmalarını bilimin yol göstericiliğinde sürdürmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı ülkenin tanınmış eğitimcilerini 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihinde Ankara'da toplantıya çağırarak ülkenin eğitim sorunlarına çözüm aramıştır. Bu "Birinci Bilim Kurulu"dur (Heyet-i İlmiye). Bu bilim kurulu üyeleri; eğitimde iki başlılığa güzel bir örnek olarak medreseli-mektepli ayrımını tüm çıplaklığı ile ortaya koymuştur. İsmail Hakkı Tonguç'a göre,

Heyet-i İlmiye azalarından (üyelerinden) bir kısmı Doğu İslâm kültürünün değerlerine, bir kısmı Avrupa uygarlığına bağlı buldukları diğer bir kısmı da eğitim meselelerini, onları çözmeye yarayacak pedagoji prensiplerini hiç bilmeyen kimseler olduğu için, meselelerin hemen hiçbiri çözülemedi... Yalnız bu konuşmalardan şu cihet açıkça anlaşılmalıdır ki, medrese-mektep ikiliği devam ettiği müddetçe Türkiye eğitim kurumlarını asrileştirmek kolay kolay mümkün olamayacaktır... Her şeyden önce ve her işe tercih edilerek medrese-mektep ikiliğini ortadan kaldırmak lazımdır (7).

Bu gelişme de, Öğretim Birliği Yasası'na çok önemli bir gerekçe oluşturmuştur.

Ertesi yıl (1924) "İkinci Bilim Kurulu" (Heyet-i İlmiye) toplanmıştır. Bu toplantıda, 1913 yılında 6 yıla çıkarılan ilköğretim 5 yıla indirilmiştir. Bu toplantıda ayrıca 22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanununun temeli sayılabilecek görüşler ortaya konulmuştur.

3. Eğitim Laik Olmalıdır

Laik eğitim ya da eğitimin laikleştirilmesi; "medrese-mektep" ikilemine, daha açık bir deyişle ikiliğine, sürtüşmesine de bir çözüm olarak düşünülmüştür. Bu anlamda laik eğitim, ulusal birliğin de çimentosudur. Öyleyse laik eğitim nedir?

Fransızca sözlük laik eğitimi şöyle tanımlamaktadır (8). Sivil toplumun ve din toplumunun ayrılması ilkesi.

Devlet hiçbir dinsel güç icra etmez. Kilise hiçbir siyasal güç icra etmez. Laiklik, yalnızca eğitim alanında geçerli bir ilke değil, aynı zamanda bir düşünce ve yaşam biçimidir, dolayısıyla her tür düşünce özgürlüğünü tüm yönetim, hukuk, kültür konularını da içerir.

Klasik anlamda laiklik, önce sivil toplumun dinsel toplum karşısında mutlak bağımsızlığını; ikinci olarak da manevî alanda yansızlığını gerektirir. Böylece bireyler tam olarak özgürdürler, inançları ya da inançsızlıkları

kitap

yalnızca kendilerine kalmıştır, hiç değilse kamu düzenine dokunan dışa dönük gösterilere yol açmadıkları taktirde, devleti ilgilendirmezler. İşte bu anlamdadır ki Türk Anayasası laikliği bir anayasal ilke olarak benimsemiştir (9).

Laiklik; bir toplumda bireylerin herhangi bir inanca sahip olma ya da olmama konusunda tam özgür olmaları ve bu yüzden (yani belli bir inanca sahip oldukları ya da herhangi bir inancı paylaşmadıkları için) kamu yaşamının hiçbir alanında -işyerinde, bankada, otobüste, hastanede, parkta, sokakta...- ne olumlu, ne olumsuz yönde hiçbir farklı işleme karşılaşmamaları, bir cümleyle eşit hak ve yükümlülüklerle sahip olmaları demektir (10).

Laiklik ilkesi, Türk Devriminin olmazsa olmazıdır. Bu konuyu Tarık Zafer Tunaya şöyle açıklamaktadır (11): Türk inkılabı dine, "sırf bir itikad" (inanma) manzumesi olarak dinin kendisine" karşı savaşmamıştır, batıl itikatlara "islamidir" diyen, onlara uymayanları dinsiz sayan, bütün sosyal hayatı medrese skolastiğinin ve gerici görüşlerin vesayeti altına alan, almak istemekte bulunan çevrelere karşı intikal etmiştir.

Laik eğitim; dinden emir almayan düşünce ve davranış sürecidir. Laik eğitim; dogmatik değil, akılcı ve bilimsel eğitimidir.

Tunaya laik eğitimi de şöyle yorumlamaktadır (12). "Öğretimin laikliği, kapılarını bilimsel düşünceye açması gereken bir sistemin kurulmasına dayanır. Bütün bu gidişler, hiçbir suretle Türk İnkılabı'nın dinsizliği anlamına gelmez".

Sonuç olarak her velinin çocuğuna istediği dini eğitimi vermede ya da dini eğitim vermeme özgür olması biçiminde yürütülen eğitim süreci laik eğitimidir. Kız öğrencilere; örtünmeleri, kara çarşafa bürünmeleri için parasal, aynı, tinsel (manevî) hiç bir baskı yapılmaması laik eğitimidir. Bu tür dinsel duyguların TBMM ya da seçim kampanyaları vb yerlerde bir siyasal sömürü malzemesi yapılmaması laik eğitimidir. Her okula bir mescit, her üniversiteye bir cami yapılmaması, Ramazan ayında oruç tutanların tutmayanlara ya da tersi hiçbir baskı yapmaması laik eğitimidir. Tıp fakültelerinde kadavranın külot giydirilmeden incelenmesi laik eğitimidir. Öz olarak laik eğitim, bilimsel eğitimidir. Laik eğitim düzeninde; güneş sistemi, yerbilim, gökbilim gibi konular dogmatik değil, bilimin ışığında incelenebilir. Laik eğitim; okullarında hiçbir dinin ya da mezhebin kurallarının zorunlu olarak öğrencilere öğretilmediği bir düzendir. Laik eğitimin hedefi; bağnaz olmayan, özgür düşünceli insan yetiştirmektir. Öyleyse demokrasinin güçlenmesi için laik eğitimin birinci görevi; Türk insanına özgür düşünme, davranış ve yeteneği kazandırmaktır (13).

Laik eğitim denilince, dogmatik değil, akılcı ve bilimsel eğitim anlaşılmalıdır. O zaman halen okutulmakta olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde okutulan bilgilerle biyoloji, tıp, fen bilgisi, tarih, coğrafya, vb. derslerde okutulanlar birbiriyle çelişmez. Bu konuda çok değerli bir tarihiçi şu örneği veriyor: "Bir arkadaşımın çocuğu iki yıl önce babasının yanına geldi, "baba ne yapacağımı şaşırdım?", "niçin yavrurum?" "Bugün biyoloji hocası geldi, dünyanın oluşumunu, insanın yaratılışını anlattı, arkasından din dersi hocası geldi, insanın başka türlü yaratıldığını anlattı" (14).

Bu ölçüler temel alındığında, ulusal eğitimimiz ne ölçüde laiktir? 1960, 1971, 1980 ve 1997 yıllarındaki gelişmeler dikkate alındığında demokrasimiz ne denli sağlıklı ise, demokrasinin bir tür altyapısını oluşturan ulusal eğitimimiz de o denli laiktir. Laik eğitim; demokratik düzenin "olmazsa olmazı" ise, eğitimin toplum yaşamındaki önemi de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır: Laik eğitim olmazsa, demokrasi olmaz, demokrasi olmazsa laik eğitim dizgesi olmaz.

Atatürk'ün en duyarlı olduğu konuların başında laiklik gelmektedir. O, Serbest Fırkayı kurmasını istediği Fethi Okyar'a yazdığı mektupta şöyle diyor (15):

Memnuniyetle tekrar görüyorum ki, laiklik esasında beraberiz. Zaten benim siyasal hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur. Laik Cumhuriyet esası dahilinde, fırkanızın her türlü siyasi faaliyetinin bir engelle karşılaşmayacağına güvenebilirsiniz efendim.

4. Eğitim Karma Olmalıdır

Osmanlı döneminde kız ve erkek okullarının ayrı olması, kadın nüfusun aleyhine eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliğine neden olmuştur. 1926 yılında Medeni Kanunun kabul edilmesiyle kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınmıştır. Ama kız ve erkek öğrenciler hala ayrı okullarda öğrenim görüyordu. Cumhuriyetin kurulduğu yıl (1923-1924), Türkiye'nin toplam nüfusu 12 milyon dolayında tahmin ediliyordu. Bu nüfusun yarıdan çoğu kadındı. Anılan yılda nüfusun okur-yazar oranı yüzde 10'u geçmiyordu. Bu yüzde 10'un da çoğu kentli idi. Nüfusun yüzde 80'den fazlası köylerde oturuyordu, onların da yüzde 90'dan fazlası okumaz-yazmazdı. Kırsal kesimde okur-yazarların hemen tümü erkeklerdi. Yunan askerinin 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'de denize dökülmesinden dört ay sonra Atatürk İzmir'de halkla konuşmasında kadınların toplumun ekonomik ve toplumsal yaşamında ikinci planda bulunmasının ulusumuzun gelişmesini engellediğini belirterek şunları söylemiştir:

Ulusumuz kuvvetli bir ulus olmaya azmetmiştir. Bugünün gereklerinden biri de kadınlarımızın her alanda yükselmelerini sağlamaktır. Bundan böyle kadınlarımız da bilgin olacaklar ve erkeklerin gördükleri tüm öğrenim derecelerini geçeceklerdir. Sonra kadınlar toplumsal yaşamda erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin yardımcısı olacaklardır (16).

kitap

Cumhuriyetimizin kuruluşundan sonraki ilk Milli Eğitim Bakanı İsmail Sefa (Özler) de 1923 yılında yaptığı bir konuşmasında Cumhuriyet rejiminin kadın hakları konusunda titiz davranacağını, gerek okulda, gerek toplum yaşamında her iki cinse eşit haklar vereceğini savlamıştır (17):

Kızlarla erkekler arasında gençlik noktasından, öğrenim noktasından Eğitim Bakanlığı hiçbir fark düşünmemiştir ve düşünmeyecektir. Genç kızlarımız ve genç erkeklerimiz aynı sistem içinde yetişeceklerdir. Kız ve erkek aynı yolda gidecektir.

Eğitimi tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırmak için Türkiye'de, kızlar için ayrı, erkekler için ayrı okul açmanın ekonomik güçlükleri de bilinmektedir. Cinsiyet itibarıyla ilk resmi istatistiklerin bulunduğu 1927-1928 öğretim yılında ilkokul öğrenimi gören 461.985 öğrencinin yalnızca 133.969'u (yüzde 29) kızdır. Aynı yıl ortaokul öğrenimi gören öğrencilerin yalnız yüzde 18.9'u, lise öğrencilerinin de yüzde 28'i kız öğrenci idi. Kuşkusuz bu eşitsizliği en düşük düzeye düşürmek için, 1927 yılında M.E.B. Ortaöğretim Dairesi karma eğitimi hedefleyen bir tasarı hazırladı. Talim ve Terbiye Dairesince incelenen bu tasarı, yalnızca ortaokulda karma eğitimin denemesini Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati'ye önermiş, ancak bakan sorumluluğu üstlenerek, o yıl varolan 70 ortaokulda karma eğitime geçilmesine karar vermiştir. Ortaokullardaki uygulamadan olumlu sonuç alınması üzerine 1928-1929 öğretim yılında tüm liselerde karma eğitime geçilmiştir. 70 yıl sonra bugün bu ilkeye ne ölçüde uyulmaktadır? İmam-hatip lisesi ve Kur'an Kurslarında kızlar ve erkekler ayrı sınıflarda öğrenim görmüyorlar mı?

5. Eğitim Uygulamalı Olmalıdır

Mahalle mektepleri ve medreselerde çok yaygın olan ezberci eğitimin ne bireye, ne topluma hiçbir yararı olmadığı biliniyordu. Kuşkusuz bu nedenle Atatürk, 1 Mart 1923 tarihinde TBMM'de yaptığı konuşmada şöyle diyordu (18):

Eğitim ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgiyi insan için bir süs, tahakküm aracı veya medeni bir zevkten ziyade, yaşamda başarılı olmayı sağlayan pratik ve kullanışlı bir araç haline getirmektir.

Bir yandan yaygın olan cehaleti ortadan kaldırırken, öte yandan toplum hayatında yapıcı, etkili ve verimli insanlar yetiştirmek gerekir. Bu da ilk ve ortaöğretimin, uygulamalı öğrenme ilkesine dayanması ile gerçekleştirilebilir.

Türk eğitim tarihinde uygulamalı eğitime en güzel örnek Köy Enstitüleri uygulaması olmuştur.

Köy Enstitüsü dizgesi ile eğitime başlıca dört işlev yüklenmişti: Eğitsel, ekonomik, toplumsal ve siyasal. Eğitsel işlev; her düzeydeki eğitimin kapılarının köylüye açılması hedeflenmekteydi.

Ekonomik işlev; eğitim yoluyla köylünün, geleneksel üretim yöntemlerinden kurtulup, tarımda ve el sanatlarında çağdaş yöntemleri kullanması hedeflenmişti.

Toplumsal işlev; eğitim yoluyla köylünün, kendi kültürünün bilincine varması, bunu geliştirmesi, böylece geleneksel, içe kapanık yaşayış biçiminden kendini kurtarması hedeflenmekteydi.

Siyasal (yönetmel) işlev; eğitim yoluyla köylünün ilkin kendi köyü içinde ağa yönetiminden kurtulup kendi kendini yönetmesi, sonra da bu yolla ülke yönetimine katılması hedeflenmekteydi (19).

Bugün Türk eğitim dizgesi, Köy Enstitüleri ile kazanılan uygulamalı eğitimin neresinde? Söz gelişi bir lise mezunu, öğrendiği fizik dersinden bir evin elektrik tesisatını kurabilecek düzeyde uygulama öğrenebiliyor mu?

Bugün Türk eğitim dizgesinde öğretme-öğrenme, yükseköğretime girişe endekslenmiştir. Okulda, dershanede, özel derslerde gençler "mekanik" olarak test çözmeye özendirilmektedir. Ya yükseköğretime giremeyenler?

Bu ilkeleri belirlerken Atatürk'ün nasıl bir Türk insanı istediği de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. O, ümmetçi bir toplum anlayışından Türk ulusçuluğuna, teba anlayışından halkın egemenliğini temel alan bir düzene geçilmesinde, en başta gelen öğenin eğitim olduğunu biliyordu. Bu nedenle din temeline dayalı bir devlet düzeninden laik devlet düzenine geçilmiştir. Bunun gerçekleşmesi eğitimin laik olmasına bağlıdır. Laik eğitimin ilk ve en büyük harcı da, Öğretim Birliği Yasasıdır.

Öğretim Birliği Yasasının Kabul Edilmesinden Önceki Durum Ne İdi?

En kalın çizgilerle, 3 Mart 1924 tarihinden önce Türk eğitim dizgesinde eğitim-öğretim işleri üç kanallı olarak yürütülmekte idi (20).

Birinci Kanal: Bu üç kanaldan en yaygın, dolayısıyla belki de Türkiye'de en çok çocuğun devam ettiği okullar, "mahalle mektepleridir". Programlarını daha çok Kur'an ve Arapça öğretimi oluşturan bu okullar medreseleri de içermektedir. İstanbul'daki Darülfünuna bağlı medreselerin yanı sıra, Anadolu'da il, ilçe, kasaba ve köylere dek uzanan bir medrese ağı bulunmaktaydı. Daha çok vakıflar ve kişilerce kurulan bu okullar, Türk halkının büyük çoğunluğunu, din ve şeriat kuralları baskısı altına almıştı. Bu amaçla kurulmuş 70 bin kadar vakıf vardı. Halkın çok büyük bir bölümü; çeşitli tarikatlar, bu tarikatlara bağlı tekke, zaviye ve türbelerin etkisi altında bulunmaktaydı. Yalnız İstanbul'da 16 tarikat ve 450 dolayında tekke olduğu belirlenmişti. Toplum; şeyhlik, ağalık, derebeylik, büyüclük vb. kisveler içindeki bir kısım yalancı, riyakar ve halkın sırtından parazit

kitap

olarak geçinen kişilerin etki ve baskısı altında yaşamını sürdürüyordu. Başı ağrıyan, oğlu-kızı evlenecek olan, keçisi-koyunu kaybolan halk; bu vb sorunların çözümünü öncelikle üfürükçülere, muskacılar sorardı.

İkinci Kanal: Bu kanaldaki eğitim-öğretim; yenilikçi "Tanzimat okullarında" yapılıyordu. Rüstiye (ortaokul), idadi (lise), sultani (lise) vb adlarla anılan bu okullar; "1868 yılında İstanbul'da açılan ve Fransızca öğretim yapan Galatasaray Lisesi ile başladı" demek yanlış olmaz. Bu okulların, günümüzdeki çağdaş okulların gelişmesinde belirleyici etkisi olmuştur.

Üçüncü Kanal: Bu kümede yabancı dilde eğitim-öğretim yapan "misyoner okulları, yabancı kolejler, azınlık okulları" sayılabilir. Başlıcaları Robert Koleji (1863), İzmir Amerikan Kız ve Tarsus Amerikan Kolejleri, Notre Dame de Sion, Saint-Michel (1868), Saint-Joseph (1857), Saint-Benoit (1783) vb. Kışlalı'ya göre 37 kentte 72 Fransız okulu, 19 ilde 27 Amerikan okulu. Sadece İstanbul'da 83 İngiliz okulu, 44 Rus, 24 İtalyan okulu... Elazığ'da bile 83 yabancı okul... Paris Barış Konferansı sırasında Yunan Başbakanı Venizelos'un verdiği bilgiye göre Anadolu'da 2.228 Rum okulunda 188.577 öğrenci öğrenim görüyordu (21).

Bu okullar, Alman okulu ise Alman kültürünü, Amerikan okulu ise Amerikan kültürünü, Fransız okulu ise Fransız kültürünü, Türk insanına aşılamaı temel amaç edinmişlerdi. Bu okullarda Türk ulusu bilinci aşılama mümkün değildi, tam tersine Amerikan ya da Fransız sömürgesi vatandaşı olma davranışı veriliyordu. Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmasıyla başlayan bağımsızlık ateşinin alevlendiği, hatta tüm Türkiye'ye yayılmaya başladığı günlerde, "Amerikan mandası" mı, "İngiliz himayesi" mi konusunu tartışanlar, hatta savunanlar işte bu "misyoner" okulları mezunlarıdır. Örneğin Halide Edip'in Mustafa Kemal'e gönderdiği 10.08.1919 tarihli mektupta şu cümleler yer alıyor: "Fransa, İtalya, İngiltere Türkiye'nin güdümü işini Amerikan Senatosu'na resmi olarak önermekle birlikte, bütün güçlerini Senato'nun bunu kabul etmemesi için harcıyorlar. Üleşmeyerek pay kaçırmak elbette işlerine gelmiyor" (22).

İkinci ve üçüncü kanal okulların büyük çoğunluğu İstanbul'da idi. Bu okul kümelerinin her birinde üç ayrı dünya görüşü, üç ayrı yaşam biçimi, hatta üç ayrı çağın insanları yetiştiriliyordu. Bu üç ayrı kanalda eğitim-öğretim hizmeti sunan okul kümelerinin ders kitaplarının satıldığı yerler bile birbirinden farklı idi. Birinci kanaldaki okullarda (mahalle mektepleri ve medreselerde) okutulan ders kitapları Beyazıt'ta sahaflarda; ikinci kanal okulların ders kitapları Cağaloğlu'nda, üçüncü kanal okulların ders kitapları da Beyoğlu'nda satılıyordu. Çok özlü biçimde nitelikleri belirlenen bu üç ayrı eğitim kanalı ile ulus egemenliğini davranışa dönüştürmüş kuşaklar yetiştirmek, ulusal kültürü güçlendirmek, ulus bilinci vermek, böylece ulusal birliği sağlamak olanaklı değildi.

Tümü yedi maddeden oluşan Öğretim Birliği Yasası neler getiriyor?

Bir devletin genel eğitim ve kültür politikasında ulusun düşünce ve duygu bütünlüğünü sağlamak için öğrenim birliği en doğru, en bilimsel ve her yerde yararı ve olumluluğu görülmüş bir ilkedir. 1839 Gülhane Fermanı'ndan sonra açılan Kutlu Düzenleme (Tanzimat-ı Hayriye) döneminde öğrenim birliğine başlanmak istenmişse de, bunda başarılı olunamamış ve tam tersine bu alanda bir ikilik yaratılmıştır. Bu ikilik eğitim ve öğretim açısından birçok olumsuz sonuç yaratmıştır. Bir ulus bireyleri, ancak bir eğitim görebilir. Bir ülkede iki türlü eğitim, iki türlü insan yetiştirir. Bu ise duygu, düşünce ve dayanışma birliği amaçlarını tümüyle yok eder. Yasa önerimizin kabulü durumunda, Türkiye Cumhuriyeti'ndeki her çeşit eğitim-öğretim kurumlarının bağlanacakları tek yer Eğitim Bakanlığı olacaktır. Cumhuriyetin kültür politikasından ve kültürümüzü duygu ve düşünce birliği içinde ilerletmekle görevli olan Eğitim Bakanlığı, müspet ve bütünleşmiş bir eğitim politikası uygulayacaktır.

İşte Öğretim Birliği Yasası, Saruhan Milletvekili Vasıf (Çınar) Bey ve elliyedi arkadaşının önerisi üzerine 2 Mart 1924 tarihinde TBMM'ne verilmiş, ertesi gün yukarıdaki gerekçe ile hiç görüşme konusu yapılmaksızın oybirliği ile kabul edilmiştir. Öğretim Birliği Yasası aynen şöyledir:

1. Türkiye'deki tüm bilim ve öğretim kurumları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (Madde 1).

Buna göre tümüyle dinsel eğitim verilen mahalle mektepleri ve medreseler kapatılmış, ilkokul programından Kur'an dersleri, ortaokul ve lise programından din, Arapça ve Farsça dersleri çıkarılmış, ulusal eğitimimiz dogmatik yapıdan arındırılmıştır. Ayrıca yabancı dilde öğretim yapan, genellikle sömürge ülkelerinde yaygın olan ve tümüyle yabancı kültürü Türk insanına aşılamaı amaçlayan "misyoner okulları", Milli Eğitim Bakanlığı'nın gözetimi ve denetimi altına alınmıştır. Bu azınlık okulları programına tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, Türkçe dersleri konulmuştur.

Yasanın bu maddesi yürürlükte ise; Kur'an Kursları neden Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlanmıştır? Bugün Diyanet İşlerine bağlı 6154 Kur'an kursunda 177.120 çocuk öğrenim görmektedir. Bu sayı, sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim yasanının (4306) kesin hükmüne ve Danıştay kararına karşın, yaz aylarında bu kurslara katılan milyonlarca ilkokul öğrencisi ve tarikatçı vakıflarca açılan kursların öğrencilerini içermemektedir. Böylece çoğu şeriatçı düzene özlem duyan "militan" yetiştirilmektedir. O zaman 1965 tarih ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş yasanı, -ki bu yasaya göre Kur'an Kursu açma yetkisi müftülüklerle verilmiştir- Öğretim Birliği Yasası ile çelişmiyor mu?

2. Şeriat ve Vakıflar Bakanlığı ya da özel vakıflarca yönetilen tüm medrese ve okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na

bağlanmıştı (Madde 2).

Yasanın bu maddesi yürürlükte ise, 1965 tarih ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Yasası uyarınca kurulan özel okulların ve vakıf üniversitelerinin kurulması, özde Öğretim Birliği Yasası ile çelişmiyor mu? Anayasanın 174. Maddesine göre, korunacak devrim yasalarının yürürlükteki hükümleri Anayasaya aykırı olduğu biçiminde anlaşılacağı ve yorumlanamayacağına göre, devrim yasalarıyla çelişen yasalar Anayasaya aykırı olmaz mı? Yine tarikatçı vakıflarca açılan özel Kur'an Kursu, öğrenci yurdu, ilk ve ortaöğretim kurumları nasıl açılıyor? Örneğin Denizli'ye yirmi kilometre uzaklıkta Pınarlık Köyü'nde tek derslikli okulun karşısında dört katlı binanın kapısında Pınarlık Kız Talebe Yurdu levhası bulunmaktadır. Burası, Süleymancıların tek tip projelerle yaptığı eğitim merkezlerinden biri, çevreden toplanan kız çocuklarla "taleban" yetiştiriliyor (23). Aynı tarikatın benzer bir yurdu da Denizli'nin Babadağ İlçesinde değil mi?

"Bir ulus bireyleri ancak bir türlü eğitim görebilir. Bir ülkede iki türlü eğitim, iki türlü insan yetiştirir. Bu ise; duygu ve düşünce birliğini ve dayanışma amaçlarını bütünüyle yok eder."

Bu gerekçe temel alındığında, özellikle tarikatçı vakıflarca kurulan yatılı ve gündüzlü özel okullar, yurtlar, kurslar açılması; Öğretim Birliği Yasasının ikinci maddesiyle taban tabana ters düşüyor mu? Tarikatçı vakıflarca açılan bu özel öğretim kurumlarında, dogmatik dinsel bilgilerle körpe beyinlerin yıkandığını ve buna 6-7 yaşlarında başladığını "sağır sultan" bile duymadı mı?

3. Milli Eğitim Bakanlığı, yüksek din uzmanları yetiştirmek üzere üniversitede bir ilâhiyat fakültesi ile, imamlık ve hatiplik gibi dinsel hizmetlerin yerine getirilmesiyle görevli memurların yetişmesi için ayrı okullar açacaktır (Madde 4). (24)

1959 yılında imam-hatip okulu mezunlarına yüksek öğrenim olanağı sağlamak amacıyla kurulan Yüksek İslâm Enstitüleri bir yana, bu maddede öngörüldüğü gibi, 1982 yılına değin Türkiye'de bir tek İlahiyat Fakültesi vardı.

Ancak "sözde Atatürkçü" 12 Eylül askerî yönetiminde; köktendinci akımlar, özellikle şeriatçı eğitim, gelişmek için çok uygun bir ortam bulmuştur. Bu dönemde eğitimde gelişen başlıca şeriatçı kadrolaşmalar şunlardır: 1. İlk ve ortaöğretim kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi Anayasal olarak zorunlu kılınmıştır. Böylece Türkiye genelinde 31.12.1996 tarihi itibarıyla toplam 263.848 saatlik bu yeni ders yükünü okutacak yaklaşık 10 bin öğretmen kadrosu yaratılmıştır. Bu 10 bin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenini yetiştirmek üzere "sözde Atatürkçü" askerî yönetim, tüm Yüksek İslâm Enstitülerini, 1982 yılında ilâhiyat fakültesine dönüştürmüştür.

Öğretim Birliği Yasasında bir ilâhiyat fakültesi öngörülmesine karşın, 1998-1999 öğretim yılında ikinci öğretim ile birlikte toplam ilâhiyat fakültesi sayısı 28'e (21+7), 1998 yılı birinci sınıf öğrenci kontenjanları da 1888'e (1362+526) yükselmiştir. Buna göre 21 ilâhiyat fakültesi az görülmüş olacak ki, 7 fakültede de ikinci öğretim sürdürülmektedir. Buna ek olarak 8 ilâhiyat fakültesinde de, ilköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği bölümü açılmıştır. Bu bölümlerin 1998 yılı öğrenci kontenjanı da 476'dır. Bu bölümlerin açılmasıyla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin, dal (branş) öğretmenlerince okutulmasına karar verilmiştir. O zaman YÖK'ce hazırlanıp Eğitim Fakültelerine dayatılan sınıf öğretmenliği programlarında zorunlu dersler arasında verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine neden gerek duyulmuştur? Böylece Anayasal olarak ilk ve ortaöğretimde zorunlu olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, YÖK kararı ile, yükseköğretimin bir kesiminde de zorunlu kılınmıştır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasında, öğretmen yetiştirme programlarında genel kültür derslerine yer verilmesinin öngörülmesine karşın yer verilmemesi, buna karşılık Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi konulması düşündürücüdür.

Ulusal eğitimimizin "medreseleştirilmesi", yeterli görülmemiş olacak ki, 6 üniversitede toplam birinci sınıf öğrenci kontenjanı 320 (1998) olan ilâhiyat meslek yüksekokulu açılmıştır. Bu durum Öğretim Birliği yasanın özüne ve sözüne taban tabana ters düşmektedir (25)

2. 12 Eylül yönetimi; o güne değin yalnızca yetiştirildikleri yönde üniversitelere, akademilere ya da yüksekokullara girebilen mesleki-teknik lise mezunlarına, bu arada imam-hatip lisesi mezunlarına, 16.6.1983 tarihinde 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasında yapılan bir değişiklikle tüm yükseköğretim programlarına girme hakkı tanımıştır. Daha açık bir deyişle, bu tarihe değin örneğin ilköğretmen okulu mezunu yalnızca eğitim enstitüsüne, endüstri meslek lisesi mezunu erkek teknik yükseköğretmen okuluna, imam-hatip lisesi mezunu yüksek islam enstitüsüne (ilâhiyat fakültesine değil) girebiliyordu. Böylece askerî yönetim; imam-hatip lisesi mezununa; öğretmen, hakim, savcı, emniyet müdürü, kaymakam, vali, mühendis, doktor, vb. olabilir yolunu açmıştır. Kuşkusuz bu nedenle bugün hem ilköğretim sınıf öğretmenliği, hem de ortaöğretim dal öğretmenliği bölümlerine yerleşen imam-hatip lisesi mezunları, öğretmen lisesi mezunlarından birkaç kat daha fazladır. Hatta oransal olarak, öğretmen adaylarının çoğu, imam-hatip lisesi çıkışlıdır. Böylece 76 yıllık Cumhuriyet tarihimizde ilk kez "sözde Atatürkçü"ler imam adayı olarak yetişenlere öğretmen olma hakkı tanımıştır. Böylece Öğretim Birliği Yasası delik-deşik edilmiştir.

Bugün 571 okulda 119.903'ü kız 213.417 imam-hatip ortaokul, 605 okulda 79.616'sı kız 178.046 imam-hatip lisesi olmak üzere toplam 391.463 öğrenci imam-hatipte öğrenim görmektedir (26). Bunlar, Öğretim Birliği

kitap

Yasasında öngörülen dinsel hizmetleri görececek memurlar olarak mı yetiştiriliyor? 200 bin dolayındaki kız da mı imam olacak? Her yıl yaklaşık 50 bin olan imam-hatip lisesi mezunlarından kaçınılmaz olarak imam-hatip kadrosuna atanıyor?

Öğretim Birliği Yasası Neden Uygulanmıyor?

Öğretim Birliği Yasası ile Türk milli eğitimi, dogmatik yapıdan demokratik bir yapıya kavuşmuştur. Tüm eğitim kurumları Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlanmıştır. Hafta sonu tatillerinin başlayacağı perşembe günleri öğrencilerin topluca "padişahım çok yaşa!" dedikleri mahalle mektepleri ve medreseler kapatılmıştır. Çağdaş okulların geliştirilmesine ve tüm ülkede yaygınlaştırılmasına ivme kazandırılmıştır. Misyoner okulları, MEB'nin gözetim ve denetimi altına alınmıştır.

Belki de en önemlisi, Öğretim Birliği Yasası ile dini eğitimden laik eğitime, dogmatik eğitimden çağdaş ve bilimsel eğitime geçilmiştir. Teokratik bir yönetim düzeninde, bireyin özgürlüğü söz konusu değildir. Çünkü dogmatik baskının kuralları, bireysel özgürlük tanımaz. Günümüzde hangi İslâm devletinde özgürlükçü demokrasi vardır?

Öğretim Birliği Yasasını; eğitimde ulusallaştırma, çağdaşlaştırma ve aynı devrimci atılımla öteki yasal düzenlemeler izlemiştir, bunlar şunlardır:

c Öğretim Birliği Yasasının kabul edildiği 3 Mart 1924 tarihinde 431 sayılı yasa ile Halifelik ve 429 sayılı yasa ile Şer'îye ve Evkaf Vekaleti (Bakanlığı) kaldırılmıştır.

c 25 Şubat 1925 tarihinde dinin politik amaçla suistimal edilemeyeceği hakkında kanun kabul edildi. Bugün din politik amaçla kötüye kullanılmıyor mu?

c 25 Kasım 1925 tarih ve 671 sayılı Şapka Devrimi Yasası kabul edildi. Bu yasa yürürlükte de uygulanıyor mu?

c 30 Kasım 1925 tarih ve 677 sayılı yasa ile miskinlik ve bölücülük yuvası olan tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. Kapatılmadan önceki durum ne idi? Bunu, Baloğlu şöyle betimlemiştir (27).

Cumhuriyetin başında devralınan yaklaşık 70 bin vakfın çoğu eğitimle ilgili idi. Halk; çeşitli tarikatlar ve bunlara bağlı tekke, zaviye ve türbelerin etki alanında bulunuyordu. Yalnız İstanbul'da 15 tarikat ve 438 tekke vardı. Toplum; şeyhlik, ağalık, derebeylik, çelebilik, büyüçülük gibi çeşitli adlar ve belli kisveler içinde, halkın sırtından geçinen kişilerin baskısı altında idi.

Bugün bu devrim yasa yürürlükte ama tarikatlar, tekkeler, şeyhler vb. 1925 yılından daha mı az?

c Anayasada devlet laikleştirilmiştir. 1924 Anayasasındaki "Türkiye Devletinin dini, din-i İslâmdir" maddesi, 9 Nisan 1928 tarihinde Anayasa'dan çıkarılmıştır.

c Kabulünden 69 yıl sonra bugün kimi Asya Türk Cumhuriyetlerinin model olarak seçmek istedikleri, yeni Türk Harfleri, 1 Kasım 1928 tarihinde kabul edilmiştir. Yeni Türk harflerinin kabul edilmesi üzerine, Arap harfleriyle basılmış ders kitaplarıyla öğretim yapılması da aynı yıl yasaklanmıştır.

c Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati; 1927-1928 öğretim yılından itibaren ortaokullarda, 1928-1929 öğretim yılında da liselerde karma eğitim uygulamasına geçilmesine karar vermiştir.

c Öğretim Birliği Yasasının 4. maddesi uyarınca, 1924 yılında çeşitli illerde açılmış olan 29 İmam-Hatip Okulu, Devletin Anayasal olarak laikleşmesinden sonra, 1930 yılında ortaokula dönüştürülerek kapatılmıştır.

c Genel ortaöğretim programlarında yer alan din dersleri, Arapça ve eski yazı 1927 yılında ortaokul, 1928 yılında ilkokul ve 1931 yılında ilköğretmen okulları programından çıkarılmıştır.

Ulusal Eğitimimizin Tarihsel Gelişimi

Ulusal Kurtuluş Savaşı sonunda, 1923 yılında Cumhuriyetin ilanıyla ülkemiz, yalnızca yeni bir siyasal düzeni benimsememiş, yönünü de değiştirmiştir. Doğulu bir toplum olmaktan, Batılı bir toplum, çağdaş bir toplum, uygar bir toplum olmaya karar vermiştir. Çağdaş toplumun harcı da çağdaş eğitimidir. Kuşkusuz bu nedenle genelde Cumhuriyet hükümetleri programlarında eğitime her zaman önemli bir yer vermişlerdir. Bu bağlamda Atatürk "... en mühim, en esaslı nokta eğitim meselesidir. Eğitimidir ki, bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, yüksek bir cemiyet halinde yaşatır ya da bir milleti esaret ve sefaletle terkeder" demiştir. Başta Atatürk ve arkadaşları -Cumhuriyeti kuranlar- Cumhuriyetin kurulmasından sonra ilk ve en büyük devrimi; eğitim alanında gerçekleştirmişlerdir: Öğretim Birliği Yasası (3 Mart 1924).

1924 Öncesi Türkiye'nin Eğitim Durumu

1923-1924 öğretim yılında 12 milyon dolayında tahmin edilen nüfusun yüzde 90'ı köylerde yaşıyordu. Yüzde 90'dan fazlasında okul ve öğretmen bulunmayan köylerin nüfusunun hemen hemen tümüne yakını okumaz-yazmazdı. Ortaokul ve lise kimi ayrıcalıklı yerleşim merkezlerinde bulunuyordu. Ülke genelinde toplam 23 okulda 1.241 lise öğrencisi, 20 mesleki-tekniğin lisede 2558 öğrenci öğrenim görüyordu. Her tür ve düzey okulda öğrenim gören tüm öğrenci sayısı 400 binden azdı. Buna göre her 100 nüfusa en çok 2-3 öğrenci düşüyordu (1996-1997 öğretim yılında bu sayı 21.6'dır). Üniversitenin fakülte ve yüksek okullarında

medreselere koştur eğitim veriliyordu.

Atatürk'ün önderliğinde girilen devrimler, toplumsal yapıda köklü değişikliklere yol açtı. Kazanılan Kurtuluş Savaşının yanısıra, Cumhuriyetin ilanıyla ümmetçiliğe karşı Türk ulusçuluğu, tebaa anlayışına karşı halkın egemenliği, din temeline dayalı devlet düzeni yerine, laik hukuk devleti düzeninin de utkusu kazanılmıştır. Hedef çağdaş uygarlığı yakalamak ve geçmektir: Bu hedefe ulaşılmasında tek ışık, ulusal ve laik eğitimi. 1924 yılında eğitim ne ulusalı, ne laikti. Bir yanda "mahalle mektepleri" ve "medreseler"de dinsel eğitim veriliyordu, öte yanda az da olsa, Tanzimatla birlikte temeli atılan bugünkü çağdaş okullar gibi eğitim-öğretim hizmetleri sunulan rüştiye, idadi - sultani kısaca "tanzimat okulları" bulunuyordu. Öğretim Birliği Yasası; laik eğitimi benimsemekle daha 1924 yılında Türk demokrasininin temel harcını koymuştur. Öğretim Birliği Yasası, demokrasiye yapısal uyumun sınır çizgisidir. Bu çizgiden geriye dönüş, kişi egemenliğine, yani irticaya yönelmez. Son yıllarda yaşanan da budur.

Devrimci Atılımın Kilometre Taşları

1. Laik eğitim düzenininin temel taşı oluşturulan Öğretim Birliği Yasasını; eğitimi ulusallaştırma, çağdaşlaştırma ve aynı devrimci atılımla öteki yasal düzenlemeler izlemiştir. Çünkü Öğretim Birliği Yasası ile yalnızca eğitimde birlik ve eşitlik sağlanmadı, uluslaşmanın, demokratikleşmenin, özgürleşmenin de temelleri atıldı. 17.02.1926 tarihinde Medeni Kanun kabul edildi. 04.10.1926 tarihinde Medeni Kanun, Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu yürürlüğe girdi. Medeni Kanunun yürürlüğe girmesiyle, kadınlara erkeklerle eşit haklar tanınmıştır. 1924 yılında Türkiye'de 479 medresede 1800 öğrenci öğrenim görüyordu. Bu tarihte kız ve erkek öğrenciler hâlâ ayrı okullarda öğrenim görüyorlardı. Bu düzende, kızlar aleyhine çok büyük eşitsizlik yaratılıyordu.

Bunların temelinde; hukuk düzenini, siyasal dizgeyi, akli, dinsel inancın köleliğinden kurtaran laiklik yatmaktadır. Ahmet Kılıçoğlu'nun deyişiyle Medeni Kanun, özde tam bir laiklik belgesidir (28). Medeni Kanunumuzun genel gerekçesi, dinsel esaslara dayalı yasalarla çağdaş bir toplum yaratmanın olanaksız olduğunu, bunun için laik esaslara dayalı yasaların kabul edilme zaruretini, bugünkü tarihimize de ışık tutacak şu önemli tümcelerle işaret etmektedir:

Kanunları dine dayanan devletler kısa bir zaman sonra memleketin ve milletin ihtiyaçlarını karşılayamazlar. Çünkü dinler değişmez hükümler içerirler. Yaşam yürür, ihtiyaçlar değişir. Din kanunları mutlaka ilerleyen hayat karşısında şekilden ve ölü kelimelerden fazla bir değer ve anlam ifade etmezler. Bu nedenle, dinlerin sadece bir vicdan işi olarak kalması, çağdaş uygarlıkların önemini ve eski uygarlıklardan en önemli farkını ortaya koyar.

2. Genel ortaöğretim programlarında yer alan din dersleri, 1928 yılında ilkokul, 1931 yılında ilköğretmen okulları programından çıkarılmıştır.

3. 22 Ocak 1932 tarihinde ilk Türkçe Kur'an İstanbul'da Yerebatan Camiinde okundu. 29 Ocak 1929 tarihinde ilk Türkçe ezan Fatih Camiinde okundu. 6 Şubat 1932 tarihinde ilk Türkçe hutbe Süleymaniye Camiinde okundu.

4. 31.5.1933 tarih ve 2252 sayılı İstanbul Darülfünununun Yürürlükten Kaldırılması ve Milli Eğitim Bakanlığınca Yeni Bir Üniversite Kurulmasına İlişkin Yasaya bağlı olarak kadro cetvelinden çıkarılması üzerine İlahiyat Fakültesi kapatılmıştır.

5. Hangi din ve mezhebe bağlı olursa olsunlar, din görevlilerinin mabed ve ayinler dışında ruhani kıyafet giymeleri 3 Aralık 1934 ve 2596 sayılı yasa ile yasaklanmıştır.

6. Harf devriminden sonra 24 Kasım 1928 tarihinde, Atatürk'ün başöğretmenliğinde, tüm yurttaki Ulus Okulları (Millet Mektepleri) açılarak okuma-yazma seferberliği başlatılmıştır. Harf devrimi ile yüzde sıfır (0) olan nüfusun okur-yazarlık oranı yedi yıl sonra, 1935 yılında yüzde 20'ye yükselmiştir.

Bu listeyi uzatmak olanaklıdır. Ama devrimlerin çimentosu eğitim devrimidir. Eğitimin hammaddesi nüfus, anahtarı da öğretmendir.

7. İşte bu nedenle önce 1926 yılında Denizli ve Kayseri'de iki parasız yatılı köy öğretmen okulu açılmış ancak bu okullar 1933 yılında kapatılmıştır. 1937 yılında İzmir-Kızıllı ve Eskişehir-Mahmudiye'de iki yeni köy öğretmen okulu açılmıştır. Aynı yıl Köy Eğitim Kursları açılmıştır. 17 Nisan 1940 tarihinde "bozkır yeşerten" Köy Enstitüleri kurulmuştur.

Türkiye; ümmetçi bir toplumdaki çağdaş, özgür düşünceli, demokratik ve laik bir topluma dönüşebildiyse, son yıllarda içten ve dıştan Cumhuriyeti yıkmaya ve ülkeyi bölme çabalarına karşın dimdik ayakta durabiliyorsa, bunu Cumhuriyet döneminde yetiştirilmiş idealist, laik, Atatürkçü öğretmenlere ve onların yetiştirdiği kuşaklara borçludur.

Atatürk de çok önem ve öncelik verdiği eğitim sorunlarını çözebilmek için, Cumhuriyet'e inancılı, aydın, laik, çağdaş bir öğretmen ordusuna gereksinim duyuyordu. Devrimlerin yerleşip kökleşmesinde öğretmenleri kendine en yakın yardımcı seçen Atatürk, öğretmenleri ve öğretmenlik mesleğini her zaman yüceltmıştır. Bu bağlamda, 16-21 Temmuz 1921 tarihlerinde Ankara'da toplanan Birinci Maarif Kongresini açış konuşmasında öğretmenlere şöyle seslenmiştir (29):

Huzurunuzda ve milletin huzurunda milli eğitimimizle ilgili görüşlerimi açıklamaya imkan veren bu fırsattan

kitap

yararlanarak beklediğimiz kurtuluşun saygıdeğer öncüleri olan yüce Türk öğretmenlerinin bugünkü durumu göz önünde bulunduracağından ve her güçlüğe göğüs gererek bu yolda yılmaksızın yürüyeceğinden hiç şüphem yoktur. Görevimiz çok önemli ve hayatidir.

27 Ekim 1922 tarihinde Bursa'da öğretmenlere yaptığı konuşmada Atatürk, öğretmenleri bir kez daha yüceltiyor (30):

İsterdim ki çocuk olayım, genç olayım, sizin ışık saçan sınıflarınızda bulunayım. Sizden feyz alayım. Siz beni yetiştirebilirsiniz. O zaman milletim için daha yararlı olurum.

25 Ağustos 1924 tarihinde Ankara'da toplanan Muallimler Birliği Kongresinde Atatürk öğretmenlere şöyle sesleniyor (31):

Cumhuriyet'in fedakar öğretmen ve eğitimcileri, yeni nesli sizler yetiştireceksiniz, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır. Eserin değeri, sizin maharetiniz ve fedakarlığınızın derecesiyle orantılı olacaktır. Cumhuriyet; düşünce, bilgi, fen ve beden yönünden kuvvetli ve yüksek karakterli koruyucular ister. Yeni nesli bu nitelik ve yeteneklerle yetiştirmek sizin elinizdedir.

Bunlardan; öğretmenlerin ve öğretmenlik mesleğinin Türk toplumundaki saygınlığı Atatürk döneminde altın çağını yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu süreç, 1946 yılına değin sürmüştür. Özellikle 1950'lerden sonra "görülen lüzum üzerine" görevden alınanlar yine öğretmenler olmuştur. Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin 1950'lerde yedeksubay yapılmaması, öğretmenleri toplumda aşağılamıştır.

8. Cumhuriyetin kurulması ile birlikte başta Cumhurbaşkanı Atatürk olmak üzere cumhuriyet hükümetleri köylere daha çok eğitim hizmeti götürülmek için çok büyük çabalar harcamışlar, ama 1933 yılına değin köy eğitiminde beklenen hedefe ulaşamamıştır.

Dr. Reşit Galip'in Milli Eğitim Bakanı olmasıyla (19.9.1932 - 13.8.1933), köy eğitimi çalışmalarında öncelik "Köy öğretmeni" yetiştirilmesine verilmiştir. Bu dönemde Milli Eğitim Bakanlığınca Ankara, İzmir, Bursa ve Adana'da, köylere öğretmen yetiştirmek amacıyla 40 günlük "Köy Eğitimcileri Yetiştirme Kursları" açılmıştır. Bu kurslar; 11.6.1937 tarih ve 3228 sayılı "Köy Eğitimcileri Kanununa" da ortam hazırlamıştır.

Köye yönelik eğitim politikasında en önemli kilometre taşları; Ulus Okulları (Millet Mektepleri), Köy Eğitimcileri Kursları, hepsinden de önemlisi Köy Enstitüleridir.

Köy Enstitüleri karanlıkta kalmış köye ışık götüren, bozkırı yeşerten kurumlardı. Ama köylünün öğrenim görmesini istemeyenlerce kapatıldı. Yerine İmam-Hatip Okulları açıldı.

9. 1933 yılında bilim ve teknoloji üretmeyen, çağdışı kalmış Darülfünun kapatıldı, yerine İstanbul Üniversitesi kuruldu. İstanbul Üniversitesi, özellikle Almanya'dan ülkemize göç eden Alman bilim adamlarının da katkısıyla çağdaş ve laik bir üniversiteye dönüştürüldü.

10. Mesleki teknik okullar açılması ve mevcutların büyütülmesi hakkında 1942 tarih ve 4304 sayılı kanun ile ortaöğretim içinde mesleki-teknik öğretime ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu kesime damgasını vuran ve 1927 - 1951 yılları arasında tam 24 yıl müdürlük, genel müdürlük ve mesleki - teknik öğretim müsteşarlığı yapmış olan Rüştü Uzel'dir. Rüştü Uzel, 1951 yılında siyasal amaçlı bir kararla, zamanın Milli Eğitim Bakanı Tefik İleri tarafından Mesleki-Teknik Öğretim Müsteşarlığından alınmıştır. Bundan sonra da kendisi emekli olmuştur. Ancak 1956-1957 öğretim yılında Rüştü Uzel'in de bulunduğu bir toplantıda Milli Eğitim Bakanı Tefik İleri katılanlara şöyle der (32):

Burada sizlere hayatımın en büyük hatasını ve işlediğim en büyük günahı itiraf edeceğim. Bakan sıfatıyla Türkiye'nin gezmediğim tarafı kalmadı. Her gittiğim yerde köyde olsun, kasaba ve şehirde olsun daima Rüştü Uzel'in eserleri ile karşılaştım. Anladım ve iman ettim ki bu memlekette en iyi çalışan daire onun dairesi idi. Devamlı eser bırakan da kendisidir. İşte o zaman yüreğime bir hançer saplanmış gibi hissettim. Ben Rüştü Uzel'i, yurda daha nice faydalı eserler vücuda getirecek en olgun, en verimli devresinde, şimdi ne kadar boş ve haksız olduğumu iyice anladığım bir politika gafleti içinde, işinden uzaklaştırmıştım. Bu hançer gibi yüreğime saplanan vicdan azabı, benim layık olduğum cezadır. Burada herkesin önünde Sayın Rüştü Uzel'in ellerini öperek gözyaşlarıyla ondan bu büyük suçumun affını rica ediyorum.

Bakan Tefik İleri'nin bu davranışı karşısında, Rüştü Uzel hiçbir karşılıkta bulunmaz. Salonu dolduran, sesi kesilmiş gibi duran insanların arasından yavaşça sızıp, çıkar gider.

Bu çabalar sonucu toplam ortaöğretim içinde mesleki-teknik öğrenim gören öğrencilerin oranı 1938-1939 öğretim yılında yüzde 10.3'iken, 1950-1951 öğretim yılında yüzde 37.1'e yükselmiştir. Öte yandan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973-1977) 1995 yılında mesleki-teknik genel ortaöğretim öğrencilerinin oranınının 65/35 olması öngörülmüş olmasına karşın, bu oran anılan yılda 44/56 düzeyini aşamamış, böylece mesleki-teknik ve genel ortaöğretim arasında plan hedeflerine ters bir gelişme gözlenmiştir. Oysa Türkiye'nin üye olmak istediği AB ülkelerinin çoğunda 1992-1993 öğretim yılında mesleki-teknik genel ortaöğretim öğrenci oranı Almanya'da 79.8/20.20, Avusturya'da 76/24, Belçika'da 59.2/40.8, İsveç'te 75.7/24.5, İtalya'da 67.4/32.6'dır.

Tüm bu çabaların tek bir amacı vardı: Çağdaşlaşmak. Böylece ulusal birliği güçlendirmek ve demokrasiye uyumu sağlamak.

Türk ulusu, kişi egemenliğinden ulus egemenliğine geçiş yolunda karşılaşılan engelleri Atatürk'ün önderliğinde aşmıştır. Esasen bu engellerle her zaman karşılaşılabilir. Önemli olan ulusal egemenliğin sürekliliğini sağlamak ve geleceğini güvence altına almaktır. Atatürkçülüğün özü budur.

kitap

Eğitimde kalkınmaya uyum, ortaöğretim düzeyinde tüketici değil üretici insan, nitelikli insan gücü yetiştirilerek gerçekleştirilebilir. Öyleyse kalkınma nedir?

Kalkınma

Uzmanlar kalkınmayı; bireylerin gönenç düzeyini yükseltmek amacıyla, siyasal iktidarın belli ekonomi ve toplumsal politikalar izleyerek toplumun yapısını değiştirme girişimi olarak tanımlamaktadırlar. Bu anlamda kalkınma kavramı; siyasal, toplumsal, kültürel, eğitsel ve ekonomik içeriklidir. Buna göre gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum denebilecek fark, çok boyutlu ve çok yönlüdür. Örneğin petro dolar zengini bir Arap ülkesi, birey başına düşen ortalama ulusal geliri; Batı'nın gelişmiş ülkelerinden yüksek de olsa; ülke totaliter ve dogmatik bir monark tarafından yönetiliyorsa, nüfusunun çok önemli bir bölümü okumaz-yazmazsa, özellikle dinin de etkisiyle kadın nüfusun okur-yazarlık oranı çok düşükse, herkes zorunlu eğitimden yararlanamıyorsa, yetenekleri ölçüsünde orta ve yükseköğretim herkese eşit biçimde sunulamıyorsa, kadınlara kul, işçilere köle gözüyle bakılıyorsa, öz olarak insanlarına uygar yaşam koşulları sunulamıyorsa, bu ülke kalkınmış bir ülke sayılabilir mi?

Öyleyse eğitim ile kalkınma arasında çok sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Hatta eğitim çağdaşlaşmanın kilidi, kalkınmanın anahtarıdır. Soruna bu açıdan yaklaşıldığında, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan günümüze almış olduğu mesafe azımsanmayacak denli önemlidir, ama yeterli değildir.

1950'li yıllarda Köy Enstitüleri, 1980'lerde de yine Öğretmen Okulları (ilköğretmen, eğitim enstitüsü, yükseköğretmen) kapatılarak İmam-Hatip Okulları açılmış, bundan öğretmenlik mesleği büyük yaralar almıştır. Böylece ülkemizde öğretmen eğitimi yozlaştırılmıştır.

Devrimci Atılımın Önü Nasıl Kesildi?

Cumhuriyetimizin kuruluşunun 76., Öğretim Birliği Yasasının kabulünün 75. yılında (1999) geline durum nedir? Karşı devrim nasıl başladı? 1923 Aydınlanmasını kimler ve nasıl engellemek istiyorlar?

1. Üç kanallı eğitim 75 yıl öncekinden daha bilinçli olarak yeniden başlamıştır. Bir yanda evrensel boyutta ve bilimsel eğitim-öğretim hizmeti sunan çağdaş okullar, öte yanda şeriata özlem duyan ve kimi köktendinci partilerin mücahitlerini yetiştiren Kur'an Kursları ve İmam-Hatip Okulları -ki bu iki tür okulda öğrenim görenler, çağdaş okullardaki öğrenci sayısından daha hızlı artmakta- bulunmaktadır. Ayrıca İlahiyat Fakülteleri de İmam-Hatip Liselerine meslek dersleri ve ilköğretim ve ortaöğretime Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni yetiştirmektedir.

İlk kez 1948-1949 öğretim yılında on ayrı il merkezinde din görevlisi gereksinimini karşılamak amacıyla on aylık bir süre ile deneme niteliğinde imam-hatip kursları açılmıştır (33). Ancak 13.10.1951 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı Müdürler Komisyonu 601 sayılı kararı ile yedi ilde ilkokula dayalı yedi imam-hatip okulu açılmıştır (34). 4 Haziran 1949 tarihinde, Ankara Üniversitesine bağlı bir ilâhiyat fakültesi kurulmuştur. 1996-1997 öğretim yılında İmam-Hatip okul sayısı 601, öğretmen sayısı 18.809, öğrenci sayısı (ortaokul 318.775, lise; 192.727) 511.502'dir. 1996-1997 öğretim yılında İlahiyat Meslek Yüksekokulu ve Fakültelerinde 6775 öğrenci bulunmaktadır.

2. 1 Şubat 1949 tarihli bir genelge ile ilkokullara program dışı din dersi konulmuş, 04.11.1950 tarihli ikinci bir kararla din dersleri program içine alınmıştır (35). 1950 yılında siyasal iktidarın demokratik yoldan değişmesi üzerine, bugünkü şeriatçı gelişmelerin altyapısı atılmaya başlanmıştır.

3. 1932 yılından beri Türkçe okunan ezan, 16 Haziran 1950 tarihinde kabul edilen kanunla Arapça okunmaya başlanmıştır.

4. 1948-1949 öğretim yılında ilkokul 4. ve 5. sınıflara din dersi konuluyor. Ancak velilerin isteğine bağlı olarak okutuluyor.

5. 4 Ağustos 1951 tarihinde Halkevleri kapatılmıştır. 4 Kasım 1951'de ilkokullara zorunlu din dersi konulmuştur.

6. 13 Ağustos 1956 tarihinde ortaokullarda din dersinin seçmeli olarak okutulmasına karar verilmiştir.

7. 4 Şubat 1954 tarih ve 6234 sayılı yasa ile Köy Enstitüleri öğretmen okulları ile birleştirilerek tümü ilköğretmen okulu adını almış, dolayısıyla fiilen kapatılmıştır.

8. 10 Haziran 1959 tarih ve 7344 sayılı yasa ile, İmam-Hatip Lisesi mezunlarına yükseköğrenim fırsatı yaratmak amacıyla, Yüksek İslâm Enstitüleri kurulmuştur. İlk Yüksek İslâm Enstitüsü, 18 Kasım 1959 tarihinde İstanbul'da geçici olarak İmam-Hatip Okulunda öğretime başlamıştır.

9. 1961 Anayasası ile "Din eğitim ve öğrenimi ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır" hükmü benimsenmiştir (Madde 19). 1961 yılında Milli Eğitim Bakanlığında bir Din Eğitimi Müdürlüğü kurulmuş, üç yıl sonra genel müdürlüğe yükseltilmiştir.

10. 1965 yılında kabul edilen Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş yasası ile Kur'an kurslarını açma ve yönetme görevi müftülüklere verilmiştir. Oysa Aydınlanma Devrimi'nin, ilk ve en önemli eğitim devrimi yasasına göre tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştı. Böylece Öğretim Birliği Yasası delinmiştir.

11. 1960'lardan sonra çalışmalarını siyasal iktidarların hoşgörüsü ile yasal olmayan bir biçimde sürdüren

kitap

birçok tarikat; yeniden hortlamış, özellikle sözde "Atatürkçü" 12 Eylül askerî yönetimiyle büyük bir patlama yapmıştır. Çoğu bu tarikatlarca kurulan vakıf ve derneklerce açılan ve işletilen onbinlerce Kur'an Kursu, öğrenci yurdu; zorunlu öğrenim çağındaki gençlere dinsel eğitim veren Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an Kursları ve İmam-Hatip Ortaokul ve Lise kısımları çığ gibi çoğalmıştır. Bu kurumlarda karma eğitim büyük yaralar almıştır, almaktadır. Bunların hepsi imam mı olacak? Amaç, imam yetiştirmenin yanısıra, özellikle karşı devrimci militan yetiştirmek mi?

12. 6 Eylül 1980'de MSP'nin Konya Mitinginde şeriat başkaldırısı yaşanmış, istiklal marşı okunurken topluca oturulmuştur. Bu başkaldırının liderlerinden birçoğu, 1983 yılından sonra milletvekili seçilerek TBMM'ne girmiş, sonra da laik Türkiye Cumhuriyeti'ni koruyacağına yemin etmiştir.

13. 12 Eylül 1980 askerî yönetimi, Atatürkçülüğün içini boşaltmıştır. Bu arada laik eğitim de onarılmaz yaralar almıştır. Askerî yönetim; antilaik girişimlere ilk yeşil ışığı; ilk ve ortaöğretim kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini anayasal olarak zorunlu yaparak yakmıştır (Mad. 24).

Hangi demokratik ülke anayasasında bir dersin zorunlu olduğu yazılıdır?

Türban

14. Sözde Atatürkçü 12 Eylül yönetimi, antilaik girişimlere ikinci yeşil ışığı; Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) kurulması ve bu yolla önceleri "modern türbana" izin çıkarılarak başlayan bugün tüm yükseköğretim kurumlarına yayılmış olan ve kimi siyasal partilerin bir tür resmi üniformasına dönüşen başörtüsü ya da peçesidir. Türban; üniversitelerde 12 Eylül yönetiminin ılımlı siyasal İslâma hoşgörüsü ile bakması ile sorun olmaya başlamıştır. Askerî yönetimin bu yaklaşımı, tarikat okullarında bu amaçla koşullanmış olan gençlerin üniversitelere başlarını örterek girmelerine neden olmuştur. Bunun üzerine 20.12.1982 tarihinde YÖK bir genelge ile, kız öğrencilerin başörtülü olarak üniversitelere gelmesini yasaklamıştır. Ancak 1983 yılında ANAP'ın iktidara gelmesi, özellikle Turgut Özal'ın başbakan olması ile bu konudaki uygulama yumuşatılmaya, delinmeye başlamıştır. Bunun üzerine YÖK, 1984 yılında başörtüsü yerine, "modern türban" ifadesini kullanmıştır. YÖK'ün bu konudaki kararına karşı Danıştay'da dava açılmıştır. Danıştay 8. Dairesi, 13.12.1984 tarihli kararında "Başörtüsü masum bir alışkanlık olmaktan çıkarak kadın özgürlüğüne ve cumhuriyetimizin temel ilkelerine karşı bir dünya görüşünün simgesi haline gelmektedir" gerekçesi ile davayı reddetmiştir.

1987 yılında Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliğine eklenen bir hükümlü, türbanla kapalı mekanlara girilmesi yasaklanmıştı. Bu hükümün iptali için açılan dava da Danıştay 8. Dairesince reddedilmişti. Bu kez, 2547 Yükseköğretim Yasasına, 27.12.1988 tarih ve 3511 sayılı Yasa ile bir madde eklenmiştir. Buna göre; "yükseköğretim kurumlarında dersane, laboratuvar, poliklinik, klinik ve koridorlarda çağdaş kıyafet ve görünümde bulunmak zorunludur. Dini inanç sebebiyle boyun ve saçların örtü veya türbanla kapatılması serbesttir". Bu yasa hükmü, 1989 yılında Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmiştir. Bu kararın iptal gerekçesi şudur (36):

Laiklik, ortaçağ dogmatizmini yıkarak aklın öncülüğünü, bilimin aydınlığı ile gelişen özgürlük ve demokrasi anlayışını, uluslaşmanın, bağımsızlığın, ulusal egemenliğin ve insanlık idealinin temeli kılan uygar bir yaşama biçimidir... Dersliklerde, laboratuvarlarda, klinik, poliklinik ve koridorlarda bilimsel yöntemlerle yetiştirilerek gerçeği bulmak için birlikte çalışmalar yapanların kardeşlikleri, arkadaşlıkları, dayanışmaları yarınlar için gerekli iken onları dinsel gereklerle ayırmak, kimin hangi inançtan olduğunu gösteren bir işaretle belli etmek, onların yakınlaşmalarını, birlikte çalışıp yardımlaşmalarını ve işbirliğini önler... Yasa hükmü, Anayasanın "Din ve Vicdan Hürriyeti" başlığını taşıyan 24. Maddesine de aykırıdır. Sosyal ve dinsel değerlere, geleneklere saygı ayrı, başörtüsü için çıkan yasayı dinsel inançlara dayandırmak ayrıdır. Yükseköğretim kurumlarında dinsel giyim ve esasları içeren düzenleme, dinsel kurallardan arındırılmış devlet düzenine, giyim nedeniyle dinsel bir el atmada bulunmaktadır.

Kimileri, "türban" takmanın, dini inanışın, dinsel özgürlüğün gereği olduğunu savunmaktadırlar. Oysa kamu düzenini bozan bir bireysel özgürlük düşünülemez. Bu, tüm uygar dünyada böyle yorumlanmaktadır.

Örnekler:

ABD'nin Oregon eyaletinde bir Amerikan yerlisi işsizlik sigortası almak üzere Çalışma Bakanlığının ilgili bölümüne gider. Görevliler yerliye, artık işsizlik sigortası alamayacağını, çünkü uyuşturucu bağımlısı olduğunu söylerler. Yerli itiraz eder. Peyate adlı halüsinogen maddeyi kabilesinin dini ayinleri için, dini inanışının gereği olarak kullanmaktadır ve bunu yaparken de Dinsel Özgürlükleri Koruma Kanununa dayanmaktadır.

Konu mahkemeye yansır, oradan da Yüksek Mahkemeye kadar gider. Yüksek Mahkeme, davayı bir "kamusal alan" "özel alan" çatışması davası olarak algılar. Özel alan Oregon'lu yerlinin dini özgürlükleridir.

Kamusal alan ise uyuşturucuyu yasaklayan kanunlardır. Yüksek Mahkeme'nin kararı mealen şöyledir: Dinsel özgürlük ne olursa olsun, bu kamu düzenini tehdit etmemelidir. Uyuşturucuyla mücadele ile ilgili kanunlar, kamu düzenini korumak için yapılmıştır ve dolayısıyla bir önceliğe sahiptir.

Bu kararın doğal uzantılarından biri, Dinsel Özgürlükleri Koruma Kanunu'nu tartışmak olur. Yüksek Mahkeme

kitap

bu konunun da neredeyse tamamını "anayasaya aykırı" bulur.

1990'daki iptal kararının ardından Amerikan Kongresi 1993 yılında aynı kanunu bir kez daha kabul eder.

Başkan Clinton, kanunla ilgili konuşmasında, Yüksek Mahkeme'yi eleştirir."

1997 yılında Yüksek Mahkeme başka bir dosya hakkında karar verir. Dosya küçük bir Teksas kasabesindeki kiliseyle ilgilidir. Kasabanın belediyesi, 300 kişilik kiliseyi kasabanın "tarihi değeri" kabul etmiştir, ama bölgedeki piskopos, cemaatteki artışı öne sürerek kilisenin büyütülmesini istemektedir.

Çok ilgisiz gibi gözükse de bu davada, 1993 yılında yeniden kabul edilen "Dinsel Özgürlükleri Koruma Kanunu" kullanılmıştır ve o yüzden Yüksek Mahkeme konuya eski kararı açısından yaklaşır. Mahkemenin kararı, Amerikan Kongresi'nin yasa çıkarma yetkisini tartışır ve Yüksek Mahkeme'nin iptaline konu olan bir yasanın yeniden çıkartılmayacağını, Kongre'nin böyle bir yetkisinin olmadığını 25 Haziran 1997 tarihinde karara bağlar.

Başka bir örnek de İngiltere'den. Polis bir motosikletliyi kasksız motosiklet kullanmaktan ötürü durdurur.

Adam bir Sih'tir ve Polise, başındaki türbanı dini inançları gereği çıkartmasının söz konusu olamayacağını, dolayısıyla kask takmasının mümkün olmadığını söyler. Polis adama cezayı keser, adam mahkemeye gider.

Mahkeme de polisle aynı yönde düşününce, konu Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na gelir.

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu, dinsel özgürlüklerle ilgili bu davada İngiliz Hükümetini haklı bulur.

Komisyonla göre, devletler, bütün vatandaşlarının iyiliği için çıkardıkları kanunları herkese eşit uygulamakla yükümlüdür ve bu da bazı dinsel özgürlüklerin kullanılmasına yol açabilir (37).

Bu konuda diğer bir örnek de İsviçre'den: İsviçre başörtüsü ile ders verme yasağını Yüksek Mahkemede onayladı. Almanya'da ise, bazı eyaletlerde benzer yasalar kondu.

İsviçre Yüksek Mahkemesi, kararını özetle şu gerekçelere dayandırıyor:

Bol elbise, başörtüsü ve ferace gibi islami giysilerle sınıfa girmenin yasaklanmasında kamu yararı vardır...

Böyle giysilerle çocukların inanç özgürlükleri etkilenmekte ya da baskı altına alınmaktadır... Bu, laik devlet ilkesine aykırıdır.

Yüksek Mahkeme aynı kararı ile sınıflarda haç ya da çarşıya gerilmiş İsa görüntülerinin bulunmasını da yasaklıyordu (38).

Trakya Üniversitesi öğrencisi Yıldız Taş'a derslere türbanla girdiği için kınama cezası verildi. Bu kınama cezasına karşın, adı geçen öğrencinin derslere türbanla girmekte ısrar etmesi üzerine onbeş gün öğretim kurumundan uzaklaştırma cezası verildi. Bunun üzerine Yıldız Taş, Edirne İdare Mahkemesine başvurarak okuldan uzaklaştırma cezası işleminin durdurulmasını istedi. Edirne İdare Mahkemesi, bu konudaki bir Diyanet İşleri Başkanlığı fetvasını dayanak göstererek, öğretim kurumundan uzaklaştırma cezası konusunda yürütmeyi durdurma kararı verdi. Trakya Üniversitesi Rektörlüğü, İstanbul 1. Bölge İdare Mahkemesine başvurarak, sözü edilen yürütmeyi durdurma kararının durdurulmasını istedi ve şu gerekçe ile İdare Mahkemesince verilen yürütmeyi durdurma kararını Bölge İdare Mahkemesi kaldırdı:

Anayasanın laiklik ilkesine aykırı olan ve yükseköğrenimin amaç ve düzeniyle bağdaşmayan özgürlük savunulamaz ve korunamaz. Yükseköğrenimin dersliklerinde ve ilgili yerlerde dinsel inançları simgeleyen belirtilerden ve yükseköğretimde karışıklık ve karmaşa yaratan huzur bozan durumlardan uzak kalınması zorunluluğu gözetildiğinden laik eğitim kuralına ve yükseköğretim ilke ve amacına ve yükseköğrenim düzeninin sağlanmasına aykırılık teşkil eden eylemlerin demokratik bir hak olduğu da savunulamaz. Belirtilen bu durumlar karşısında kamu kuruluşlarından sayılan yükseköğretim kurumlarında aklın ve bilimin öncülük ettiği, tek tür eğitim düzeni içinde duygu ve görüş birliğini sağlama amaçlı, özgür düşünceli, özgür vicdanlı, ulusal değerlere saygılı, çağdaş görüşlü ve çağdaş görünümü insan yetiştirme amacına aykırılık teşkil etmeyen dava konusu işleminde hukuka ve ilgili mevzuata aykırılık bulunmamaktadır.

İstanbul 1. Bölge İdare Mahkemesi oybirliği ile aldığı kararla Edirne İdare Mahkemesi'nin yürütmeyi durdurma kararını kaldırarak davacı öğrenci Yıldız Taş'ın istemi reddedildi.

Bölge İdare Mahkemesi 14.08.1998 tarihinde verdiği kararında, yükseköğretimin amacının Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı yurttaşlar yetiştirmek olduğu kaydedilerek, yükseköğretim kurumlarında öğrencilerin kılık ve kıyafetlerinin Anayasa ile korunan devrim yasalarına, Anayasaya, Cumhuriyetin özgün nitelikleri ile eğitimin amaç ve ilkelerine uygun olması gerektiği konusunda kuşku bulunmadığı vurgulandı.

Anayasa Mahkemesi ve Danıştay'ın türban konusunda verdiği kararlarından örneklerle yer verilen Bölge İdare Mahkemesi kararında, 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası'nın üniversitede huzur ve düzeni bozmaya yönelik davranışlar ile yaptırımlar sıralandı. Kararda şöyle devam edildi (39):

Yükseköğrenimini laik bir okulda yaptığını bilmesi gereken ve bu okulda öğrenim yapmayı seçen davacı, kurumun (Trakya Üniversitesi) düzenlemelerini kabul etmiş sayılır. Dinsel inançları simgeleyen başörtüsü ya da türbanın (dinsel nitelikli kapalı kıyafet) yükseköğretim kurumlarında giyilmesi, takılması ve kullanılması; dinin, bireyin manevî yaşamını aşarak, toplumsal yaşamı ve okulda öğrencilik sıfatının gerektirdiği itibar ve güven duygusunu sarsacak çalışma düzenini bozacak davranıştır. Bunda ısrar edilmesi halinde üniversitenin huzur ve düzenini bozucu yönde etkiler ve siyasal alana çekilmesi sonucunu doğurur. Bu tür eylem ve davranışlar, anayasal ilkelere ve yükseköğretim mevzuatına aykırıdır ve korunan vicdan, dini inanç ve kanaat özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesine olanak yoktur. Ayrıca çağdaş görünüme aykırı kılık ve kıyafetin yükseköğretim kurumlarında kullanılmasının özgürlük ve özerklikle de ilgisi yoktur. Disiplin hukuku

kitap

hükümlerine göre davacının eylem ve davranışları disiplin yönetmeliğinin 7., 8. ve 12. madde kapsamında değerlendirildiğinde, davacı hakkında oluşturulan dava konusu işlemde hukuk kurallarına aykırılık yoktur. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından sonra, 1990 yılında 2547 sayılı Yasaya 3670 sayılı Yasa ile eklenen bir madde ile türban yeniden serbest bırakılmıştır. Bu kez Anayasa Mahkemesi iptal kararı vermemiş, daha önceki içtihadını tekrarlayarak sonuçlandırmıştır. Anayasa Mahkemesi'ne göre, 3670 sayılı Yasanın yürürlükteki diğer hukuk kuralları ile birlikte yorumlanarak değerlendirilmesi gerekiyor. Yürürlükteki diğer hukuk kuralları kapsamına konuyla ilgili tüzük ve yönetmelikler de giriyor.

Bunun üzerine Lamia Bulut ve Şenay Karaduman adlı iki üniversite öğrencisi, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvurular. Komisyonun kararı şudur:

Laik üniversiteler, öğrencilerin kılık-kıyafetlerine ilişkin kurallar koyarken bazı köktendincilerin yükseköğretimde kamu düzenini bozmamalarını ve başkalarının inançlarına zarar vermemelerini sağlamaya özen gösterebilirler.

Komisyon, laik üniversite gerekleri dikkate alındığında, öğrencilerin kılık-kıyafetlerinin düzenlenmesinin ve bu düzenlemeye uyulmadıkça kendilerine diploma verilmesi gibi bazı idari hizmetlerden yararlandırılmamasına, din ve vicdan özgürlüğüne bir müdahale oluşturmadığı düşüncesindedir.

Şikayet, sözleşmenin 27. Maddesinin ikinci fıkrası anlamında açıktan açığa esassızdır. Bu nedenle Komisyon, şikayetin kabul edilemez olduğuna karar vermiştir (03.05.1993).

Anayasada belirtildiği gibi, Türkiye demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti ise, biri, en çok ikisi dışında tüm siyasal partiler koro halinde türbana neden yandaş oluyorlar?

Türbanı, kimi siyasal partiler kendilerine bir tür bayrak yapmış, 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan genel ve yerel yönetimler seçimlerinde aday belirlerken bilerek türbanlı bayanların milletvekili ve belediye meclisi üyeliklerine seçilmelerini sağlamışlardır. Bir FP'li milletvekilinin (Merve Kavakçı) TBMM'deki and içme törenine türbanlı olarak gelmesi, Malatya'daki İnönü Üniversitesindeki türbanlı öğrencilere destek için çok sayıda yobazın başkaldırısı Türkiye gündemini günlerce işgal etmiştir. Daha da etmeye devam edeceği anlaşılmaktadır. Bugün türbanın sokaktaki başörtüsünden çok farklı olduğu açık seçik ortadadır. Türban yalnızca belli siyasal görüşlerin bir simgesi değil, 1923 Aydınlanmasına karşı bir karşıdevrim aracıdır da. Türban, Cumhuriyete ve onun temel niteliği olan laikliğe karşı bir başkaldırı, bir meydan okumadır.

15. 1972 yılında kabul edilen İmam-Hatip Okulları Yönetmeliğinin birinci maddesinde bu okulların amaçları şöyle belirlenmiştir (40):

Laik öğretim sistemimiz içinde, Milli Eğitim Bakanlığının hizmetleri arasında, ayrı bir meslek okulu niteliğinde Öğretim Birliği Yasasının 4. maddesi gereğince kurulmuş bulunan İmam-Hatip Okullarının amaçları; 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Yasasının 22. maddesine göre İmamlık, hatiplik, Kur'an kursu öğretmenliği, gereğinde müftülük, vaizlik benzeri görevleri yapmak üzere ortaöğretim görmüş din görevlileri yetiştirmektir."

16. 1980 öncesi mesleki-teknik lise mezunları, yalnızca yetiştirildikleri alanda yükseköğrenim görme hakkına sahipti. 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasının yükseköğretime geçişi düzenleyen 31.

maddesinin ilk şekli aynen şöyle idi:

Ortaöğretimin, yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan programlarını bitiren öğrencilere, yetiştirildikleri yönde, üniversitelere, akademilere ve yüksekokullara girmek için aday olma hakkı tanınır.

Bu maddeye göre, örneğin imam-hatip lisesi mezunları, yalnızca yüksek islam enstitülerine, ilköğretmen okulu mezunları eğitim enstitülerine, kız meslek lisesi mezunları kız teknik yükseköğretmen okullarına girebiliyorlardı.

12 Eylül 1980 askerî yönetimi anılan din görevlilerine duyulan gereksinim doyum noktasına gelince, belki de şeriat düzenine özlem duyanların desteğini sağlamak düşüncesi ile 16.06.1983 tarih ve 2824 sayılı yasanın 10. maddesi ile 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasının yükseköğrenime geçiş ile ilgili 31. maddesi şöyle düzenlenmiştir: "Lise veya dengi okulları bitirenler, yükseköğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır".

Böylece, 1983 yılına değin yetiştirildikleri yönde, yalnızca Yüksek İslâm Enstitülerine girebilen İmam-Hatip Lisesi mezunlarına, bu tarihten itibaren yükseköğretim kurumlarının tüm bölümlerine girme olanağı sağlanmıştır.

Ulusal eğitimimizin "medreseleştirilmesi", yeterli görülmemiş olacak ki, altı üniversitede 1998-1999 öğretim yılı toplam birinci sınıf öğrenci kontenjanı 320 olan İlahiyat Meslek Yüksekokulu açılmıştır. Bu üniversiteler şunlardır (41): Atatürk, Dokuz Eylül, Karadeniz Teknik, Marmara, Uludağ ve Yüzüncü Yıl.

12 Eylül askerî yönetimi, Yüksek İslâm Enstitülerini İlahiyat Fakültesine dönüştürmüş, böylece 1980-1981 öğretim yılında Ankara, Atatürk, Dokuz Eylül, Erciyes, Marmara, 19 Mayıs ve Uludağ Üniversiteleri olmak üzere toplam 7 İlahiyat Fakültesi kurulmuştur. 1982-1987 döneminde bunlara Gaziantep ve Şanlıurfa İlahiyat Fakülteleri eklenmiştir. 1988-1992 döneminde 14 yeni İlahiyat Fakültesi eklenerek sayıları 22'ye yükselmiştir.

Örneğin Fransa'da lise edebiyat, ticaret, ekonomi vb kollarını bitiren öğrenciler tıp, mühendislik, fen vb fakültelere giremezler; buna karşılık fen, teknik, endüstri vb bölümleri bitirenler de edebiyat, hukuk, iktisat, işletme, davranış bilimleri vb fakültelere giremezler. Her lise mezunu yetiştirildiği alana uygun bir yükseköğretim bölümüne girebilmektedir. Türkiye'de her lise mezununun, üniversitenin istediği her bölümüne

girmeye hakkı vardır. O zaman ortaöğretimde yönlendirmenin ne anlamı olur?

BÖLÜM II

EĞİTİM HAKKI

Eğitimin Tanımı

Eğitimin sözlük anlamı bireyin; fiziksel, zihinsel ve törel (ahlaki) yetilerini (melekelerini) geliştirme eylemidir. Eğitim sözcüğünün bir başka anlamı; toplumun kurallarını öğrenme ve uygulamadır. Daha açık söylenirse eğitim; bireyin yetişmesini ve gelişmesini sağlamaya özgü araçların işletilmesidir.

Delors eğitimi; "geleceğin sayısız olumsuzlukları karşısında insanlığın barış, özgürlük ve toplumsal adalet ülkülerine (ideallerine) doğru ilerlemesine izin veren vazgeçilmez bir kozu" olarak tanımlamıştır. (42)

Bir toplum; varlığını sürdürürebilmek için, toplumu oluşturan tüm bireyleri, amaçlarına göre yetiştirmek zorundadır. Bu zorunluluk;

c bireyin topluma uyumunu sağlama,

c toplumun moral değerlerini yükseltme,

c bireyin kişiliğini geliştirme,

c bireyin mesleki yeterliklerini artırma vb. içermektedir. J.J. Rousseau, "bitkiler kültürle, insanlar eğitimle yetişir" demiştir.

Genelde eğitim; ekonomik büyümenin ve kalkınmanın temel taşıdır. Çünkü eğitim, temel üretim etmenlerinden emeğe nitelik kazandırarak yoksullarca ya da dar gelirlilerce sunulan işgücünün ekonomik değerini ve etkililiğini artırır. Ayrıca eğitim, halkı bilinçlendirerek nüfus artış hızının düşmesine, sağlıklı bir yaşam sürdürülmesine, beslenme yetersizliklerinin en düşük düzeye indirilmesine, dolayısıyla daha nitelikli bir yaşam düzeyi sağlanmasına da büyük ölçüde katkıda bulunur.

Böylece bireyin erincini (huzurunu, rahatını) iyileştiren, gönencini (refahını) yükselten araçlardan biridir, hatta birincisidir eğitim. Eğitim; bireye istenilen davranışı kazandıran dizgedir (sistem). Eğitim; ülkenin siyasal, ekonomik, toplumsal, bilimsel vb kurumlarının üretim ve hizmet kapasitesini artıran çok önemli bir süreçtir.

Öz olarak demokratik bir düzenle yönetilen ülkelerde, bu arada Türkiye'de eğitim dizgesinin temel amaçlarından biri, demokrasi bilincine sahip iyi yurttaş yetiştirilmesidir. Bu bağlamda toplumsal ahlak, her tür ve düzey eğitimin tümüyle demokratikleştirilmesini, daha açık bir deyişle herkese eşitlikle sunulmasını emretmektedir. Eğitim, hiç değilse temel eğitim evresinde zorunlu ve parasız olmalıdır. Yine toplumsal ahlak; eğitim dizgesinden çıkışta herkesin belli bir niteliğe, daha doğrusu bir mesleğe sahip olmasını emretmektedir. Bu da eğitim dizgesinin temel amaçlarından ikincisidir: Bireyin kalkınmaya uyumunu sağlamak.

54. Refahiyol Hükümeti ile birlikte ülkemizde yaşanan ve daha sonra biraz hafiflemiş de olsa yaşanmakta olan toplumsal-siyasal bunalımın eğitimsel nedenleri incelenecek olursa konu, başlıca şu başlıklar altında ele alınabilir:

1. Nüfusun okur yazarlığı

2. Zorunlu temel eğitimde okullaşma oranı

3. Liselerin "imam-hatipleştirilmesi"

4. Yükseköğretim.

Doğal olarak her evrede konu eğitimin:

c Demokrasiye uyumu,

c Kalkınmaya uyumu yönünden değerlendirilebilir.

Nüfusun Eğitim Durumu

Demokrasiye uyum, kalkınmaya uyum yönünden yaklaşılacak olursa, nüfusun okur-yazarlık durumu büyük önem taşımaktadır.

Çizelge 1'e göre 1990 nüfus sayımında, 6 ve daha yukarı yaşlardaki toplam nüfusun (49.163.110) yüzde 19.5'i okuma-yazma bilmemektedir. Okuma-yazma bilmeyen nüfusun (9.587.981) yüzde 71'i kadın, yüzde 29'u erkektir. Okur-yazar nüfusun yüzde 55.8'i erkek, yüzde 44.2'si kadındır. Diplomalı okur-yazar nüfusun yüzde 56.8'i erkek, yüzde 43.2'si kadındır. İlkokul mezunlarının yüzde 53.8'i erkek, yüzde 46.2'si kadındır. Ortaokul mezunlarının yüzde 64.4'ü erkek, yüzde 35.6'sı kadındır. Mesleki-tekni ortaokul mezunları içinde, bu oran yine erkek nüfus lehinedir. Lise mezunlarının yüzde 60.3'ü erkek, yüzde 39.7'si kadındır.

Yükseköğretim mezunlarında bu oranlar sırasıyla yüzde 67 ve yüzde 33'tür. Bu sonuçlara göre her düzeyde kadın nüfusun, erkek nüfustan çok gerilerde kalması Türkiye'nin bulunduğu toplumsal ve ekonomik düzey

kitap

yönünden kabul edilemez bir durumdur, hatta Doğu ve Güneydoğu komşularımız içinde ülkemizin büyük bir ayıbıdır.

Temel yurttaşlık eğitiminin verildiği sekiz yıllık eğitim esas alınacak olursa, ortaokul ve daha üst öğrenim görenler (ki bunların içinde şeriat özlemiyle yetiştirilen İmam-Hatip Ortaokul ve Lisesi, Yüksek İslâm Enstitüsü, İlahiyat Meslek Yüksekokulu ve İlahiyat Fakültesi mezunları vardır), toplam nüfusun yalnızca yüzde 18'dir. Bunların içinde çağdaş değerlere inananı, demokrasi bilincine sahip olanı kaç milyondur? 1997 yılında yaşanan siyasal bunalımda demokrasiye sahip çıkanlar da işte bu nüfusun belli bir kesimi değil mi?

ÇİZELGE 1

ALTI VE DAHA YUKARI YAŞLARDAKİ NÜFUSUN EĞİTİM DÜZEYİ (1990)
DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri
(Ankara: 1993).

Öte yandan genelde eğitim iktisatçıları; eğitilmiş işgücünü ekonominin, dolayısıyla kalkınmanın anahtarı olarak kabul etmektedirler. Ortaokul, lise ve yükseköğretim düzeyinde bir mesleki beceri ve bilgi kazanmış olanlar anılan yılda toplam nüfusun yalnızca yüzde 5.1'idir (ki buna İmam-Hatip Ortaokul ve Lisesi ile İlahiyat Fakültesi mezunları da dahildir). Toplam nüfusun ondokuzda birinin bir mesleki bilgi edinmesi ile mi kalkınmaya uyum sağlanabilecek? Ülkemizin durumu Avrupa Birliği (AB) ülkeleriyle karşılaştırıldığında, 1990 yılında İtalya'da okuma-yazma bilmeyenlerin, toplam nüfusa oranı yüzde 2.9'dur (kadınlar yüzde 3.6, erkekler yüzde 2.2), Portekiz için aynı oran yüzde 15, Yunanistan için yüzde 6.8, Türkiye için yüzde 19.3'tür (kadınlar yüzde 28.9, erkekler yüzde 10.3). Oysa Anayasaya göre herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hakkı nedir? Eğitim Hakkı

Eğitim hakkı, temel insan haklarından biridir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının eğitimi, Anayasa güvencesi altındadır (Mad. 42). Öyleyse eğitimin anayasal ve yasal temellerinin açık seçik bilinmesi çok önemlidir. Bu nedenle önce, Türkiye'nin de üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşların bildirimlerinde, Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında, 5.1.1963 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim, 14.6.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel, 6.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunlarındaki eğitim hakkı aynen alınacak, sonra da bunların ortak yanları ve ülkemizdeki gerçekleştirmeler incelenecektir.

Eğitim Hakkı İle İlgili Hükümler

A. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (10.12.1948).

Herkes; vicdan, din ve düşünce özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din ya da kanaat değiştirme özgürlüğünü, dinini ya da kanaatini tek başına ya da topluca ve açık olarak ya da özel olarak öğrenme, uygulama ve açıkça belirtme özgürlüğüne sahip olmayı gerektirir (Mad. 18).

Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa temel eğitim evrelerinde parasızdır. Temel eğitim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitimden herkes yararlanabilmelidir. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese açık olmalıdır (Mad. 26).

B. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi (20.10.1959).

Bedensel, zihinsel ya da toplumsal bakımdan güçlüğü bulunan çocuğa özel durumunun gerektirdiği özel sağaltım, öğretim, eğitim ve özen sağlanacaktır (Mad. 51).

Hiç olmazsa, temel eğitim düzeyinde parasız ve zorunlu bir eğitim görme çocuğun hakkıdır. Genel kültürünü artırmak, yeteneklerini, bireysel muhakeme kabiliyetlerini, ahlaki ve toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirmek ve toplumun yararlı bir üyesi olmak için çocuğa, eşitlik koşullarına göre bir öğretim sağlanacaktır. Eğitimde; ona rehberlik eden sorumlulara yol gösterecek ilke, çocuğun yararlarının en iyi şekilde gösterilmesidir; bu sorumluluk ilk önce anne ve babanıdır (Mad. 7).

Çocuk savsaklanma, zulüm ve sömürünün her çeşidine karşı korunacaktır, hiçbir şekilde ticaret konusu olamaz. Çocuk asgari bir yaştan önce, herhangi bir işte çalıştırılmaz. Hiçbir halde sağlığına ve eğitimine zarar verecek ya da fiziksel, zihinsel, törel (ahlaki) gelişimini durduracak herhangi bir uğraş ya da işte çalıştırılmaz (Mad. 9).

C. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (20.11.1989) (43)

Madde 28

1. Taraf devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi önlemleri alırlar;
- Uygun bütün araçları kullanarak, yükseköğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem

alırlar.

2. Taraf devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

a. Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b. İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c. Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d. Çocuğun anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e. Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi.

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanamayacaktır.

D. İtalyan Anayasası (1947).

İlköğretim, en az sekiz yıl süreyle zorunlu ve parasızdır. Yetenekli ve çalışkan öğrencilerin -olanaklardan yoksun bulunsalar bile- öğretimin en yüksek derecelerine ulaşma hakları vardır. Devlet bu hakkı, yarışma ile verilecek eğitim bursları, ailelere yapılacak yardımlar ve diğer önlemlerle olanaklı kılar (Mad. 34).

E. Fransız Anayasası (1958).

Fransa; bölünmez, laik, demokratik ve toplumsal bir cumhuriyettir. Fransa; köken, ırk ve din ayrımı gözetmeksizin tüm yurttaşların kanun önünde eşitliğini sağlar (Mad. 2).

Devlet; çocuk ve ergene öğrenim, mesleki eğitim ve kültür olanaklarını eşit olarak sağlar. Kamusal eğitim ve öğretimin her derecede laik olarak örgütlendirilmesi devletin görevidir.

F. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (24.02.1924).

Türk devleti; cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve devrimcidir (Mad. 2).

Hükümet nezaret ve murakabesi (gözetim ve denetimi) altında kanun dairesinde her türlü tedrisat (öğretim) serbesttir (Mad. 80).

İptidai tahsil (ilköğrenim) bütün Türkler için mecburi, devlet mekteplerinde parasızdır (Mad. 87).

G. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (20.07.1961).

Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır (Mad. 19).

Eğitim ve öğretim, devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir.

Özel okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak kanunla düzenlenir.

Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz (Mad. 21).

Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlama Devletin başta gelen ödevlerindedir.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır.

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar.

Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır (Mad. 50).

H. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (09.11.1982).

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır (Mad. 24).

Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

kitap

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır (Mad. 42). I. İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 SK, 05.01.1961).

İlköğretim, ilköğretim kurumlarında verilir; öğrenim çağında bulunan kız ve erkek çocuklar için mecburi, devlet okullarında parasızdır (Mad. 2).

Mecburi ilköğrenim çağında buldukları halde, zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan özürülü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır (Mad. 12).

İ. Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 SK, 14.06.1973).

Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz (Mad. 4).

Temel eğitim görmek her Türk vatandaşının hakkıdır.

Temel eğitim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarından vatandaşlar ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanırlar (Mad. 7).

Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkan eşitliği sağlanır.

Maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır.

Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır (Mad. 8).

Temel eğitimini tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, ortaöğretime devam etmek ve ortaöğretim imkanlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir (Mad. 27).

Ortaöğretimin yükseköğretime veya hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan programlarını bitiren öğrencilere, yetiştirildikleri yönde, üniversitelere, akademilere ve yüksekokullara girmek için aday olma hakkı tanınır (Mad. 31).

J. İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.03.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun (4306 SK, 16.08.1997) İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir (Madde 1).

K. Yükseköğretim Kanunu (2547 SK, 06.11.1981).

Yükseköğretimde imkan ve fırsat eşitliğini sağlayacak önlemler alınır (Mad. 5e).

Özetlenecek olursa:

1. İlköğretim kadın-erkek, köylü-kentli, varlıklı-yoksul her Türk vatandaşı için zorunlu ve devlet okullarında parasızdır.
2. Mesleki ve teknik eğitimden herkes yararlanabilmelidir.
3. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese açık olmalıdır.
4. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak önlemleri alır.

Eğitim Hizmetinden Kimler Yararlanıyor?

1985-1986 öğretim yılında Ankara ilimizde 12-14 yaş kümesi her yüz erkek çocuktan 86'sına ortaokul öğrenim hizmeti sunulmasına karşılık, aynı oran kız çocuklar için % 67'dir. Ankara ilinde ortaokul düzeyinde çağ nüfusunun okullaşma oranında köy ve kent arasındaki fark, çok büyüktür. 1985-1986 yılında Ankara ilimiz köylerindeki erkek nüfusun % 33'ü, kız nüfusun % 11'i, toplam nüfusun da % 22'si ortaokul öğrenimi görebiliyordu. Daha açık bir deyişle Başkentimizin köylerindeki ortaokul çağındaki her yüz kız çocuktan 89'u ortaokul öğreniminden yoksun bulunuyordu. Buna karşılık aynı ilimizde kent erkek nüfusun % 96'sı, kız nüfusun % 81'i (bu oran köylü kızlar için % 11 idi), toplam nüfus için % 86'sı ortaokul öğrenimi görme şansına sahip bulunuyordu. Ortaokul okullaşma oranında köy-kent arasındaki farkın çok büyük olduğu açık seçik ortadadır. Hakkari ilimizde aynı yaş kümesindeki her yüz erkek çocuktan 35'ine, her yüz kız çocuktan yalnızca 7'sine ortaokul öğrenimi sunulabilmekte, buna göre kızların % 93'ü, erkeklerin % 65'i ortaokul düzeyinde eğitim sisteminden dışlanmaktadır. Bingöl ilimizde de 12-14 yaş kümesi her yüz çocuktan yalnızca 23'ü, her yüz kız çocuktan yalnızca 9'u ortaokul öğrenimi görme şansına sahip olabilmektedir. Buna göre toplam çocukların % 77'si, kızların % 91'i, temel eğitim II. devresinde öğrenim görme şansını daha işin başında yitirmektedir.

Hakkari ilimiz köylerinde 12-14 yaş kümesi erkek nüfusun okullaşma oranı % 1'dir, yani erkeklerin % 99'u ortaokula gidememektedir. Köylü kızların ortaokul, dolayısıyla lise ve üniversite öğrenimi görme şansları hiç

kitap

yoktur. Bu ilimizde kentli kızlardan, ortaokul öğrenimi görenlerin oranı % 25'tir.

Bingöl ilimizde köylü erkek nüfusun % 11'i, köylü kızların yalnızca % 1'i ortaokul öğrenimi görme şansına sahip iken, kentli erkeklerin % 98'i, kentli kızların % 33'ü ortaokul öğrenimi görebilmektedir.

Japonya'da çağ nüfusunun % 92'sinin, Fransa ve İngiltere'de % 79'unun okullaştırıldığı lise öğretiminde Türkiye'de okullaşma oranı % 29'dur (44). Öteki öğretim kademelerinde olduğu gibi lisede de, öğrenim hizmetlerinden yararlanma düzeyi ilden ile, yöreden yöreye çok önemli farklılıklar göstermektedir.

Lise çağındaki nüfusun okullaşma oranı da yöreden yöreye, ilden ile çok önemli farklılıklar göstermektedir.

1985-1986 öğretim yılı Ankara ve Eskişehir'de çağ nüfusunun yarısına yakın (% 48) bölümü lise öğrenimi görme şansına sahip iken, Hakkari'de 15-17 yaş kümesi her yüz gençten yalnızca 9'u lise öğrenimi görme şansına sahip bulunmaktadır. Eskişehir ve Artvin'de lise çağındaki her yüz erkekten 62'si bu şansa sahiptir.

Yine aynı yıl Ankara ilimizde her yüz genç kızdan 42'si, Eskişehir'de 35'i, Artvin'de 22'si lise öğrenimi görebilirken, Hakkari ilimizde bu oran sadece 3 olup, geri kalan 97'si lise öğreniminden yoksundur.

Lise çağındaki kızların okullaşma oranı Bitlis'te % 4, Bingöl'de % 7'dir. Başka bir deyişle Bitlis'te kız çağ nüfusunun % 96'sı, erkek çağ nüfusunun % 93'ü lisede öğrenim görme hakkından yoksundur.

Üye olmaya aday olduğumuz Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerin hiçbirinde gençlerin eğitim hakkı, ülkemizde olduğu denli yara almamıştır. Hatta İspanya gibi kimi ülkelerde kadın nüfusun okullaşma oranı, erkeklerden daha yüksek bulunmaktadır.

Ortaöğretimde, hatta kimileri için ilkokuldan sonra özel öğretmenlerce yetiştirilerek yarışmada başarılı düzeye getirilen varlıklı aile çocukları yabancı dil ağırlıklı ilköğretim okulu, kolej, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi gibi okullara girerek, üniversitede istediği bölüme girme şansını artırabilmektedir.

Böylece çoğuna istihdam olanakları ve ücret düzeyleri yüksek olan tıp, elektronik vb alanlar; kimi ayrıcalıklı varlıklı aile çocuklarına özgü kuruluşlar olma özelliği taşımaktadır.

Bu durumda eğitim hizmeti, devletçe her yurttaşına eşit olarak sunulan bir hizmet olmaktan çıkmaktadır. Nasıl sağlık sigortasının yaygın olmadığı ülkemizde ciddi bir sağlık sorunu olanlardan yalnız parası olana yaşam hakkı tanınıyorsa, giderek yalnız parası olan, öğrenim görme hakkına sahip olabilmektedir.

Bu da, İnsan Hakları Evrensel Bildirisine, Çocuk Hakları Sözleşmesine, Anayasanın sosyal devlet anlayışına, eğitimde fırsat ve olanak eşitliği ilkesine taban tabana ters düşmektedir.

Bugün üniversite harcını ödeme güçlüğü içinde bulunan ya da üniversite öğrenim giderlerini karşılayamayan onbinlerce genç, giriş sınavını başarsa bile, öğrenim görme hakkından yoksun bulunmaktadır.

Öz olarak ülkemizin taraf olduğu uluslararası antlaşmalarda, Anayasa ve eğitim ile ilgili temel yasalarda öngörülen eğitim hakkından Türk insanı ne ölçüde yararlanabiliyor?

İlköğretim Birinci Kademedeki Okullaşma

Cumhuriyet kurulduğunda, 1923-1924 öğretim yılında 12.500.000 kadar olduğu tahmin edilen nüfusun % 90'ı okuma-yazma bilmiyordu, köylerin % 90'ında okul bulunmuyordu, hatta okulu bulunanlarda öğretmen bulunmuyordu. İlkokullarda toplam öğrenci sayısı 341.941 idi.

1928 yılında gerçekleştirilen Harf Devrimi ile nüfusun tümü okumaz-yazmaz oldu. Büyük Atatürk'ün öncülüğünde başlatılan okuma-yazma seferberliği, Ulus Okulları (Millet Mektepleri), Köy Eğitimcileri, Köy Enstitüleri, Halkevleri hareketleri gibi köklü önlemlere karşın Cumhuriyetin 37. yılında, 1960-1961 yılında nüfusun okur-yazarlık oranı % 39.5, ilkokul çağındaki (7-12) nüfusun okullaşma oranı % 67.0 idi.

Demokratik yaşam biçimini davranışa dönüştürmenin tek yolunun eğitimden geçtiğine inanan yasa koyucu 5.1.1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununu kabul etmiştir. Bu kanuna göre, zorunlu öğrenim çağında bulunan tüm çocukların on yıl içinde okullaştırılması öngörülmüştür. Bunun için kanun ile yeterli kaynak da yaratılmıştır:

Milli Eğitim Bakanlığı bütçesinde açılacak özel fasla gelecek yıllarda geçici taahhütler ve masraflar karşılığı olarak ilk on sene (1961-1971) devlet gelirlerinin % 3'ünden ve ondan sonraki yıllarda ise % 2'den az olmamak üzere, ödenek konulur (Mad. 77).

Ayrıca, özel idare bütçelerinin en az % 20'si, belediye bütçelerinin en az % 5'i ve köy bütçelerinin de en az % 10'unun ilköğretime ayrılması öngörülmüştür. Tüm ilköğretim gelirlerinin % 70'inin yatırım, % 30'unun diğer giderler için kullanılması kabul edilmiştir. Okul yapılması konusunda yasa hükmü şöyledir:

Milli Eğitim Bakanlığı bu kanuna bağlı yıllık plana göre tamamlanması gereken bütün köy, kasaba ve şehir ilkokulları yapımı hakkında her yıl bütçe kanununa üçer yıllık tafsilatlı bir plan ekler. Bu planda her yıl illerde yapılması gereken köy, kasaba ve şehir ilkokullarının sayıları, yerleri, tipleri dersane sayıları ile tahmini masrafları gösterilir (Mad. 79).

Milli Eğitim Bakanlığı bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç 10 yıl içinde mecburi öğrenim çağında bulunan öğrencileri tamamen okula kavuşturmak için gerekli öğretmenleri yetiştirmek ve 79.

maddede gösterilen esaslar dahilinde ilköğretim kurumlarını ve tesislerini hazırlamak ve bununla ilgili planların zamanında uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür (Geçici Mad. 3).

Yasa koyucu, en geç İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (İBYKP) sonunda (1972), okulsuz köy bırakılmamasını, böylece tüm çağ nüfusunun okullaştırılmasını hükme bağlamıştır. Ne yazık ki, yasa koyucunun planına karşın, 1984-1985 öğretim yılında 1.179 yerleşim biriminde okul bulunmamakta, çağ nüfusunun bir bölümü hala okullaştırılmamış bulunmaktadır. Çünkü yasanın emredici hükmüne karşın, öngörülen kaynaklar hiçbir

yıl yasada belirtilen oranda ayrılamamıştır. Daha açık bir deyişle yasanın mali hükümleri ile planlama ilkeleri gerektiği gibi uygulanamamıştır.

ÇİZELGE 2

DEVLET BÜTÇESİNDEN İLKÖĞRETİME AYRILAN YATIRIM ÖDENEĞİ

(1963-1993, Milyon TL olarak)

* Bu ve bundan sonraki yılların ayrılması gereken ödenek miktarı % 2 üzerinden hesaplanmıştır.

Mahmut Âdem. Kalkınma Planlarında Eğitimimizin Hedefleri ve Finansmanı (Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 109, 1982), s. 36 ve Muzaffer Martı. "Planlı Dönemde Ulusal Eğitimimizin Temel Hedefleri ve Finansman Kaynakları: 1963-1992", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 51, 1997.

Bugün Türkiye'nin üyesi bulunduğu Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Anayasamız ve ilgili yasalara göre zorunlu ve devlet okullarında parasız olan ilköğretim tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırılmamıştır. 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile yaratılan mali kaynaklar, hiçbir zaman tam olarak uygulanamamış, hatta Kanunun emredici hükmüne karşın siyasal iktidarlarca savsaklanmıştır (Çizelge 2). Kanunun kabulünden dört yıl sonra, belediye bütçelerinden ilköğretim için ayrılan % 5'lik katkı, 14.1.1965 tarih ve 655 sayılı kanunla kaldırılmıştır.

İlkokula giremeyen çocuklar; demokratik düzene karşı sorumlu yurttaş olma, çağdaş uygarlığın yapıcı ve yaratıcı bir ortağı olma şansını daha 6-7 yaşında yitirmektedir. Oysa Milli Eğitim Temel Kanunu, Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarını şöyle sıralamıştır: Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, 1. Atatürk inkılâplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgî, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (Mad. 2).

1947 tarihli İtalyan Anayasasına göre, İtalya'da daha o yıllarda sekiz yıllık ilköğretim zorunlu idi. Bugün Batı'nın gelişmiş ülkelerinin çoğunda değil ortaokul, lise öğrenimi tüm çağ nüfusuna zorunlu hale getirilmekte, hatta ABD'de çağ nüfusunun % 58'i yükseköğrenim görme olanağına sahip olmaktadır (45). Ülkemizde çeyrek yüzyıldan beri zorunlu öğretimin sekiz yıla çıkarılması tartışılmaktadır.

Kesintisiz zorunlu eğitim, 1997-1998 öğretim yılına değin ülkemizde beş yıldır. Bu süre yetersizdir. Çünkü ülkemiz, dünyadaki 186 ülkenin en geri sekizinden biriydi. Bu ülkeler şunlardı: Bangladeş, Nepal, Senegal, Vietnam, Mynmar, Kolombiya, İran ve Türkiye. Ancak bu ülkelerden hiçbiri toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel göstergeler açısından ülkemizle karşılaştırılabilir değildir. Türkiye'de 4000 doların üzerinde olan birey başına düşen ortalama gayri safi milli hasıla (GSMH) Mynmar'da 170, Bangladeş'te 200, Kolombiya'da 1240, İran'da 2450 dolardır. Geri kalan 178 ülkede zorunlu eğitim 6-12 yıl arasında değişmektedir. Ülkemizin dünyadaki en geri 8 ülke içinde yer alması; "çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak" hedefi ile taban tabana ters düşmektedir. Türkiye'nin tam üyeliğine aday olduğu AB ülkelerinde zorunlu eğitim İtalya ve Portekiz'de 8; Avusturya, Danimarka, İrlanda, İsveç, Lüksemburg ve Yunanistan'da 9, diğerlerinde 10-12 yıl arasında değişmektedir.

O zaman dünyada en düşük düzeyde olan zorunlu eğitimden ülkemizde herkes yararlanabiliyor muydu? Ne yazık ki bu soruya olumlu yanıt verme olanağı bulunmamaktadır. Beş yıllık zorunlu eğitim çağı, 7-11 yaş kümesi nüfusu içermektedir. Ancak 1990-1991 öğretim yılında ilkokula devam eden toplam 6.861.722 öğrenciden 75.513'ü, 6 ve daha küçük yaşta, 595.699'u da 12 ve daha büyük yaşlarındaki çocuklardan oluşmaktadır. Daha açık bir deyişle toplam ilkokul öğrencilerinin yüzde 9.78'i (671.212) çağ nüfusu dışındaki yaşlarda bulunan çocuklardan oluşmaktadır.

Çizelge 3'ten zorunlu ve devlet okullarında parasız olan ilköğretim I. kademe eğitiminde 1990-1991 öğretim yılı 7-11 yaş kümesi nüfusun Güneydoğu Anadolu Bölgesinde net yüzde 74.64'ü, Doğu Anadolu'da yüzde 75.76'sı, Marmara'da yüzde 97.75'i okullaştırılmıştır. Türkiye ortalaması net okullaşma oranı yüzde 87.16'dır. Ayrıca her yaş için okullaşma oranı yüzde 56.81 ile yüzde 100 arasında değişmektedir. Marmara Bölgesinde okullaşma oranının yüzde 100 olmasına karşılık, aynı oran, 8 yaş için Güneydoğu'da yüzde 71.55, Doğu Anadolu'da yüzde 72.46'dır. Son iki bölgemizde 7-11 yaş kümesi nüfusun dörtte birinden fazlası 5 yıllık ilkokul

öğreniminden bile dışlanmıştı.

ÇİZELGE 3

TÜRKİYE'DE YAŞA VE COĞRAFİ BÖLGELERE GÖRE İLKÖĞRETİM BİRİNCİ KADEME NET OKULLAŞMA ORANI (%) (1990-1991)

Ekber Tombul, "Türkiye'de İlköğretim Birinci Kademe (İlkokul) Düzeyinde Fırsat ve Olanak Eşitsizliği" (1990-1991), Eğitim ve Kalkınma Doktora dersi için hazırlanmış ödev, (Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995).

Aynı kaynağa göre anılan yılda 7-11 yaş kümesi kentli çocukların yüzde 94.42'si, köylü çocukların yüzde 77.62'si okullaştırılabilmektedir. 7 yaşındaki kentli çocukların yüzde 88.52'sinin okullaştırılmasına karşın, köylü çocukların yalnızca yüzde 62.31'i okullaştırılabilmektedir. Benzer eşitsizlikler tüm bölgelerimiz için de geçerlidir. 7-11 yaş kümesi köylü çocukların okullaşma oranı Güneydoğu Anadolu'da yüzde 65.96, İç Anadolu'da yüzde 81.59'dur. Aynı oranlar sırasıyla kentli çocuklar için yüzde 93.04 ve köylü çocuklar için yüzde 81.93'tür. Anılan yaş kümesi nüfusun net okullaşma oranı İstanbul'da yüzde 100, Şırnak'ta yüzde 45.12, Bitlis'te yüzde 59.59'dur. 1990-1991 öğretim yılında 7-11 yaş kümesi erkek nüfusun yüzde 94.35'i, kız nüfusun yüzde 86.53'ü okullaştırılmıştır.

İlköğretim İkinci Kademe Okullaşma (46)

İlköğretimin I. kademesinde tüm çağ nüfusu okullaştırılamamıştır. 1990-1991 öğretim yılında 7-11 yaş kümesi nüfus 7.102.176 olup bunun yalnızca 6.190.510'u (% 87.16'sı) okullaştırılabilmiş, geri kalan 911.666'sı eğitim dizgesinden yaşamboyu dışlanmıştı.

Buna karşılık 1990-1991 öğretim yılında ilköğretim II. kademe 12-14 yaş kümesi nüfus 4.055.753 olup, bunun yalnızca 1.626.307'si (% 40.09) okullaştırılabilmektedir. Bu sayılar sekiz yıllık zorunlu eğitim olarak değerlendirilirse, 7-14 yaş kümesi nüfus 11.157.929 olup bunun 7.816.817'si (% 70.05) okullaştırılabilmiş, geri kalan 3.341.112 çocuk bu evrede eğitim dizgesinden tümüyle dışlanmıştı. Bununla birlikte ilköğretim I. kademe 595.699, II. kademe de 482 272 öğrenci çağ nüfusunun dışında olmakla birlikte 7-14 çağ nüfusu ile birlikte öğrenci olarak bulunmaktadır. Bu sayılar da eklenince toplam öğrenci sayısı 8.894.788 olmaktadır. Bu sayı çağ nüfusuna bölündüğünde, ilköğretimde brüt okullaşma oranı yüzde 79.72 olmaktadır. Ulusal eğitimimizin bu kesiminde birçok eşitsizlik bulunmaktadır. Bunlardan ilki, birinci kademeyi bitirenlerin ikinci kademeye geçişlerindeki eşitsizliklerdir. Çizelge 4'e göre 1989-1990 öğretim yılında ilköğretim birinci kademedeki mezun olan kız ve erkeklerin yüzde 40'ı köy okulları, yüzde 60'ı kent okulları mezundur.

ÇİZELGE 4

İLKÖĞRETİM BİRİNCİ KADEMEDEN MEZUN OLANLARIN CİNSİYET, KÖYLÜ, KENTLİ OLUŞLARINA GÖRE DAĞILIMI (1989-1990)

Bekir Buluç, "Türkiye'de İlköğretim İkinci Kademe Eğitimde Fırsat ve Olanak Eşitsizliği", Kalkınma ve Eğitim Doktora Dersi Ödevi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s, 13, Ankara 1995.

Buna karşılık bir sonraki öğretim yılında (1990-1991) ilköğretim II. kademe (ortaokul) kaydolananların yüzde 13.9'u köylü, yüzde 86.1'i kentlidir. Aynı oran köylü kızlar için yüzde 11.3, kentli kızlar için yüzde 88.7'dir. Köylü erkekler için aynı oran yüzde 15.4, kentli erkekler için yüzde 84.6'dır (Çizelge 5). Buna göre kadın olsun erkek olsun toplamda kentlilere göre köylüler aleyhine, erkeklere göre kızlar aleyhine çok büyük eşitsizlikler bulunmaktadır. Bu durumu, bugün ülkemizin bulunduğu toplumsal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi ile tutarlı görmek olası değildir. Benzer eşitsizlikler 12-14 yaş kümesi nüfusun okullaşma oranlarında da gözlenmektedir.

ÇİZELGE 5

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME BİRİNCİ SINIFA YENİ KAYDOLAN ÖĞRENCİLERİN CİNSİYET, KÖYLÜ-KENTLİ OLUŞLARINA GÖRE

DAĞILIMI (1990-1991)

Buluç, Ön. Ver., s. 14.

Çizelge 6'ya göre, 1990-1991 öğretim yılında 12-14 yaş kümesi köylü çocukların yüzde 11.9'u, kentli çocukların da yüzde 60.4'ü net olarak okullaştırılmıştır. Buna göre köylü çocukların yüzde 88.1'i, kentli çocukların da yüzde 39.6'sı, henüz 12 yaşında tüm öğrenim şansını yitirmektedir. Oysa zorunlu eğitim, AB'de yalnızca üç ülkede 8 yıl olup tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırılmıştır. Diğer 12 ülkede bu süre 9-12 yıl arasında değişmektedir.

ÇİZELGE 6

12-14 YAŞ KÜMESİ KÖYLÜ-KENTLİ NÜFUSUN NET OKULLAŞMA ORANI (1990-1991)

* Okullaşma oranına, çağ nüfusu dışında kalan 482.272 öğrenci alınmamıştır.

Buluç, Ön. Ver., s. 15.

Bölgelere göre çok önemli eşitsizlikler gözlenmektedir.

ÇİZELGE 7

BÖLGELERE GÖRE İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÇAĞ NÜFUSU, ÖĞRENCİ SAYISI VE OKULLAŞMA ORANI (1990-1991)

Buluç, Ön. Ver., s. 18.

Çizelge 7'den, 1990-1991 öğretim yılında 12-14 yaş kümesi nüfusun Marmara Bölgesinde net okullaşma oranı yüzde 56.6 iken, aynı oran Güneydoğu Anadolu için yüzde 21'dir. Buna göre bu bölgemizde çağ nüfusunun yüzde 79'u, henüz zorunlu eğitim evresinde eğitim dizgesinden tümüyle dışlanmaktadır. İlköğretimin ikinci kademesinde eğitimden tümüyle dışlanan Doğu Anadolu Bölgesinde yüzde 73.3, Karadeniz Bölgesinde yüzde 67.2, Akdeniz Bölgesinde yüzde 56.9, İç Anadolu Bölgesinde yüzde 54.5'tir. 12-14 yaş kümesi toplam nüfusun yüzde 59.9'u zorunlu eğitim evresinde eğitim dizgesinden dışlanmaktadır. Bu yaş kümesi çocukların köylü-kentli oluşlarına göre bölgelerarası çok büyük eşitsizlikler bulunmaktadır.

ÇİZELGE 8

BÖLGELERE GÖRE İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEMEDE ÇAĞ NÜFUSUNUN, ÖĞRENCİ SAYISININ VE OKULLAŞMA ORANLARININ KÖY-KENTE GÖRE DURUMU (1990-1991)

Buluç, Ön. Ver., S. 22.

Çizelge 8'e göre Türkiye toplamında 12-14 yaş kümesi kentli çocukların yüzde 60.4'ünün net olarak okullaşmasına karşılık, köylü çocukların yalnızca yüzde 11.9'u okullaştırılabilmektedir. Marmara bölgesinde aynı oranlar sırasıyla yüzde 68 ve yüzde 18.2'dir. 1990-1991 öğretim yılında sözü edilen yaş kümesi nüfusun Ege bölgesinde kentlerde yüzde 65.4'ü, köylerde yüzde 14.2'si okullaştırılabilmektedir. Onu sırasıyla yüzde 63.8 (kentlerde) ve yüzde 13.8'de İç Anadolu, yüzde 56.1 ve yüzde 14.7 ile Akdeniz, yüzde 63.7 ve yüzde 11.1 ile Karadeniz, yüzde 53.7 ve yüzde 6.6 ile Doğu Anadolu ve son olarak yüzde 33.9 ve yüzde 4.8 ile Güneydoğu Anadolu Bölgeleri izlemektedir. Buna göre Güneydoğu Anadolu Bölgesinde her 100 çocuktan kentte 66.1'i, köyde 95.2'si henüz temel eğitim evresinde tüm öğrenim fırsat ve olanağını yitirmesine karşılık, Marmara bölgesinde kentli çocukların yüzde 32'si, köylü çocukların da yüzde 81.8'i, tüm öğrenim şansını yitirmektedir. Daha açık bir deyişle kentli yaşdaşlarına göre köylü çocuklar aleyhine çok büyük eşitsizlikler bulunmaktadır.

Konuya, bu evrede kentlerde en yüksek ve en düşük on il açısından yaklaşıldığında gelişmiş yörelerle, geri kalmış yörelerimiz arasında eğitimde karşılaşılan eşitsizliklerin daha da derinleştiği görülmektedir. Çizelge 9'dan Kırklareli ilinde kentli çocukların yüzde 92.7'sinin ilköğretim II. kademe net olarak okullaşmasına karşılık, aynı oranın Şırnak için yüzde 17.5 olduğu anlaşılmaktadır. Bu kesimdeki okullaşma oranının yüzde 79.1 ile yüzde 92.7 arasında değiştiği on ilin Artvin ve Tunceli dışında kalan sekizi batı bölgelerimizde bulunmasına karşılık, okullaşma oranının en düşük olduğu on ilimizden Afyon dışındaki dokuz ilimiz Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde bulunmaktadır. Bu eşitsizlik, köylü çocuklar arasında daha da derinleşmektedir.

ÇİZELGE 9

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEMEDE KENTLERDE EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OKULLAŞMA ORANINA SAHİP ON İL (1990-1991)

Buluç, Ön. Ver., s. 35.

Çizelge 10'da, 1990-1991 öğretim yılında 12-14 yaş kümesi köylü nüfusun net okullaşma oranının en yüksek ve en düşük on il sıralamasında da çok önemli eşitsizlikler gözlenmektedir. Köylü çocukların en yüksek oranda okullaştığı on ilimiz Artvin dışında hepsi batı yörelerimizdedir. Bu illerde net okullaşma oranı yüzde 21.2 ile yüzde 36.2 arasında değişmektedir. Okullaşma oranının en düşük olduğu on ilimizde bu oran yüzde 0 (sıfır) ile yüzde 4.4 arasında değişmektedir.

Sekiz yıllık zorunlu eğitimi istemeyenler; erkeklere göre kızların, kentlilere göre köylülerin, Batı yörelerimize göre Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizdeki yurttaşlarımızın öğrenim görmesini istemiyorlar demektir. 1940'lı yıllarda köylü çocukların öğrenim görmesini istemeyenler, genelde toprak ağaları idi. Nitekim 17.4.1940 tarihinde TBMM'de Köy Enstitüleri Kuruluş Yasası, o zamanki 426 üyeden 278'inin oyu ile benimsenmiş, buna karşılık başta Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Yahya Kemal Beyatlı olmak üzere toplam 148 milletvekili toplu olarak oturuma katılmayarak köylü çocukların öğrenim görmelerini istemediklerini göstermişlerdir. Eskişehir milletvekili, Sivrihisar'da toprak ağası Abidin Fotoğlu, "bunlar yetiştikleri zaman, bizim kafalarımızı keserler" demiştir (47). Hasan Ali Yücel'den sonra 1946 yılında Milli Eğitim Bakanı olan Reşat Şemsettin Sırrı de Tonguç'a şöyle demiştir. "Sen bunları (köylüleri) okutuyorsun ama, sonra başımıza iş çıkarmasınlar". Eskişehir milletvekili Emin Sazak Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na şunları söylemiştir: "Bunlara toprak verilecekmiş... Peki, tohumu, sabanı, hayvanı kim verecek?" (48).

ÇİZELGE 10

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEMEDE KÖYLERDE EN YÜKSEK VE EN DÜŞÜK OKULLAŞMA ORANINA SAHİP ON İL (1990-1991)

Buluç, Ön. Ver., s. 36.

Atatürk, Kurtuluş Savaşının en yoğun olduğu günlerde 1 Mart 1922 tarihinde TBMM'ni açış söylevinde şöyle demiştir:

Demiştik ki, bu yurdun öz sahibi ve toplumumuzun temel ögesi köylüdür. İşte bu köylüdür ki, bugüne dek eğitim ve öğretim ışığından yoksun bırakılmıştır. Bunun için bizim izleyeceğimiz eğitim ve öğretim siyasasının temeli ilkönce varolan bilisizliği (cehaleti) ortadan kaldırmaktır.

Bugün köylü çocukların öğrenim görmelerini istemeyenler, bu çocukların bilinçleneceklerinden korkuyorlar, aynı 1940'lardaki toprak ağaları gibi. Şeriat düzenine özlem duyanlar, köylülerin aydınlanmasını istemiyorlar, hem de köylülerin oylarıyla buldukları Meclis'te.

Şeriatçılar; kadınların çağdaş eğitim görmelerini istemiyorlar. Çünkü kadınlar çağdaş ve laik bir eğitim görürlerse, Kur'an kurslarına hammadde bulamayacaklar. Bugün bu kurs öğrencilerinin yüzde 67'si kızdır. Kadınların bilisiz kalmasını istiyorlar, hem de kadınların oylarıyla buldukları Meclis'te. Çünkü kadınlar çağdaş, laik eğitim gördüklerinde sorgulayacaklar, bilinçlenecekler, o zaman şeriatçılar kadınlarımıza "kul" olarak bakamayacaklardır. O zaman kadınların oylarıyla Meclis'e gidemeyecekler. Bu Aydınlanma Devriminin önünü kesmek değil, sözcüğün tam anlamıyla karşı devrimdir. Ama başarılı olamayacaklar!

Doğulu ve Güneydoğulu yurttaşlarımızın öğrenim görmelerini istemiyorlar. Çünkü bu çocuklar demokratik, laik, çağdaş eğitim gördükçe; Kur'an kursu, imam-hatip vb. dogmatik eğitim verilen kurumlara öğrenci bulamayacaklardır. Bu eğilimlerini her zaman belli etmişlerdir. Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitimi istemeyenler, yalnızca köktendinci partilerle de sınırlı değildir. 4306 sayılı yasanın TBMM'nde görüşülmesi sırasında iktidar partileri de, sekiz yıllık zorunlu eğitimin ilk beş yılını tamamlayan öğrencilerin Kur'an Kurslarına gidebileceklerini 4. madde ile getirmek istemişlerdir. Ancak bu öneri muhalefet partilerince reddedilmiştir. TBMM'nin bu yöndeki iradesine karşın, 4306 sayılı yasanın yayımlanmasından iki gün sonra Hükümet, Kur'an Kursları Yönetmeliğinin 2. maddesini şöyle değiştirmiştir:

Okulların tatil olduğu hafta sonlarında veya yaz aylarında, ilköğretimin 5. sınıfını tamamlayan öğrenciler için kanuni temsilcilerinin istemine bağlı olarak Kur'anı Kerim'i ve mealini öğrenebilmeleri ve dini bilgilerini geliştirebilmeleri amacıyla kurslar düzenlenir.

Temelde bu yönetmelik maddesi ile getirilmek istenen, bir tür 5+3'tür. Çünkü anılan kurslarda beyni yıkanan gençleri, zorunlu eğitim sonunda tek yönlü olarak imam-hatip lisesine yönlendirmenin değişik bir yolu idi bu yöntem. Hiç kuşkusuz bu nedenle bir öğrenci velisinin (Veli Gökdelen) başvurusu üzerine Danıştay 27.01.1998 tarihli yürütmeyi durdurma kararı ile bunu engellemiştir. (49) Bu kez, Diyanet İşleri Başkanlığınca yayımlanan 29.05.1998 tarihli bir genelge ile, "önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da Kur'an Kursları Yönetmeliğinin 9. maddesi gereğince yaş sınırı aranmaksızın camilerde Kur'an öğretimi hizmetlerine devam edileceği" duyurulmuştur. Ancak Ege Çağdaş Eğitim Vakfı (EÇEV), hem anılan yönetmeliğin 9. maddesinin hem genelgenin iptali için Danıştay'a dava açmıştır. Danıştay, 02.12.1998 tarihinde, "...sekiz yıllık eğitimi tamamlayamayan öğrencilerin de bu kurslara katılabileceği anlamını taşıdığından açıkça hukuka aykırı olan ve uygulanması halinde telafisi güç ve giderilmesi imkansız zararlar doğuracağı anlaşılan yönetmeliğin 9/2. maddesinde belirtilen -yaş sınırı aranmaz- hükmünün ve buna dayalı genelgenin yürütülmesinin durdurulmasına karar vermiştir" (50).

12-14 yaş kümesi Güneydoğulu çocukların öğrenim görmesini istememek, bizce ahlaken ayıp, dinen günahtır. Temel eğitimden dışlanan bu gençlere, bir mesleki bilgi ve beceri kazandıracak çıraklık eğitim merkezleri de yetersizdir. Ayrıca istihdam olanakları da hemen hemen hiç yoktur. Bu durumda öğrenim (genel ve mesleki-teknik) ve çalışma olanağı bulamayan bu gençler başlıca iki seçenikle karşı karşıya bırakılmaktadır: Kur'an Kursları ya da PKK kampları. Bu çocukları bu iki seçenektan de kurtarmak, onlara sahip çıkmak devletin temel görevlerindedir. Çünkü temel eğitim görmek, herkes için temel insan hakkıdır, anayasal hakkıdır. İşte bu nedenle sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim zorunludur.

Liselerin "İmam-Hatipleştirilmesi"

Türkiye'nin kalkınmaya uyum sağlayabilmesi için herkese bir mesleki nitelik kazandırılması esastır. Toplumsal ahlak herkesin bir meslek sahibi olmasını emretmektedir. İşte bu nedenle, birinciden yedinciye değin tüm kalkınma planlarında ortaöğretimde mesleki-teknik ortaöğretime öncelik ve ağırlık verilmesi hedef olarak belirlenmiştir. Buna göre toplam ortaöğretim içinde mesleki-teknik öğrenim gören öğrencilerin oranının 1995 yılı için 65, genel lise öğrenimi görenlerin oranının da 35 olması öngörülmüştür.

Görülüyor ki, kalkınma planlarında belirlenen hedefler doğrultusunda bir arpa boyu yol alınamamıştır. Bu bağlamda asıl önemli olan mesleki-teknik lise öğrencilerinin kendi içindeki dağılımıdır (Çizelge 11).

ÇİZELGE 11

MEB-PAKK

Çizelge 12'ye göre, 1966-1967 ile 1996-1997 dönemini kapsayan son 30 yılda mesleki-teknik (orta ve lise) öğrenci sayısı konusunda en yüksek yıllık ortalama artış oranı İmam-Hatipte gerçekleşmiştir: Yüzde 12. Anılan dönemde toplam mesleki-teknik öğretim öğrenci sayısının yıllık ortalama artış oranı yüzde 7 olmuştur. Dönem başında (1966-1967) toplam mesleki-teknik öğrenci içinde, ilköğretmen okulu öğrencilerinin oranının en yüksek (yüzde 28.42) olmasına karşın, dönem sonunda bu okullar mesleki eğitim kurumu niteliğini yitirerek genel liseye dönüştürülmüştür. Anılan öğretim yılında ikinci en büyük kurum erkek teknik öğretim idi: (yüzde 27.58) Otuz yıl sonra (1996-1997) toplam mesleki-teknik öğretim içinde en büyük pay, İmam-Hatip Okullarının olmuştur (yüzde 38.57). Bunu çok gerilerden yüzde 29.73'lük bir oranla erkek teknik öğretim, onu da yüzde 17.36'lık bir pay ile ticaret-turizm öğretim izlemiştir.

ÇİZELGE 12

MESLEKİ-TEKNİK ÖĞRETİM ÖĞRENCİ SAYISINDAKİ GELİŞMELER (ORTAOKUL+LİSE) 1966-1997 DİE

Oysa Türkiye sanayileşerek kalkınmaya karar vermiştir. Ülkemiz, küreselleşen dünyada hakettiği yere gelebilmek için daha çok ve daha nitelikli mal ve hizmet üretmek istemektedir. Türkiye, AB'ne tam üye olduğu zaman, tüm Türk yurttaşları AB ülkelerinde serbestçe dolaşabilecek, o ülkelerin işgücü ile yarışmak zorunda kalacaktır. AB sanayisi ile yarışacak Türk sanayisinin fabrikalarını, teknik işgücü ile işletmek zorunludur. İmam-hatip lisesi sayısını ve öğrencilerini artırmaktaki asıl niyet farklıdır. Bu okulların geliştirilmesini isteyen köktendincilerin sinsi emeli, kaleyi içten fethetmek, daha açık bir deyişle özledikleri şeriat düzenini kurmak için bir tür "Afganistan'daki Talebani" yetiştirmektir. Bunda belli ölçüde de olsa başarı sağlamışlardır. Bugün (18.04.1999) TBMM'deki 550 milletvekilinden 138'i (% 25.1'i) imam-hatip lisesi çıkışıdır.

Son çeyrek yüzyıldaki (1970-1971/1995-1996) gelişmelere bakıldığında, mesleki-teknik öğrenim gören toplam öğrenci sayısı (ortaokul+lise) 235.086'dan 1.294.216'ya yükselerek 4.8 kat artarken imam-hatip öğrencileri (orta+lise) 10.4 kat artarak 47.423'ten 492.809'a yükselmiştir. İlk mezununu 1954-1955 öğretim yılında veren İmam-Hatip Okulu 1993-1994 öğretim yılına değin toplam orta kısım mezunu sayısı 610.606 ve imam-hatip lisesi mezunu sayısı 285.974, 1971-1996 resmi Kur'an kursu mezunu 2.725.482, tüm devlet okullarında din eğitimi görmüş (imam-hatip+Kur'an Kursu) mezun sayısı 3.622.062'dir. 1994-1995 öğretim yılında imam-hatip lisesi öğrencilerinin % 40'ı (14.421), toplam lise (orta+lise) öğrencilerinin % 38'i kız öğrencidir. Kur'an kursu öğrenimi gören öğrencilerin % 67'sinin kız olması düşündürücüdür. 1990-1991 öğretim yılında resmi Kur'an kursu öğrencilerinin % 96.3'ü ilköğretim mezunudur. Bu kesimdeki toplam öğrencilerin % 87'si 11-14 yaş kümesi nüfustan oluşmaktadır. Bu yaş kümesi nüfus, 8 yıllık zorunlu bütünlendirilmiş eğitim çağında bulunmaktadır. Bu da, "dinci-şeriatçı" çevrelerin 8 yıllık zorunlu eğitimin tüm çağ nüfusuna yaygınlaştırılmasını engellemelerinin nedenini ortaya koymaktadır: "Ağaç yaşken eğilir". Bu sayı; özel kurslar, özellikle Süleymancı, Nurcu ya da Nakşibendi vb tarikatlarca açılan özel okulları içermemektedir. Mezunlarını devletçe yetiştiren imam adaylarının yalnızca % 2'si bu göreve atanabilmektedir. Böylece 70 bin dolayındaki cami için milyonlarca imam yetiştirilmesi, anılan okulların kuruluş amacından saptırıldığını açık seçik ortaya koymaktadır. Bu nedenle son açılan 100 dolayındaki imam-hatip lisesi, Anadolu imam-hatip lisesi olarak açılmıştır. Öteki Anadolu liseleri için yeterli sayıda ve nitelikte yabancı dil öğretmeni bulunamazken, Anadolu İmam-Hatip liselerinde yeterli sayıda ve en nitelikli yabancı dilde matematik ve fen dersleri öğretmenleri görevlendirilmektedir. Belki bu yolla imam-hatip lisesi mezunlarının Harp okullarına girmeleri hedeflenmektedir. Genel olarak, şeriat düzenine özlem duyan, dindar değil, dinci çevreler, din eğitimi sinsi bir planla yürütmektedir. Buna, eğitim-kadrolaşma-partileşme süreci denilmesi yanlış olmaz.

7.8.1992 tarih ve 21308 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğine göre "özel bilgi, beceri ve yetenek isteyen Beden Eğitimi, Resim, Müzik ve Din Kültürü-Ahlak Bilgisi dersleri, hizmetiçi eğitim kurslarıyla yetiştirilen ilköğretim öğretmenlerince verilir. (Mad. 75) Bu dört alanda Milli Eğitim Bakanlığı Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığınca açılan kurs sayısı Çizelge 13'de verilmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi için düzenlenen kurs sayısı, öteki yetenek dersleri için düzenlenen kurs sayısından 3.23 kat daha fazladır. Beden Eğitimi, Resim-İş ve Müzik derslerine oranla; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin ne ölçüde yetenek dersi olduğu tartışma götürür. Öte yandan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin ilköğretim 4. ve 5. sınıflarda haftada 2'şer saat olmasına karşılık; Resim-İş, Müzik ve Beden Eğitimi derslerinin her biri her sınıfta (1., 2., 3., 4. ve 5.) haftada 2'şer saat olmak üzere toplam 10 saattir. Bununla birlikte 11.4.1996 tarihi itibarıyla Türkiye'deki ilköğretim okullarında toplam 1832 Beden Eğitimi öğretmene karşılık, 3088 Din Kültürü-Ahlak Bilgisi öğretmeni bulunmaktadır. Yatılı İlköğretim Bölge okullarında bu sayılar sırasıyla 48 ve 109'dur.

ÇİZELGE 13

kitap

HİZMETİÇİ EĞİTİM KURSLARININ ALANLARA GÖRE DAĞILIMI (1990-1996)

MEB, Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı Faaliyet Programları.

İlköğretim ve ortaöğretimde toplam 186.285 saat Beden Eğitimi dersi için 6.993 öğretmenin (bir öğretmene ortalama 27 saat) görevli olmasına karşılık, 190.000 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders saati için, 15861 öğretmen (bir öğretmene ortalama 12 saat) bulunmaktadır. Her öğretmenin aylığı karşılığı haftada 18 saat derse girmesi durumunda, 5.306 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmeni fazlalığı bulunmaktadır. 1995-1996 öğretim yılında toplam Beden Eğitimi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders saati sayısı hemen hemen eşit olmasına ve halen var olan gizli işsiz 5306 öğretmene karşın, 13.9.1996 tarihli Bakanlık genelgesi ile 1.100 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği kontenjanı ilan edilmiştir. Bu siyasal-dinsel kadrolaşma değil de nedir? Laik ulusal eğitimi bu dinselleştirme-medreseleştirme çabaları az görülmüş olacak ki, 1998-1999 öğretim yılında YÖK sekiz İlahiyat Fakültesinde İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü açmıştır. Bu bölümlerin 1998 yılı öğrenci kontenjanı 476'dır. Halen bu kesimde gizli işsiz binlerce öğretmen olduğu için, bu yeni açılan bölüm öğrencilerinin mezun olunca işsiz kalmamaları için, ek 12 kredilik ders aldirarak Sosyal Bilgiler ya da Türkçe Öğretmenliği yan alan yapılmıştır. Bu, güzel Türkçemizin kirlenmesi anlamına gelir. Daha açık bir deyişle bu, anılan öğretmenlerin, Türkçe öğretmek yerine yoğunlukla daha iyi bildikleri İslâm edebiyatı öğretmelerine yol açar. Bu da, Atatürk'ün "tam bağımsızlık" ilkesine taban tabana ters bir gelişme olur. Aynı ölçü, Beden Eğitimi dersi için uygulandığında 3.356 öğretmen açığı bulunmaktadır.

ÇİZELGE 14

İLKÖĞRETİM I. DEVREDE RESİM-İŞ, MÜZİK, BEDEN EĞİTİMİ VE DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ HAFTALIK DERS SAATI SAYISI

MEB İlköğretim Okulu Programı, Resmi Gazete, Sayı: 21166, 9.3.1992.

Çizelge 15'ten, 1995-1996 öğretim yılında Ankara'da sınıf öğretmeni olup da dal öğretmeni olmak için hizmetiçi eğitim kursunu tamamlayanların Çankaya İlçesi'nde % 26.4'ü, Keçiören İlçesi'nde % 38.1'i Din Kültürü-Ahlak Bilgisi Öğretmenidir. Beden Eğitimi öğretmenleri için bu oranlar anılan ilçeler için sırasıyla % 21 ve % 14.3'tür.

ÇİZELGE 15

ANKARA-ÇANKAYA VE KEÇİÖREN İLÇELERİNDE KADROSU SINIF ÖĞRETMENİ OLUP BRANŞ ÖĞRETMENİ HİZMETİÇİ EĞİTİM KURSLARINI TAMAMLAYAN ÖĞRETMENLERİN BRANŞLARINA GÖRE DAĞILIMI (1995-1996)

İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri.

Ankara'nın Altındağ, Etimesgut, Mamak, Gölbaşı, Sincan İlçelerinde de benzer gelişmeler, başka bir deyişle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi alanının lehine olduğu Çizelge 16'da görülmektedir.

ÇİZELGE 16

ANKARA ALTINDAĞ, ETİMESGUT, MAMAK, GÖLBAŞI, SİNCAN İLÇELERİNDE İLKOKUL SINIF ÖĞRETMENİ OLUP HİZMETİÇİ EĞİTİMLE BRANŞ ÖĞRETMENİ OLANLARIN SAYISI (1995-1996)

Aynı

Milli Eğitim Bakanlığı Talim-Terbiye Kurulu, bilim ve uzmanlar kurulu olup, ulusal eğitimimiz konusunda düşünce ve politika üretmekle görevli olan Bakanlığın bir tür "kurmay heyetidir". Nitekim 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un TBMM'de görüşülmesi sırasında tartışmalar, Talim ve Terbiye Kurulu konusunda yoğunlaşmıştır. Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati, Talim ve Terbiye Kurulu'nu "Türk ulusunun okul içinde ve dışında eğitimi ile ilgili büyük sorunları ile uğraşacak ve Milli Eğitim Bakanlığına manevî kontrol görevi yapacak bir bilim ve uzmanlar kurulu olarak" düşünüldüğünü söylemiştir. Aynı konuda Atatürk de, 01.11.1926 tarihinde TBMM'ni açış konuşmasında eğitimin bilimselliğinden söz ederken şöyle demiştir: Yurtta eğitim ve öğretim ilkelerini bilimsel ve bağımsız bir merkezden yönetmek amacıyla gerekli görülen 'Talim ve Terbiye Dairesi' kurulmuş ve bütün öğretim programları ve ders kitapları üzerinde önemli kararlar alınmıştır... Bütün milli eğitim kuruluşlarında uzmanlardan yararlanmak işinin gelecek yıllarda da daha geniş ölçüde sürdürülmesi yerinde olur.

Bilim ve Uzmanlar Kurulu olan Talim ve Terbiye Kurulu'nda çalışanların en büyük bölümünün Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi branşından olması, Mısır'daki El Ezher Medresesi mezunlarının öğretmen olarak atama kararı alınmasının nedenini açıklamıyor mu? (Çizelge 17). Bu çizelge ile Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Talim ve Terbiye Kurulu üyeleri karşılaştırılabilir mi? 1926 yılında TTK'nin kurucu başkanı Prof.Dr.Emin Erişilgil, üyeleri Prof.Dr.A.Refik Bekman, Ali Haydar Taner, Prof.Dr.Zeki Mesut Alsan, Rıdvan Nafiz Edgüer, Avni Başman, Ahmet Tefik Göymen, İbrahim Alaattin Gövsa, M.Rüştü Uzel, Prof.Dr.Hayri Dener, Dr.Halil Fikret Kanat, Ord.Prof.Dr.Enver Ziya Karal (1940-1944), Faik Reşit Unat, Prof.Dr.Celal Saraç (1943-1946), İ.Hakkı Tonguç

kitap

(1946-1949). 1996 yılında ülkemizde Amasya, Artvin, Bartın, Batman, Bayburt, Bitlis, Bolu, Burdur, Denizli, Erzincan, Giresun, Gümüşhane, Kastamonu, Kütahya, Manisa, Nevşehir, Niğde, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Sinop, Sivas, Tokat, Yozgat, Zonguldak, Çanakkale, Çorum, Şanlıurfa illerinde il, ilçe milli eğitim müdürlükleriyle okul yöneticilerinin çoğu, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni idi. Yine anılan yılda Türkiye'deki ilk ve ortaöğretimdeki toplam öğretmenlerin % 19.5'i Matematik, % 14.8'i Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olmasına karşılık, eğitim kesimindeki toplam yöneticilerin % 16.7'si Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, % 13.4'ü matematik öğretmeni idi. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine tanınan bu ayrıcalık düşündürücüdür. Böylece şeriatçı kadrolaşma oluşturulmuyor mu?

ÇİZELGE 17

TALİM-TERBİYE KURULU PERSONELİNİN ÖĞRENİM ALANLARI İTİBARIYLA DAĞILIMI VE TOPLAM İÇİNDEKİ YÜZDESİ

(1992 YILI OCAK AYI)

Konan Necdet, "MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı İşgörenleri", Eğitim Yönetimi, Yıl: 1, Sayı: 4, PEGEM Yayıncılık, Ankara 1995.

Uşak İmam Hatip Lisesi'nde 'RP militanı gibi çalışarak kız ve erkek öğrencileri örgütledikleri' belirlenen Din Kültürü ve Ahlak dersleri öğretmenleri Kadir Kesici ile Nazmi Yıldırım'ın Vali Kamil Demircioğlu'nun aynı okulda 6 öğretmenle birlikte geçici olarak başka okula atanmalarının öğrenciler arasında tepkiyle karşılandığı bildirildi. Atama kararının gelmesiyle birlikte öğrencilerin, kaldıkları Fatih Öğrenci Yurdu'nda hazırlık yaparak derslere girmeme ve toplantı düzenleyerek protesto kararı aldıkları öğrenildi.

Köktendinci akımların yeşerip kök saldığı Kur'an Kursları, imam-hatip okulları, İlahiyat Fakülte ve yüksekokulları vb dinsel ve siyasal örgütlenme sonucunda 5.6.1977 tarihinde yapılan milletvekilleri genel seçimlerinde Türkiye'deki toplam oyların % 8.6'sını (1.269.918) almış olan Milli Selamet Partisi, 24.12.1995 tarihinde yapılan seçimlerde RP oy oranını % 21.6'ya (6.012.450) yükselterek birinci parti olarak çıkmış ve iktidarın büyük ortağı yapmıştır. Bu gerçeğin altını, 13.10.1996 tarihinde yapılan RP 5. Büyük Kongresinde bizzat Erbakan çizmiş ve şöyle demiştir: "350'nin üzerinde imam-hatip, üç bin Kur'an kursu açtık. Bugünkü nesil işte o hamleler sonucu yetişti". Hangi demokratik ülkede devlet, bir köktendinci partiye "militan" yetiştiriyor?

Gazetenin haberine göre halen; 36'sı çok programlı lise, 2'si süper, 107'si Anadolu olmak üzere toplam 609 imam-hatip lisesi (orta ve lise) bulunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kurslarının sayısı da beşbini aşmıştır. Bununla da kalmamış, 1995 yılına değin hemen her zaman merkez sağ ve merkez sol partilerin kalesi konumunda olan Denizli, Aydın, Adana, Antalya, Bursa, İçel illerimizde bile, 25.12.1995 tarihinde yapılan seçimlerde RP, toplam 12 milletvekili çıkarmıştır.

1977'de toplam oyların Denizli'de % 3.3'ünü alan MSP, 1995 yılında RP olarak % 10.3'e, Aydın'da % 2.8'den 8.7'ye, Adana'da % 6.3'ten % 16.72'ye, Bursa'da % 5.9'dan % 18.8'e, İçel'de % 2.6'dan % 10.7'ye yükselmiştir. Köktendinci kadroların bu gelişmesinde, şu günlerde laikliği savunan Sayın Demirel, Sayın Çiller, Sayın Yılmaz'ın hiç mi katkısı olmamıştır? İmam-hatip açmada birbirleriyle adeta yarışan bu liderler değil mi? Sekiz yıllık zorunlu eğitime neden karşı çıkılıyor? Bunun başlıca üç nedeni var. Birincisi; imam-hatip liselerinin orta kısımlarının sekiz yıllık zorunlu eğitim kapsamına alınarak kaldırılacak olmasıdır. İkinci neden; beş yıllık ilkökul mezunlarının, 11-12 yaşlarında Kur'an kursuna gidebilmelerinin engellenmesidir. Üçüncü önemli neden tarikatçı vakıf ve derneklerin bu minik ama yoksul çocukları "yurt", Kur'an kursu adlı çoğuna her iki konumda da "ağaç yaş iken eğilir" görüşünden hareketle körpe beyinleri, şeriata büyük özlem duyan siyasal partilere "militan" kadro yetiştirilmesinin önlenmesidir. Ayrıca zorunlu temel eğitimin sekiz yıla çıkarılmasıyla, temel eğitimin I. kademesini ilk beş yıl bitirerek Kur'an Kursuna giden çocukların da, 11. yaş yerine en erken 14 yaşında bu kurslara gidebilecekleri de, tarikatçı çevreleri kaygılandırmaktadır. Sekiz yıllık temel eğitimi bitiren çocuklardan, imam-hatip lisesini seçenler ve Kur'an kursuna gidenler bugünkü denli çok olabilir mi? Olmamıştır da. Örneğin 1996-1997 öğretim yılında 601 imam-hatip lisesinde (lise+ortaokul) (464 imam-hatip lisesi, 30 çok programlı lise, 107 Anadolu imam-hatip lisesi) 511.502 öğrenci öğrenim görüyordu.

1998-1999 öğretim yılında 604 imam-hatip lisesinde (464 imam-hatip lisesi, 33 çok programlı lise, 107 Anadolu imam-hatip lisesi) 192.786 öğrenci öğrenim görmekte, 18.145 öğretmen görev yapmaktadır (51). Buna göre 1996-1997 öğretim yılında bir öğretmene ortalama 27 öğrenci düşerken, 1998-1999 öğretim yılında bir öğretmene on öğrenci düşmektedir. Öteki liselerin hangileri bu denli ayrıcalıklıdır?

Şeriat düzenine özlem duyan ya da kimi köktendinci partilerin arka bahçesi olarak yetiştirilen imam-hatip okulu öğrencilerinin çok önemli bir bölümü, devletçe de öncelikle desteklenmektedir. 1996-1997 öğretim yılında toplam mesleki-teknik öğretim kesimindeki tüm öğrenciler içinde, en yüksek oranda burs verilen kesim (yüzde 39.33), Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'dür. Aynı yıl mesleki-teknik öğretim kesimindeki pansiyon kapasitesinin yüzde 51.34'ü Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'ne aittir. Bunlar, tarikatçı vakıfların kurmuş oldukları öğrenci yurtları, Kur'an kursları ve her düzeydeki okulları içermemektedir.

BÖLÜM III

YÜKSEKÖĞRETİM

Yükseköğretim

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa göre, "yükseköğretim; ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar" (Madde 34).

Üniversite

06.06.1933 tarih ve 2252 sayılı İstanbul Darülfünunu'nun İlgasına ve Maarif Vekaletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun'da üniversitenin amaç ve görevleri şöyle belirlenmiştir: "Bilimsel araştırmalar yapmak, ulusal kültürü ve bilimi genişletmeye ve yaymaya çalışmak, devlet ve ülke hizmet ve işleri için ergin ve olgun unsurlar yetişmesine yardım etmek" (Madde 1).

18.06.1946 tarih ve 4936 sayılı Üniversiteler Kanununda üniversite şöyle tanımlanmıştır: "Üniversiteler, fakültelerden, enstitü, okul ve bilimsel kurumlardan oluşmuş özerkliği ve tüzel kişiliği olan yüksek bilim, araştırma ve öğretim birlikleridir".

"Her üniversitenin genel özerkliği ve tüzel kişiliği içinde, o üniversiteyi oluşturan fakülteler de, bu kanun hükümlerine göre bilim ve yönetim özerkliğine ve tüzel kişiliğine sahiptir" (Madde 1).

1961 Anayasasınının 120. maddesi şöyledir:

Üniversiteler, bilimsel ve idarî özerkliğe sahip kamu tüzel kişileridir.

Üniversiteler, kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organları eliyle yönetilir ve denetlenir.

Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Siyasi partilere üye olma yasağı üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları hakkında uygulanmaz. Ancak bunlar partilerin genel merkezleri dışında yönetim görevi alamazlar.

07.07.1973 tarih ve 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu'na göre "Üniversiteler; fakülte, bölüm, kürsü, yüksekokul, okul, enstitü ve benzeri kuruluşlarla hizmet birimlerinden oluşan özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip yüksek bilim, araştırma, öğretim ve yayım birlikleridir".

06.11.1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'na göre "Üniversite: Bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur" (Madde 3/d).

Bu tanımlara göre; son altmış beş yıllık dönemde kavramlar anlamını yitirmiştir. İlk üç üniversite yasasında, üniversitenin birinci görevi; bilim, bilimsel ürün ve araştırma, bilim ve teknoloji üretmek iken, 12 Eylül askerî yönetimince kabul edilen ve halen yürürlükteki 2547 sayılı yasa ile, öteki eğitim konularında olduğu gibi yükseköğretim konusunda da geriye dönüş yaşanmıştır. Bu da bir karşı devrimdir.

Cumhuriyet ve Üniversite

1923 Aydınlanma Devrimi ile birlikte Türkiye köklü değişiklikler ve yenilikler yaşamıştır. Öğretim Birliği Yasası (1924), Harf Devrimi, Ulus Okulları (Millet Mektepleri), karma eğitim, köye öğretmen yetiştirme vb. eğitim devriminin kilometre taşlarıdır.

Bu dönemde tek yükseköğretim kurumu olan İstanbul Darülfünununun çağdaş bir eğitim kurumu olması için Cumhuriyet hükümetleri hiçbir fedakarlıktan kaçınmamışlardır. 21.4.1924 tarihinde kabul edilen bir kanunla, İstanbul Darülfünununa bilimsel özerkliğin yanısıra tüzel kişilik ve yönetsel özerklik verilmiştir. Buna karşın Cumhuriyetin bu en yüksek bilim kurumu, Atatürk devrimlerine destek olmamış, hatta bir çeşit "pasif bir direniş" göstermiştir. Bu durumu en güzel, Darülfünunun kaldırdığı yılın Milli Eğitim Bakanı Dr.Reşit Galip belirlemiştir (52):

Milli eğitim işlerini faaliyet programının en başına koymuş olan Cumhuriyet, bir taraftan Tevhidi Tedrisat Kanunu (Öğretimde Birlik Kanunu) ile medreseleri kaparken öbür yandan da Darülfünuna elini uzattı. Bu kurumun kendi kendine olgunlaşması, ilerlemesi ve gelişmesi için, başta tüzel kişilik ve bilimsel özerklik imtiyazları olmak üzere, maddi manevî her türlü olanaklar sağladı. 1923'ten 1932'ye kadar geçen dokuz yıl zarfında Türkiye'nin bütün aydınları gözlerini Darülfünuna diktiler; her alanda devrimler geçiren yeni Türkiye'de Darülfünundan ülke yaşamının genel gidişine uygun bir gelişme göstermesini beklediler. Ülkenin hiçbir sorunu Darülfünun işi kadar genel ilgi uyandırmadı, hiçbir kurum onun kadar eleştiriye uğramadı. İkinin bütün bu ilgilere, bütün bu eleştirilere karşın İstanbul Darülfünunu Türk aydınlarının kendisinden özlem ve ihtirasla beklediği düzelme, gelişme ve ilerlemeye ulaşmadı.

Memlekette büyük politik ve toplumsal dalgalanmalar olmaktadır. Darülfünun bunun karşısında tarafsız bir seyirci rolünü sürdürdü. İktisat alanında önemli değişimler olmaktadır. Darülfünun, bunlara tamamen ilgisiz görünüyordu. Hukukta köktenci değişiklikler yapıldı. Darülfünun yalnızca yeni kanunları ders programına almakla yetindi. Yazı reformu yapılmış, dilin özleştirilmesi hareketi başlamıştı. Darülfünun bununla hiçbir

kitap

surette ilgilenmiyordu. Yeni bir tarih değerlendirilmesi ulusal bir hareket anlamında bütün ülkeyi sarmıştı. Darülfünunun buna karşı ilgisini uyandırmak için 3 yıl beklemek ve çabalar sarfetmek gerekti. İstanbul Darülfünunu en sonunda sustu, kendi kabuğuna çekildi ve bir Ortaçağ izolasyonu, dış dünyadan tamamen koptu.

Türk toplumunun yaşam akışı içinde bu kadar soyutlanmış halde kalabilen İstanbul Darülfünunu, dünyanın başka yerlerindeki bilim hareketlerine karşı da, doğal olarak, yakınlık ve ilgi gösteremezdi ve bunlardan da uzak kaldı. İstanbul Darülfünunu bilimsel araştırma ve incelemeler için bir faaliyet alanı olamadı; kişisel çalışma için fırsat ve imkanlar veren bir çalışma çevresi haline giremedi. Öğretimin şekil ve yöntemini çağdaş Batı kurumlarındaki şekil ve yöntemlere uygun bir hale getiremedi. Türkiye gibi köktenci bir devrim ülkesinde vatanın gelecekteki yöneticilerinin eğitimi, hayattan bu kadar uzak kalan, devrimin gidişinden bu kadar uzak duran bir kuruma artık daha uzun müddet bırakılamazdı. Esasen o yıldan beri İstanbul Darülfünunu kendi kendisini iyileştirme için kendisine verilmiş olan ve her yıl tekrarlanan bol ve geniş fırsatlardan yararlanamadı. Geçen zaman ile geçirilen deneyim de yeterli idi. Büyük Millet Meclisi Darülfünunun 1932 bütçesini ancak bir yabancı uzman getirilerek bu kurumun esaslı bir surette iyileştirilmesi ve düzeltilmesi koşuluyla kabul etmiştir...

Hatiboğlu; günümüzdeki Türk üniversitelerini de, Milli Eğitim Bakanı Dr.Reşit Galip'in yukarıda betimlediği 1930'lu yıllardaki İstanbul Darülfünununa benzetmektedir (53):

1997'de MGK'nun baskısıyla gündeme gelen sekiz yıllık eğitime gerici güçler karşı çıkarken bile üniversitelerden destek gelmemiştir. Kısacası, üniversite, Cumhuriyet devrimlerine ilgisiz kalan 1933 öncesi Darülfünununa benzemiştir.

Cumhuriyetin Kuruluşunun 75. yılında Türk yükseköğretiminin ulaştığı düzey, hiç de azımsanmayacak bir boyuttadır, ama kesinkes yeterli değildir. 75 yılda üniversite sayısı 72, öğrenci sayısı 454, öğretim elemanı sayısı 181 ve mezun sayısı 516 ile katlanmıştır (Çizelge 18). Bu sürede Osmanlı Medresesinden çağdaş bir üniversiteye ulaşılmıştır. Bu gelişme hiç yeterli değildir. Çünkü 1933-1981 döneminde üniversite denilince öne çıkan bilim, bilimsel araştırma iken, 1981 yılından beri öğretim öne geçmiştir. Bunu yadırgayan değerli bilim adamı Karayalçın şöyle belirtmiştir: "Üniversite kavramı için esas olan kıstas öğreti (doktrin) değil, öğretimdir".... "Kanunu yapan kimselerin amacı gerçekten bu ise üniversite kavramının, mesleki bilgi veren meslek okullarına doğru erozyona uğratıldığı, bilimsel inceleme ve çalışmanın" mesleki bilgi yanında sadece "teorik" mahiyette kaldığı ve sonuç olarak pratik hayat için önemsiz ve tali bir rol oynadığı görüşü, büyük Atatürk'ün herkesçe bilinen vecizesini yenmiş demektir". (54)

ÇİZELGE 18

TÜRK YÜKSEKÖĞRETİMİNDE GERÇEKLEŞTİRİLEN SAYISAL GELİŞMELER (1923-1924/1997-1998)

YÖK, Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu (Ankara, Mart 1998), s. 6.

Genelde ulusal eğitim dizgesinin herhangi bir tür ya da düzeyinde karşılaşılan sorunlara, bilimsel araştırma ve uygulamalarıyla üniversitelerden çözüm önerileri beklenir. Ancak 12 Eylül askerî yönetimince benimsenen 1982 Anayasası ve 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası ile Türk yükseköğretimi yeniden yapılandırılmıştır.

Buna göre Türk üniversiteleri, aynı silahlı kuvvetlerde olduğu gibi, "emir-komuta" düzenine göre örgütlenmiştir. Üniversitenin yönetsel ve bilimsel özerkliği alınarak YÖK'e verilmiştir. Bu yapılanma sonucunda, üniversitede profesör olmayan profesörler-kolay profesörlük-, bunun sonucu olarak doçent olmayan doçentler, öz olarak öğretim üyesi olmayan öğretim üyeleri türemiştir. 1981 yılına değin ilgili bakanlıkça yönetilen meslek okulları, üniversite şemsiyesi altına alınınca, bu kurumlar üniversite düzeyine yükseltilememiş, üniversiteler "meslek okulu" düzeyine düşürülmüştür.

Türk toplumuna "Üniversite Reformu" olarak sunulan YÖK düzeni; ülkemizin sorunlarını çözmek bir yana, bizzat kendisi "sorun" olmuştur. YÖK neden sorun oldu? Bu soruya, bir YÖK üyesinin yanıtı şöyledir (55): "Sonuç: YÖK Sorun Oldu. Çünkü YÖK:

- Tarihin akışına ve dünyanın genel gidişine;
 - Demokrasiye ve insan hakları bildirelerine;
 - Zamanımızın ruhuna ve değerlerine;
- ters düşen, anakronik (çağdışı) bir "kurtarma" denemesiydi. Çağdışı olan YÖK yöneticilerinin her fırsatta kınadığı, topluma jurnal ettiği öğretim üyeleri değil, YÖK modelinin kendisiydi".

"YÖK Sorun Oldu Çünkü:

- 12 Eylül yöneticileri, modelin kerametine kendilerini öylesine inandırmışlardı ki, en masum öneri, dilek ve dilekçeleri bile devlete isyan olarak gördüler, susturmaya kalkıştılar".
- "Temel ve tarihi yanlışlarını görüp düzeltmelerine, yanlış hesapların Bağdat'tan dönmesini beklediler. Bazılarını belki düzeltmeye çalıştılar ama çoğu kez geç kaldılar".
- "YÖK Başkanı'nı üzmemek, binlerce öğretim üyesinin dilek ve uyarılarını, yüzbinlerce öğrencinin

şikayetlerini duymazlıktan geldiler, yok saydılar".

g. "Anayasa'nın tanıdığı toplu dilekçe hakkını kullananları bile mahkemeye verdiler. YÖK'ü eleştirenleri neredeyse 'vatan haini' ilan edip ötekileri sindirmeye çalıştılar".

h. "Hukukun en doğal savunma hakkını tanımadan kişileri en ağır cezalara çarptırdılar. Kolayca ve alelacele çıkardıkları kanunların hukuk olduğunu sandılar. Yanıldılar".

"YÖK Sorun Oldu. Çünkü:

i. YÖK yöneticileri, kurucu Atatürk'ün en büyük eserim dediği Cumhuriyet'e, Cumhuriyet'in vatandaşlarına, gençlerine, yaşlılarına, toplumun sayduyusuna, kurumlarına ve en temel ilkelerine ve değerlerine, insanlara saygılı davranmadılar.

j. Kimi öğretim üyeleri de, pasif bir direnme olarak, YÖK sistemini inançla ve gönülden desteklemediler. Sistemlerin insanları çalıştıramayacağını bir kez daha kanıtladılar".

YÖK döneminde yaşanan üniversitelerdeki nitelik bunalımını değerli bilim insanı Prof.Dr.Ayhan Çavdar şöyle belirlemiştir (56):

... Üniversitelerin temel görevleri, araştırma yapmak ve bilim üretmek iken, Türk üniversitelerinde giderek, özellikle son 10 yılda öğretim ağırlıklı bir çalışma düzeni egemen olmuştur. Kaldı ki yapılan öğretim ve eğitimin kalitesi de ayrıca bir tartışma konusudur. İyi yetişmemiş öğretim elemanları yanında sıklıkla değişen ders saatleri ve programlarıyla eğitimin niteliği de giderek bozulmuştur. Sonunda üniversiteler üst düzey araştırma yapan ve birinci sınıf eğitimi-öğretimi gerçekleştiren kurumlar olmaktan çıkmış, sıradan yüksek okullar düzeyine indirgenmiştir.

Sonuç ve Öneriler; Yükseköğretim Kanunu değişikliğe uğrayacaksa kanımızca üniversiteye iki türlü kadro ayrılmalıdır. Son 10 yılda öğretim üyesi unvanı alanlar yeniden değerlendirilmeli, araştırmacı öğretim elemanlarıyla, öğretim-eğitim ağırlıklı çalışanlara göre kadrolar ayrılmalıdır.

Hatıboğlu da aynı konudaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir (57):

... Üniversite gelenekçi ve gerici olamaz. Böyle olması gereken üniversite, çok acıdır, 1980'den sonra karanlığın yaratıcısı, dogmanın yeri, gelenekçiliğin, tutuculuğun ve gericiliğin kaynağı olmuştur. Özellikle YÖK'le birlikte kurulan taşra üniversiteleri, buldukları yöreye bilimi, aydınlığı, yeniyi, laikliği ve çağdaşlığı götürecekken, tersi değerleri götürmüşlerdir...

12 Eylül askerî yönetimi; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersini ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu yapmasını, imam-hatip okulları mezunlarının tüm yükseköğretim kurumlarına girmesini sağlamasını yanısıra üçüncü şeriatçı kadrolaşmaya da YÖK'ü kurarak yeşil ışık yakmıştır. Çünkü 76 yıllık Cumhuriyet döneminin hiçbir evresinde, YÖK döneminde (1981-1999) olduğu denli üniversitelerde "Türk-islam sentezci", hatta şeriatçı kadrolaşma yaşanmamıştır. YÖK döneminde atanan kimi dekan ve rektörler, buldukları illerdeki müftülere onur doktorası vermeye, tarikatlarla işbirliği içinde çalışmaya başlamışlardır. Örneğin 11.7.1992 tarihinde kurulan 22 üniversitenin rektörleri üçlü kararname ile daha açık bir deyişle Milli Eğitim Bakanı (Köksal Toptan), Başbakan (Süleyman Demirel), Cumhurbaşkanı (Turgut Özal) imzalarıyla atanmışlardır. Anılan atamalarda, DYP-SHP koalisyonunun küçük ortağı etkili olamamıştır. Kanpolat bu durumu şöyle belirlemiştir (58):

Bilim adamı yetiştirme boyutundaki en önemli yara, bu dönemdeki atamalarda alınmıştır. Harran, Sütçü İmam, Dumlupınar, Kırıkkale, Mustafa Kemal Üniversitesi gibi birçok üniversitede tarikatçı kadrolaşma bu rektör atamalarıyla oluşmuş, daha sonraki dekan ve rektör seçimlerinin önemli bir kısmında varolan sorunlar, iki yıllık dönemdeki atamalarla sağlanmış kadrolar tarafından oluşturulmuştur.

Bu bağlamda 18 Aralık 1998 tarihli bir gazete haberinin başlığı şöyle idi: Tarikatçı rektör YÖK'ün seçimi"

"Tarikatçı olduğu gerekçesi ile Harran Üniversitesi rektörlüğünden alınan Prof.Dr.Mahmut Sert'in Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı olduğu dönemde de YÖK'ün benzer raporuyla suçlandığı ortaya çıktı.

Yüksek Disiplin Kurulu'nun "Fakülteyi tarikatçıların merkezi haline getirmek, şeriatçı uygulama ve kadrolaşmaya katkıda bulunmak ve yardım etmek" gerekçeleriyle suçladığı Sert'in, 1996 üniversite seçimlerinde 88 oydan 7'sini alarak 3. olmasına karşın YÖK tarafından rektörlüğe atanması kuşku yaratmıştı.

YÖK, 1996 yılında dikkate almadığı raporu 1998 yılında işleme koyarak Sert'i görevden alırken; rektörlüğe Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanı Prof.Dr.Haluk Soran'ı getirmeye karar verdi. Soran'ın

Şanlıurfa ve eski YÖK Yürütme Kurulu üyesi, Sayıştay Başkanı Prof.Dr.Kamil Mutluer'in bacanağı olduğu öğrenildi. Taşra üniversitelerindeki kadrolaşmalar, YÖK'ün üniversite seçim sonuçlarını 3'e indirerek,

Cumhurbaşkanlığı'na sunduğu listeyi belirlemede seçeneklerinin doğru ölçütlere dayanmadığını ortaya koydu. YÖK'ün, Sert'in Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı olduğu dönemde Yüksek Disiplin Kurulu'nun 15 Kasım 1996 tarihinde hazırladığı raporu dikkate almadığı da belirlendi. Yüksek Disiplin Kurulu'nun 15 Kasım 1996 tarihinde hazırladığı rapor şöyle:

Sert'in 63 DT 988 plakalı hizmet aracını özel işlerinde kullandığı, dekanlık görevine başlayınca "bazılarının

canını yakacağım" yolunda sözler söylediği, Atatürkçü, laik öğretim üyelerinin çalışmalarına engel olduğu ve laboratuvar çalışmalarına izin vermediği Ziraat Fakültesi'nin girişindeki Atatürk büstünü kaldırdığı ve uzun süre yerine koydurmadığı, Nurcu kadroya destek olduğu ve toplantılar yaptığı kanaatine varıldığından,

Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı ve Memurları Disiplin Yönetmeliği'nin 11. maddesi

kitap

uyarınca üniversite öğretim üyeliğinden çıkarılması 7. madde uyarınca yönetim görevinden alınması için gereğine karar verilmiştir (59).

Bu örnekler çoğaltılabilir. Söz gelişi tarikatçı kadrolaşma nedeniyle görevden alınan Onsekiz Mart Üniversitesi Rektörü Prof.Dr.Abdurrahman Güzel'i, rektörlüğe YÖK atamadı mı? Daha önce Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği yapan Prof.Dr.Güzel'in, bu yöndeki görüşleri rektör atanmadan önce bilinmiyor muydu? Yine tarikatçı kadrolaşma nedeniyle istifia zorlanan Kocatepe Üniversitesi rektörü Prof.Dr.Yiğitbaşı'yı bu göreve atayan YÖK değil mi? Görevden alınan ya da istifa ettirilen Pamukkale Üniversitesi rektörünü, daha önce göreve kim atadı? Öte yandan şeriatçı kadrolaşmanın yoğun olarak yaşandığı üniversitelerin rektörleri görevden alınınca, bu üniversitelerin anılan şeriatçı kadrolardan temizlendiği mi kabul ediliyor? Örneğin şeriatçı kadrolaşma nedeniyle rektörü görevden alınan Kırıkkale Üniversitesi sütün çıkmış ak kaşık mı oldu?

Malatya'nın altı bin kadar nüfuslu Darende ilçesine Kaymakam, Belediye Başkanı ya da halk istediği için değil, tarikat şeyhinin isteği üzerine İlahiyat Fakültesi açıldığı bilinmektedir. Bu fakültede görevli altı öğretim elemanı, İnönü Üniversitesi Rektörünü YÖK'e şu gerekçe ile şikayet ediyorlar:

Rektör, Seyid Osman Hulusi Efendi önderliğindeki tarikatla irtibat kurmamızı emretmiştir. Kendisi bu tarikatın dergahına uğramadan fakülteye gelmemiştir. Okulumuzu, bu dergahın uzantısı olarak lanse etmiştir.

Üniversitemiz mevcut rektörü tarafından sistemli bir şekilde tarikat ve dini cemaatlere yönelik bir kadrolaşma hareketi başlatmıştır ve kurumumuz çağdaş bir fakülte görünümünden hızla uzaklaştırılmıştır.

Cumhuriyet'in haberi şöyle devam ediyor:

"Öğretim elemanları fakültenin 5 Kasım 1993 tarihindeki açılışının da RP'li bürokrat ve siyasetçilerin kitlesel katılımıyla RP'nin gövde gösterisine dönüştürüldüğünü duyumsattılar" (60).

Bu davranıştaki rektörlerden; üniversitenin akademik ve yönetici kadrolarına demokrat, laik insanları seçmeleri beklenebilir mi? İşte bu nedenle çoğu üniversitelerimizden yurtdışına devlet bursu ile lisansüstü öğrenime gönderilen araştırma görevlisi kadrosundaki öğrenciler; ABD'de Atatürk'e küfür etmekte, şeriatçı propaganda yapmakta, cuma günlerini tatil yaparak geçirmekte, Türkiye'ye şeriat düzenini getirmek için Arap ve İranlı öğrencilerle gönül birliği yapmakta, buna karşılık devlet bunları beslemeyi sürdürmektedir. Boşuna dememişler "Besle kargayı, oysun gözünü", dünyada hiçbir devletin, bu devleti yıkıp yerine totaliter bir devlet kurmayı hedef alan militanlar yetiştirdiği görülmemiştir. Ne yazık ki Türk devleti yetiştiriyor!

Yurt dışına gönderilenler, şeriat düzenine özlem duyan kadrolar da, yurt içindekiler farklı mı? Ne yazık ki değil. Şöyle ki:

YÖK; yeterli öğretim üyesi bulunmayan yeni üniversitelere araştırma görevlisi kadrolarına atanmış olan öğretim elemanlarını, lisansüstü öğrenimlerini tamamlamak üzere, kadrolarıyla birlikte gelişmiş üniversitelerde görevlendirmektedir. Ancak sözü edilen üniversitelerdeki şeriatçı kadrolaşma sonucu, bu araştırma görevlilerinden kimileri, aynen yurtdışındaki öğrenciler gibi lisansüstü öğrenim görmekte oldukları üniversitelerin akademik kadrolarıyla uyumlu çalışmamakta, kadın eli sıkmamakta vb. davranışlar sergilemektedirler. Sonunda doktorasını Ankara, Hacettepe, ODTÜ vb. üniversitelerde yapmakta ama bağnaz birer öğretim üyesi olarak geldikleri üniversitelere geri dönmektedirler.

Bu araştırma görevlileri, lisansüstü öğrenim görecekleri üniversitelerce seçilmelidir. İlgili yönetmelik buna uygundur.

Bu bağlamda şu noktanın bir kez daha vurgulanması zorunlu görülmüştür. Gazete haberlerinde şu yönde bilgiler bulunmaktadır: Başbakanlık Takip Kurulu'na Genelkurmay temsilcisinin getireceği "Van Yüzüncü Yıl Üniversitesindeki şeriatçı faaliyetleri içeren raporda, -irticai yapılanmaların yoğunlaştığı üniversiteler, Şanlıurfa Harran, Erzurum Atatürk, Diyarbakır Dicle, Van Yüzüncü Yıl, Elazığ Fırat, Kütahya Dumlupınar, Kayseri Erciyes, Ankara Gazi, Malatya İnönü ve Konya Selçuk" olarak sıralandı".

Üniversitelerde şeriatçı kadrolaşmayı bu sayılan on üniversite ile sınırlandırmak, kesinlikle doğru değildir.

Çünkü örneğin Onsekiz Mart Üniversitesi rektörü, bu üniversitedeki şeriatçı kadrolaşma nedeniyle görevden alındı ise, bu; anılan üniversitenin şeriatçı kadrolardan temizlendiği anlamına gelmez. Aynı neden Pamukkale, Afyon Kocatepe vb. üniversiteler için de geçerlidir. Söz gelişi Ondokuz Mayıs, Cumhuriyet, Karadeniz Teknik, Muğla, Celal Bayar vb. üniversitelerdeki akademik ve yönetici kadrolar içinde; İnönü ya da Fırat üniversitelerinde olduğundan daha az "Türk-İslâm Sentezciler" olduğunu kim kanıtlayabilir?

Bir başka gazete haberi de şöyledir:

MGK Genel Sekreterliği başta olmak üzere üst düzey güvenlik birimlerine sunulan ve üniversitelerdeki irticai faaliyetlerin ayrıntılandırıldığı rapora göre, irticai faaliyetlerin yoğun olarak saptandığı üniversiteler Şanlıurfa-Harran, Malatya-İnönü, Erzurum-Atatürk, Van-Yüzüncü Yıl, Konya-Selçuk, Kayseri-Erciyes ve Gaziantep olarak belirlendi. 100'ü profesör olmak üzere ikibin bilim insanının irticai faaliyetlere karıştığı belirlendi (61).

Öte yandan altmış bine yaklaşan öğretim elemanından yalnızca iki bininin irticai faaliyetlere katıldığını savlamak da gerçeği yansıtmıyor. Özellikle büyük kentlerimizdeki köklü ve saygın üniversitelerimizden birçok öğretim üyesinin F. Gülen'in okullarında düzenlenen "sözde" bilimsel toplantılara katıldıkları da biliniyor. Bu nedenle üniversitelerdeki irticai faaliyetleri 6-7 üniversite ve ikibin öğretim elemanı ile sınırlandırmak kesinlikle olanaklı değildir. Durum çok daha vahimdir.

kitap

Bu üniversitelerde şeriatçı ya da "Türk-İslâm Sentezci" kadrolaşmaların temelinde, varolan yükseköğretim yapılanması yatmaktadır. Çünkü YÖK öncesi dönemde üniversitelerde, bugünkü denli bir şeriatçı kadrolaşma kesinlikle görülmemiştir. Çünkü o zaman bu yöndeki girişimler, özerk üniversite yapısı içinde çözümleniyordu. Örneğin 1750 sayılı Üniversiteler Kanununa göre, yeni bir üniversite, eski ve çoğuna yerleşmiş gelenekleri olan bir üniversitenin "patronajında" kuruluyordu. YÖK öncesi dönemde Ankara Üniversitesi patronajında kurulan Çukurova, Akdeniz üniversiteleri sağlam temeller üzerine kurulmuşlardır. Buna karşılık Doğramacı'nın rektör olduğu Hacettepe Üniversitesi patronajında kurulan Erciyes, Ondokuz Mayıs, Cumhuriyet vb. üniversitelerin ne denli sağlam kurulduğu açık seçik görülmektedir. Bunlar hiç dikkate alınmadan 12 Eylül yönetimi Doğramacı'yı YÖK Başkanlığına getirmiştir. Öyleyse üniversitelerde şeriatçı kadrolaşmanın temel nedeni, anılan üniversitelerden önce Türk yüksek öğretiminin yönetsel yapısında, daha açık bir deyişle YÖK yapısında aranmalıdır. YÖK'ün yapısı demokratik mi? YÖK üyelerinin ve Başkanının atanma süreci demokratik mi? YÖK Başkanı atanırken neden daha önce rektör olarak çalıştığı üniversitedeki kadrolaşmaya bakılmıyor? Yetkili organlar demokratik yöntemlerle oluşmuyorsa, bu organlarca yapılan dekan, rektör atamaları demokratik olur mu? Öyleyse üniversitelerde demokratik bir yapılanma isteniyorsa, bu kurumların yönetim kadrolarının oluşmasında belirleyici etkisi ve yetkisi bulunan 12 Eylül askerî yönetim ürünü olan YÖK kaldırılmalı, yerine demokratik yollarla ve demokrat insanlardan oluşan bir planlama organı kurulmalıdır.

Bu yapıdaki bir üniversiteden demokrasiye uyum, kalkınmaya uyum sağlayabilecek nitelikte insan yetiştirmesi beklenebilir mi?

Sonuç olarak özellikle 12 Eylül 1980 sonrası, ulusal eğitimimiz giderek hızla dinselleştiriliyorsa, Anadolu'daki üniversitelerin çok önemli bir bölümü "Türk-İslâm sentezci" kadrolarca yönetiliyorsa, Milli Eğitim Bakanlığı denetimi dışında kalmış dinsel okullar açılmışsa, Öğretim Birliği Yasası yürürlükte olsa bile, uygulandığı savlanabilir mi? Türkiye, 28 Şubat 1997'ye boşuna gelmedi! Bugün gelinen nokta gerçekten çok vahim. Bunda YÖK düzeninde yetiştirilen öğretmenlerin hiç katkısı yok mu?

BÖLÜM IV

ÖĞRETMEN YETİŞTİRME VE SORUNLARI

Türkiye; öğretmen yetiştirmede 151 yıllık bir deneyim ve birikime sahiptir. İlk erkek öğretmen okulu (Darülmualimin) 16 Mart 1948 tarihinde İstanbul Fatih'te açılmıştır. Amacı, rüşdiyelere (ortaokul) öğretmen yetiştirmektir. Akyüz'ün açıkladığı ve yorumladığı 1 Mayıs 1851 tarihli bu öğretmen okulunun yönetmeliğinde (Darülmualimin Nizamnamesi), "nitelikli öğretmen yetiştirilebilmesi için az sayıda öğrenci alındığı, hatta alınacak öğrenci sayısının 30'dan 20'ye indirildiği", öğrencilerin yarışma sınavı ile alındığı, öğretim süresinin de üç yıl olduğu belirtilmektedir. Yine sözü edilen yönetmeliğe göre, anılan öğretmen okuluna kabul edilen öğrencilerin "kendilerini yalnızca derslerine verebilmeleri, için dolgun maaş (burs) ödeneceği" hükmüne bağlanmıştır (62). Anılan yönetmelikle "öğretmenliğin vakar ve saygınlığını korumaları için, öğrencilerin cerre çıkıp para ve yiyecek dilenmeleri geleneği kaldırılmıştır" (63) Sözü edilen yönetmeliğin bir başka maddesine göre "boşalan bir rüşdiye öğretmenliğini kabul etmeyen mezunun elinden diploması alınacak ve kendisine bir daha öğretmenlik veya eğitimde bir görev verilmeyecektir" (64).

Öte yandan 1869 tarihli "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi", kız ilkokullarına ve ortaokullarına bayan öğretmen yetiştirmek için bir kız öğretmen okulu (Darülmualimat) açılmasını öngörmüş, bir yıl sonra (1870) bu okul açılmıştır (65).

Kimi değişikliklerle bu öğretmen yetiştirme düzeni Kurtuluş Savaşına değin sürmüştür. Savaş sırasında Atatürk, 15 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'da Maarif Kongresi'ni toplamıştır. Atatürk'ün kongreyi açış konuşması, üç yıl sonra yasalaştırılacak Öğretim Birliğinin bir çeşit habercisidir:

Köy öğretmeni yetiştirilmesi, kongrenin en önemli gündem maddesidir.

Cumhuriyetin kuruluşunun ilk çeyrek yüzyılında Öğretim Birliği ve Harf Devriminden sonra en öncelikli eğitim sorunu, öğretmen yetiştirme dir. Çünkü 1923-1924 öğretim yılında varolan 10102 ilkokul öğretmeninin yalnızca yüzde 27'si alanda yetişmiş, yüzde 73'ü alan dışında eğitim-öğretim almışlardır. Alanda eğitim görmüş olanların da hemen hepsi medrese anlayışlı kişilerdi (66).

Bu nedenle, 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun'la "milli eğitim hizmetinde asıl olan öğretmenlik" ilkesi benimsenmiştir. Bu ilke, 73 yıl sonra bugün de bir anlayış ve uygulama olarak geçerliğini sürdürmektedir. Şöyle ki; sınıf öğretmeni istihdam edilirken; adayın öğretmenlik mesleği ile ilgili olup olmadığına bakılmıyor; Leh Dili ve Edebiyatı, Bulgar Dili ve Edebiyatı, Slav Dili ve Edebiyatı, Hungaroloji, Hindoloji, Sinoloji, Hititoloji, Sümeroloji, Fizik ve Paleontoloji, Arşivcilik, başta ziraat olmak üzere mühendisliğin her türü, ekonometri, uluslararası ilişkiler, tıp, hukuk, Mısır'daki El Ezher Medresesi mezunu mollalar, açık öğretimin tüm bölümleri vb işsiz kalan yükseköğrenim görmüş herkes atanabilmektedir. Buna karşılık 1982 yılında toplanan XI. Milli Eğitim Şurası'nda on ayrı alanda (Eğitim Yönetimi, Eğitim Denetimi,

Eğitim Planlaması, Okul Danışmanlığı, Program Geliştirme, Özel Eğitim, Eğitim Teknolojisi, Beslenme Eğitimi, Halk Eğitimi, Ölçme ve Değerlendirme) uzman tanımları, bu uzmanların görmeleri gereken öğrenim ve her alanda gereksinme duyulan uzman sayısı belirlenmiştir. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı, sınıf öğretmeni atarken uygulamadığı "milli eğitim hizmetinde asıl olan öğretmenliktir" ilkesini, eğitim bilimleri alanında uzman atarken uygulamaktadır. O zaman şöyle bir durumla karşı karşıya kalınmaktadır: Örneğin eğitim planlaması teknik bir konudur. Bir yandan bu alanda yetişen uzmanlar, iş piyasasında söz gelişi bankalar, Türk Silahlı Kuvvetleri (KKK, HKK, DKK, Genel Kurmay vb.) Milli Güvenlik Kurulu, PTT vb. kuruluşlarda görev almakta, öte yandan Milli Eğitim Bakanlığı eğitim planlaması öğrenimi görmüş öğretmen bulamadığı için, ilgili birimlerinde hiç planlama öğrenimi görmemiş öğretmenleri görevlendirmekte, hatta Dünya Bankası'ndan alınan kredilerle yürütülen projelerde yine bu alanda hiç eğitim görmemiş çoğu Amerikalı yabancı uzmanlara ayda onbinlerce dolar ödemektedir. Bu bağlamda 1992 yılında uygulamaya konulan ve Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi'nce (EARGED) yürütülen "Milli Eğitimi Geliştirme Projesi'nde", ayda 10.000 dolar ücretle onlarca Amerikalı uzman görevlendirilmiştir. Elde edilen sonuç ortadadır: Dağ fare doğurdu! Bu uzmanlar arasında bir Amerikalı gazeteci sözde yabancı uzman olarak "Müfredat Laboratuvar Okulları'nı" geliştirdi, hatta aynı uzman (?) daha sonra YÖK'çe yürütülen Öğretmen Yetiştirme Projesinde de görevlendirildi; sanki Amerikalı gazeteci, eğitim bilimlerinin her alanında uzman! Bir Amerikalı sosyal antropolog Araştırma-Planlama ve Koordinasyon Kurulu'nda görev almış, ama Türk eğitim planı hiçbir şey kazanmamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nca TBMM'ne sunulan 1998 yılı bütçe raporunda, İl Eğitim Ana Planları hazırlanması öngörülmüştür: "İstanbul İli Eğitim Ana Planı 1998 yılı içinde öncelikli olarak hazırlanacaktır. Bunu Ankara, İzmir ve Adana illeri Eğitim Ana Planları izleyecek ve 80 ilin plan hazırlıkları en geç 1999 yılında tamamlanmış olacaktır. Bu amaçla ön hazırlık çalışmalarına başlanmıştır".

"İl eğitim planlarının başarılı olarak hazırlanması ve uygulanması için eğitim planlaması alanında yetişmiş uzman personelden yararlanılacaktır. Bu amaçla hizmetiçi eğitim kursları düzenlenecektir".

Eğitim planlaması uzmanlığı, teknik bir alandır. Bu alanda yetişmiş uzman personeli istihdam edip, bu işleri gördürecek yerde, Milli Eğitim Bakanlığı "milli eğitim hizmetinde asıl olan öğretmenliktir" ilkesini uygularsa sonuç bugünkü gibi olur: 1991 yılında öğretmen adayının fazla olması nedeniyle "yeterlik sınavı" yapılırken, birkaç yıl sonra "herkes öğretmen" olur anlayışı genel kabul görür. Çünkü her tür ve düzey öğretim için geleceğe yönelik öğretmen gereksinmesi projeksiyonu ne Milli Eğitim Bakanlığı, ne de YÖK tarafından yapılmıştır. Bunun sonucu olarak 1997 yılında yüzdoksan bin öğretmen açığı olur.

1926 tarih ve 789 sayılı yasa ile "Talim ve Terbiye Kurulu" kurulmuştur. Talim ve Terbiye Kurulu'nun kuruluş gerekçesi, Atatürk'ün eğitim ilkelerinden bilimselliğe dayandırılmıştır.

Cumhuriyetimizin ilk yıllarında ulusal eğitim politikamızın oluşturulmasında bilimsellik çok öncelikli ve önemlidir. Dolayısıyla oluşturulan eğitim politikasının mimarları da eğitim uzmanlarıdır. 72 yıl önce bu denli önemli görülen eğitim uzmanlığı, bugün bilenin bilmeyenin yapabileceği bir uğraş gibi görülmekte, halen Milli Eğitim Bakanlığı'nda uzman kadrosunda çalışan işgörenler içinde, eğitim bilimlerinin değişik alanlarında uzmanlık diplomasına sahip olanlar bir elin parmaklarını geçmemektedir.

22.3.1926 tarihli Maarif Teşkilatına Dair Kanun ile köylülerin eğitimine yönelik çalışmaların ilk harcı konulmuştur. Biri Denizli, diğeri Kayseri'de olmak üzere iki Köy Muallim Mektebi açılmıştır. Bu karar, Atatürk'ün şu direktifleri üzerine alınmıştır:

Yedi asırdan beri cihanın dört köşesine sevk ederek kanlarını akıttığımız, kemiklerini yabancı topraklarda bıraktığımız ve yedi asırdan beri emeklerini ellerinden alıp israf eylediğimiz ve buna mukabil daima tahkir, terzil ile mukabele ettiğimiz ve bunca fedakarlıklarına, ihsanlarına karşı nankörlük ve cebbarlıkla uşak menzilesine indirmek istediğimiz bu asil sahibin huzurunda bugün ihtiramla hakiki vaziyetimizi alalım. Köylüyü eğitmeye yönelik çalışmalar Mustafa Necati'nin bakan olması ile hız kazanmış, Dr.Reşit Galip ile sürmüş, Hasan Ali Yücel ile doruk noktasına ulaşmıştır.

Genel olarak Cumhuriyet hükümetleri; her yurttaşın zorunlu ilköğrenim görmesini, yasal bir zorunluluk olarak görmüşlerdir. 1946 yılına kadar olan dönemde hükümetler eğitim politikalarında önceliği köye yönelik eğitime vermişlerdir. Bu politikayı Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati 1926 yılında şöyle dile getirmiştir:

Türkiye Cumhuriyeti, her köyde bir öğretmen bulunduracaktır. Bu yolda büyük aşamalar yapılacağına inanılmalıdır. Günün birinde bir Maarif vekili çıkar da, Türkiye'nin her köyünde öğretmen var, her köyde tedrisatın yapılması için bütün imkanlar tamamdır derse, mektep çağındaki bütün çocuklar mecburi öğrenim görebiliyorlarsa, o zaman Cumhuriyetin çizdiği hedeflere varılmıştır. Gerçek mutluluk da budur. Bunun gerçekleşeceğine inanmaktayız. Çünkü Türk köylüsü o kadar dirilmiştir ki, onun okumak isteyen çocuklarını okutmaktan hiçbir hükümet kaçınmayacaktır.

Bu arada Cumhuriyet döneminin ilk çağdaş dal (branş) öğretmenlerini yetiştirmek üzere 1926-1927 öğretim yılında Konya'da "Orta Muallim Mektebi" açılmıştır. Bir yıl sonra Ankara'ya taşınan bu okul, "Gazi Ortaöğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü" adını almış ve 71 yılda onbinlerce öğretmen, eğitimci ve eğitim yöneticisi yetiştirmiştir. Ancak 70 yıl ilköğretim müfettişi yetiştiren Gazi Eğitim Fakültesi'nin Eğitim Yönetimi ve Denetimi (eski adı Pedagoji Bölümü) programı; YÖK Yürütme Kurulu'nun 4.11.1997 tarihli kararı ile kapatılmıştır.

kitap

3 Kasım 1928 tarihinde yürürlüğe giren yasa ile yeni Türk alfabesi kabul edilmiştir. Bundan bir yıl kadar önce, 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Türkiye'nin nüfusu 13.6 milyondur. Bu nüfusun yalnızca yüzde 10'u okur-yazardır. Bunlar da kentlerde oturmaktadır. Bunların tümüne yakını erkeklerdir; kadınlar arasında okur-yazar hemen hemen yok düzeyindedir. Bu nedenle yeni Türk abece'si kabul edildikten sonra tüm yurttaki okuma-yazma seferberliği başlatılmıştır. Bu bağlamda Gazi Mustafa Kemal şöyle demiştir:

Yurttaşlar, yeni Türk harflerini çabuk öğreniniz, tüm ulusa, köylüye, çobana, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu yurtseverlik ve ulusseverlik görevi biliniz. Bu görevi yaparken düşününüz ki, bir toplumun yüzde 10'u bile okuma-yazma bilmiyor, bu ayıptır, bundan insan olanların utanması gerekir.

Halka yeni harflerle okuma-yazmayı öğretmek için "Ulus Okulları" (Millet Mektepleri) Halk Okuma Odaları, Halkodaları, Halkevleri açılmıştır. Tüm bu girişimler bu alandaki gereksinmeyi karşılayamamıştır. Çünkü nüfusun ezici çoğunluğu (yüzde 80'den fazlası) köylerde yaşıyordu. Oysa halkı okur-yazar kılmak için açılan bu kurumların çoğu kentlerde ve beldelerde bulunuyordu. Öyleyse köylüyü okutmak için daha köklü önlemler alınması zorunluydu.

Varolan şehir öğretmen okulu mezunu öğretmenler, kentlere yetmiyordu. Bunlardan köyde görevlendirilenler, kısa süre sonra kente geri dönüyordu. Çünkü köy yaşam koşulları için yetiştirilmemişlerdi.

Önce 11.6.1937 tarih ve 3238 sayılı yasa ile, Eğitim Kursları açıldı. Bu kurslara askerken çavuş, onbaşı olmuş köylü gençleri alındı. Altı ay süreli bu kursların amacı, öğretmeni olmayan ve nüfusu 400'den küçük köy okullarının ilk üç sınıfına öğretmen yetiştirmektir (67). Türk köylüsünün okuması-yazması için ilk ve önemli bir adım olan "eğitmen hareketi" geçici bir çözümdü. Türkiye'nin özel koşul ve gereksinimlerinden doğmuş eğitimci modeli, bugün 190 bin öğretmeni açığını kapatmak için kullanılamaz mı? Altı ay ya da bir yıl öğretim yöntemleri ve temel bilgiler öğrenimi görmüş lise, özellikle Anadolu Öğretmen Lisesi mezunu gençler; alanla uzak yakın hiçbir ilgisi bulunmayan ziraat, inşaat, orman-endüstri mühendisleriyle, dış ticaret-turizm, muhasebe-finansman, ekonometri, kamu yönetimi, iktisat, işletme, maliye, uluslararası ilişkiler, pazarlama vb. alan mezunlarından daha yararlı olmaz mı?

1937 yılında Milli Eğitim ve Ziraat bakanlıkları ortaklaşa biri İzmir-Kızılcıllu, diğeri Eskişehir-Mahmudiye'de iki köy öğretmen okulu açmışlardır. Aynı yıl anılan okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. 11.6.1937 tarih ve 3228 sayılı Köy Eğitim Kanunu kabul edilmiştir.

Bununla birlikte köye öğretmen yetiştirmede en önemli atılım 17.4.1940 tarihinde "bozkır yeşerten" Köy Enstitülerinin kurulmasıdır. Köy Enstitüleri iç politika malzemesi yapılarak, haksız yere istismar edilerek zamansız kapatılmış, daha açık bir deyişle 1954 yılında "İlköğretmen Okulu" adı altında öğretmen okullarıyla birleştirilmiştir.

Öğretmenlik Mesleğine Meslekten Olmayanların Atanması

27 Mayıs 1960'dan sonra lise ve dengi okul mezunlarından yedek subay olma hakları alınıp, 11.10.1960 tarihine kadar anılan okulları bitirenlere "yedeksubay öğretmenlik" hakkı verilmiştir. 1963 yılında kabul edilen bir yasa ile, bunlardan isteyenlerin sürekli öğretmenlik kadrolarına atanabilecekleri benimsenmiştir. Böylece Cumhuriyet tarihinde ilk kez meslek dışından insanların öğretmen olmaları yolu açılmıştır. Dolayısıyla marangoz, demirci, muhasebeci, tesviyeci vb. meslek mensupları kitle halinde ilkokul öğretmeni olarak atanmışlardır.

1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile, ilkokul öğretmeni açığının kapatılabilmesi için ortaokul ve dengi okul mezunlarından 18 yaşını tamamlayanların ilkokullara vekil öğretmen atanabileceği kabul edilmiştir.

1970-1971 öğretim yılına değin öğrenim süresi üç yıl olan ilköğretmen okulları, bu yıldan itibaren dört yıla çıkarılmıştır. 1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile, öğretmenlik "özel bir ihtisas mesleği" olarak kabul edilmiş ve tüm öğretmenlerin yükseköğrenim görmeleri benimsenmiştir. Bu nedenle 1974-1975 öğretim yılında ilköğretmen okullarının çoğu, ilkokul öğretmeni yetiştirmek için iki yıllık eğitim enstitüsüne dönüştürülmüş, diğer öğretmen okullarına da "Öğretmen Lisesi" denilmiştir. 1976 yılında iki yıllık eğitim enstitüsü sayısı 50'yi bulmuştur.

1973-1974 öğretim yılında Mektupla Yükseköğretim için belirlenen 60.500 kontenjandan 46 bin öğrenci, öğretmen yetiştiren programlara alınmıştır. Öte yandan 1975-1976 yıllarında yükseköğretim kurumlarındaki siyasal olaylar nedeniyle öğrenimleri engellenen öğrenciler 1977-1979 yıllarında "hızlandırılmış programlarla", normal koşullarda 3-4 yılda yetiştirilen sınıf öğretmenleri ve dal öğretmenleri 2,5-3 ayda yetiştirilmiştir. Böylece 35 bin kadar hiçbir branş bilgisi olmayan branş öğretmeni yetiştirilmiştir. Bunlardan 5 bin kadarının diploması 12 Eylül 1980'den sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nca iptal edilmiştir.

1980 Sonrası Öğretmen ve Diğer Eğitim Personeli Yetiştirme

1982 tarihli 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile ilkokul öğretmeni yetiştiren iki yıllık Eğitim

kitap

Enstitülerinden 17'si Eğitim Yüksekokuluna, diğer Eğitim Enstitüleri de Eğitim Fakültesine dönüştürülerek üniversitelere bağlanmıştır. Daha sonra Eğitim Yüksekokullarının, öğrenim süresi de dört yıla çıkarılarak Eğitim Fakültesine dönüştürülmüş, ilkokul (sınıf) öğretmeni yetiştirilen bölümler bu fakültelerin akademik birimine dönüştürülmüştür. Ancak son 5-6 yıldır "herkes öğretmen olur" ilkesi benimsendiği için, öğretmenlik sertifikasına sahip olup olmadığına bakılmaksızın; açıköğretimin de içinde olduğu yükseköğrenim görmüş herkes sınıf öğretmeni olarak atanmıştır.

1981 yılında YÖK kurulmadan önce, özellikle ortaöğretimde branş öğretmenleri sayısal olarak yetersiz olsa bile, "bilen öğretir" anlayışı geçerli idi. Özellikle il ve ilçe merkezlerinde eczacı, doktor, kaymakam, ziraat mühendisi, veteriner hekim, avukat vb. öğretmenlik formasyonu olduğuna bakılmaksızın ortaokulda, lisede ek ders ücretli olarak derse giriyorlardı. Ama yine de öğretmenlik mesleği esas alınıyordu. YÖK'ten sonra "herkes öğretmen olur", "hiç olmazsa bir öğretmen olsun", "en son tercih, öğretmenlik" vb. anlayışı hakim oldu. 12 Eylül askerî yönetiminden önce "mektupla öğretmen", "hızlandırılmış eğitimle" öğretmen yetiştirerek, toplumda öğretmenliğin saygınlığı düşürülmüştür. 12 Eylül 1980'den sonra birçok öğretmen hangi karalamalarla 1402'lik yapıldı? Özellikle öğretmen yetiştiren Eğitim Enstitüleri, yükseköğretmen okulları 12 Eylül öncesi belli ideolojik kadroların "kurtarılmış bölgesi" idi. 12 Eylül sonrası Eğitim Fakültesine dönüştürülen bu kurumlarda, bu kadrolaşma sürdürüldü. Taşra üniversitelerinin Eğitim Fakültelerine bağlı Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulları (ya da bölümleri) belli ideolojik kadrolarla dolduruldu. Sonuçta öğretmen yetiştiren Eğitim Fakültelerinde akademik kadrolaşma yeterliğe (liyakate) göre değil, ideolojiye göre gerçekleştirilmiştir. Böyle oluşan akademik kadrolardan; bilgili, nitelikli, demokrat, laik, çağdaş anlayışlı öğretmen yetiştirmesi beklenebilir mi?

Öğretmen: Hızla gelişen teknolojik olanaklara karşın, öğretmen eğitim dizgesinde anahtar rolü oynamayı sürdürmektedir.

Her sınıfın, branş derslerinde de her dersin mutlaka bir öğretmeni bulunması zorunludur. Öyleyse öğretmen nicel olarak özellikle nitel olarak yeterli olmalıdır.

Nitelikli eğitim; her şeyden önce nitelikli öğretmen demektir. Bugün her tür (genel ve mesleki-teknik) ve her düzey (ilk, orta ve yüksek) eğitimde bir nitelik bunalımı yaşanıyor, bu bunalımın temelinde, öğretmenlerin niteliksiz oluşu yatmaktadır.

1980 yılı sonrası öğretmen yetiştirilmesinin iyi anlaşılması için, 1980 öncesi öğretmen yetiştirilmesi konusuna çok özlü bir biçimde değinilmesi zorunlu görülmektedir.

c 1954 öncesi; köy ilkokullarını başarı ile tamamlamış çocuklardan yazılı ve sözlü sınavlarda başarılı olanlar Köy Enstitülerine girerlerdi.

c Ortaokulu başarı ile bitirmiş öğrencilerden, hem yazılı hem görüşme (mülakat) yoluyla yapılan sınavlarda başarılı görülenler, üç yıllık ilköğretmen okullarına kabul edilirdi.

c İlköğretmen okullarını bitiren gençlerden yazılı ve sözlü sınavlarda başarılı olanlar, eğitim enstitülerine girerlerdi.

c Yine ilköğretmen okullarını üstün başarı ile tamamlamış gençler, yazılı ve sözlü sınavlar sonunda yükseköğretmen okullarına girmeye hak kazanırlardı.

İlkokul, ortaokul ve lise öğretmeni yetiştiren bu kurumlarda eğitim, yoğunlukla parasız yatılı olarak gerçekleştiriliyordu.

Altı yıl ilköğretmen okulunun üstüne 2-3 yıl eğitim enstitüsünde ya da 4 yıl yükseköğretmen okulunda toplam 9-10 yıl boyunca genç derslerde, uygulamalarda, toplumsal etkinliklerde; sağlam bir genel kültür ve branş bilgisi yanında, öğretmenlik niteliği de kazanıyordu. Daha da önemlisi; tüm öğretmen adayları; yurt sevgisi, Atatürk ve devrimlere bağlı, ulusunu seven aydın gençler olarak yetişiyorlardı.

Zamanın Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel, 1942 yılında TBMM'de Köy Enstitülü öğretmenlere şu sözlerle kefil oluyordu (68):

...Köye göndereceğimiz bu Köy Enstitüsü mezunu öğretmen, şimdi elimizde mevcut 9.000 talebenin bize verdiği intiba ile söylüyorum, istisnasız çalışandır. Tatile bile gitmek istemez, kendisine verilecek işi bekler ve o işi yapar; ahlâklıdır, yalan söylemez, hırsızlık etmez, civarında bulunan kız arkadaşlarının şeref ve haysiyetini kendi kardeşi olarak muhafaza etmek şuurunda, liyakatında ve iktidarındadır.

...Birinci nokta köydeki öğretmen, Cumhuriyetin ve inkılâbın yayıcısı, bekçisi ve öğreticisidir...

Gerçekten de Köy Enstitülerinden yetişen öğretmenlerden Cumhuriyet düşmanı, şeriata özlem duyan bir tek kişi olduğu görülmemiştir, duyulmamıştır.

1980 Sonrası

12 Eylül askerî yönetimince 1983 yılında 1739 sayılı yasanın yükseköğretime geçişi düzenleyen 31. maddesini değiştirerek, Cumhuriyet tarihinde ilk kez imam adayı olarak yetişenlerin de öğretmen olması kabul edilmiştir.

Bir araştırmaya göre, 1997 ÖYS sonuçları esas alındığında Türkçe/Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni yetiştiren yükseköğretim programlarına yerleşen öğrencilerin % 62.48'ini lise, yüzde 19.0'unu imam-hatip lisesi mezunları oluşturmakta, onu üçüncü sırada yüzde 5.75 ile öğretmen lisesi mezunları izlemektedir.

kitap

Felsefe grubu öğretmeni yetiştiren programlara yerleşenlerin yüzde 77.72'si lise, yüzde 10.04'si imam-hatip, yüzde 4.19'u endüstri meslek lisesi mezunudur.

Aynı oranlar Tarih/Millî Tarih öğretmeni yetiştiren programlar için sırasıyla lise yüzde 63.42, imam-hatip lisesi yüzde 19.01, öğretmen lisesi yüzde 4.77'dir. Coğrafya/Millî Coğrafya için aynı yüzdeler sırasıyla şöyledir: Lise 63.41, imam-hatip lisesi 15.02, öğretmen lisesi 6.86. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği (bu branşta lise 17.64, imam-hatip lisesi 77.29, sağlık meslek lisesi 2.02'dir) hariç öteki branş öğretmenliklerinde oranlar aşağı yukarı aynıdır (69).

Bu yüzdelerin doğru yorumlanması gerekir. Çünkü her yıl lisenin 500.000 mezun vermesine karşın, imam-hatip lisesi mezun sayısı kırk-elli bini geçmemektedir. Yine aynı araştırmaya göre 1997 yılında öğretmen yetiştiren tüm dallara (branşlara) (Türkçe/Türk Dili ve Edebiyatı, felsefe grubu, tarih/millî tarih, coğrafya/millî coğrafya, sosyal bilgiler, matematik, fizik, kimya, biyoloji, fen bilgisi, İngilizce, Fransızca, Almanca, din kültürü ve ahlak bilgisi) yerleşenlerin yüzde 27.72'si lise, yüzde 55.13'ü imam-hatip, yüzde 17.15'i diğer lise mezunudur.

Öte yandan 12 Eylül 1980 öncesi öğretmen yetiştiren eğitim enstitüleri, yükseköğretmen okulları üniversite olmak istiyorlardı. Bu, belki de o zamanki üniversitenin siyasal iktidara karşı özerk olmasına, bu nedenle üniversitenin toplumdaki saygınlığına bir özenti idi. Sonunda 12 Eylül askerî yönetimi bunu da gerçekleştirdi. 1982 yılında kabul edilen 41 sayılı Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile tüm yükseköğretim kurumları, bu arada öğretmen yetiştiren kurumlar YÖK çatısı altında toplanan üniversitelere bağlanmıştır.

Tüm okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenlerinin üniversitede yetiştirilmesine, hemen hemen tüm eğitimci çevreler çok sıcak bakmışlardı, sevinmişlerdi. Ancak kısa sürede üniversitelerin öğretmen yetiştirmeye hazırlıklı olmadıkları, başta bu alanda yetişmiş yeterli sayıda ve nitelikte öğretim elemanı vb. yönden bir alt yapısı bulunmadığı anlaşılmıştır. Öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarını YÖK'e devretmekten pişmanlık duyan MEB, altı yıl geçmeden 1988 yılında toplanan XII. Millî Eğitim Şurası'nda, bu kurumların yeniden MEB'na devri konusunda karar alınmasına karşın, kuşkusuz Doğramacı faktörü nedeniyle bu kararın uygulanması mümkün olmamıştır.

Bilindiđi gibi 12 Eylül 1980 öncesi MEB'na bağlı öğretmen yetiştiren eğitim kurumları çoğuna "Türk-İslâm" sentezcilerin "kurtarılmış bölgesi" idi. askerî yönetim; her şeye karşın bu kurumlarda kalabilmiş az sayıdaki demokrat öğretmenleri "solcu" çamuru atarak 1402 sayılı Sıkıyönetim Yasası uyarınca görevden almıştır. 12 Eylül 1980 öncesi "Kurtarılmış Bölge", olan öğretmen yetiştiren eğitim kurumları bir yana 1960, hatta 1970'lerin ilk yarısındaki ilköğretim okulları, eğitim enstitüleri ve yükseköğretmen okullarında, bugünkü birçok eğitim fakültesinden daha nitelikli, "öğretmenlik ruhu" bugünkülerden kat kat üstün öğretmen yetiştiriliyordu. Çünkü sözü edilen kurumlarda öğretmen yetiştirmede deneyim kazanmış çok değerli öğretmenler hizmet veriyordu.

YÖK Yürütme Kurulu, 4 Kasım 1997 tarihinde; üniversitelere, özellikle eğitim fakültelerine sormadan, "eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması" konusunda karar vermiştir. YÖK üniversitelere, eğitim fakültelerine sormadı demek yanlış olur. YÖK sormadı değil, sordu, hatta birçok rektörü ve dekanı A.B.D. ve İngiltere'ye götürüp gezdirdi, turistik otellerde ağırladı. Döndüklerinde bu kişiler, YÖK'ün bu eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılmasını, üniversite senatolarının, fakülte kurullarının görüşünü sormaya bile gerek duymadan benimsediler. Aslında YÖK'ün atadığı rektör ve dekanların, YÖK'ün görüşüne ters bir görüş bildirmeleri olası mı? Bugünkü YÖK yapısı içinde, rektörler ve dekanlar üniversiteyi/fakülteyi ne ölçüde temsil etmektedirler?

Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması Nedir?

YÖK Yürütme Kurulu, Eğitim Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması konusunda aldığı 4.11.1997 tarihli karar ile "sözde", öğretmenlerin daha nitelikli yetişmelerini amaçlamaktadır. 1998-1999 öğretim yılında uygulamaya başlanan bu karara göre bundan böyle öğretmenler şöyle yetiştirilecektir:

Bu öğretmenlik programlarından ilköğretim, Türkçe, yabancı diller, güzel sanatlar, özel eğitim, bilgisayar ve öğretim teknolojileri bölümlerinde yetiştirilecek öğretmen adayları dört yıl öğrenim göreceklidir. Bu alanlara ilişkin öğretmenlik sertifikaları da bu dört yıllık lisans öğrenimi ile bütünleştirilmiştir.

Buna karşılık tüm ortaöğretim öğretmenliği programları, 3.5+1.5 ya da 4+1.5 yıl olarak gerçekleştirilecektir. Daha açık bir deyişle fen ve edebiyat fakültelerinde dört yıllık lisans öğrenimini tamamlayanlar, öğretmen olmak isterlerse eğitim (ya da eğitim bilimleri) fakültelerinde daha doğrusu bu fakültelerin bulunduğu üniversitelerde kurulmuş ya da kurulacak eğitim bilimleri enstitülerinde öğretim yöntemleri yoğunluklu tezsiz yüksek lisans yaparak öğretmen adayı olabileceklerdir. Tezsiz yüksek lisansın süresi üç yarı yıldır. Fen fakültesi fizik ya da edebiyat fakültesi tarih bölümü mezunu, eğitimden tezsiz yüksek lisans yapabilmesi için önce bir yıl süreli bilimsel hazırlık programına alınabilir. Ayrıca bu öğrenci tezsiz yüksek lisans öğrenimi süresince her yarı yıl bir dersi tekrarlamak durumunda kalsa, bu programın süresi altı yarı yıla çıkar. Bu durumda bir öğrenci dört yıllık lisans öğreniminden sonra, dört yıl da tezsiz yüksek lisans için öğrenim görecektir. Böylece mühendis olmak için dört, doktor olmak için altı yıl öğrenim yeterli iken, ortaöğretim

kitap

öğretmeni olmak için sekiz yıllık bir yükseköğretim gerekebilecektir. Buna ne Türkiye'nin bütçesi ne de aile bütçesi yeter. O zaman, öğretmene verilen ücret artmadığına göre, öğretmen adaylarının niteliği, bugünkülerin de çok altına düşebilir, çünkü adaylar dal öğretmenliğini seçmek istemezler. Öte yandan aynı lisede çalışan resim, müzik, beden eğitimi, bilgisayar öğretmenleri dört yıllık lisans öğrenimi ile öğretmen olurken, diğer dal (brans) öğretmenleri yüksek lisans öğreniminden sonra öğretmen olabileceklerdir. Böyle bir durum, mesleki dayanışmayı artırmaz, tam tersine sürtüşme yaratır. Ayrıca ortaöğretimde kimi dal öğretmenleri, yüksek lisanslı olurken, bu öğretmenleri denetleyecek olan bakanlık müfettişlerinin yalnızca lisansı (hatta kimilerinin bu dereceleri bile bulunmamaktadır) olacaktır. O zaman öğretmen mi müfettişe, müfettiş mi öğretmene rehberlik edecektir ?

Eğitimde Uzmanlık

12 Eylül 1980 askerî yönetimi, eğitimde uzmanlık konusunda çok ileri bir atılım yapmıştır. 1926 tarih ve 789 sayılı Maarif Teşkilatına Dair Kanun ile Talim ve Terbiye Kurulunun kurulmasından sonra, ilk kez 1982 yılında toplanan XI. Milli Eğitim Şûrası'nda eğitimde uzmanlık konusu tartışılmış ve on alanda 40.000 dolayında eğitim uzmanına gereksinime olduğu tespit edilmiştir. Eğitimde uzmanlık alanları şunlardır: XI. Milli Eğitim Şûrası'nı izleyen 2-3 yıl, MEB her öğretmen ilanı ile 100 de eğitim uzmanı ilan ediyor ve çalıştırıyordu.

12 Eylül ürünü YÖK, 4.11.1997 tarihli kararı ile Psikolojik Danışma ve Rehberlik dışında kalan tüm eğitim bilimleri uzmanlık alanlarındaki lisans programlarını kapatmıştır. Bu arada 70 yıldır ilköğretim müfettişi yetiştiren Gazi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi lisans programı da kapatılmıştır. Bu durumda kim ilköğretim müfettişi olacaktır? Milli Eğitim Bakanlığı bu soruna da çözüm bulmuş: İlahiyat Fakültesi, Açıköğretim vb. kurum mezunlarını topluyor, Gazi ve Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültelerinde bir yaz tatilinde 2+2 ya da 3+1 biçiminde hızlandırılmış eğitim ile ilköğretim müfettişi yapıyor. Bu müfettişlerden kimisi "türbanlı" oluyor. O zaman türbanlı öğretmen konusunda nasıl soruşturma yapabilir? Eğitim Yönetmeni. Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumları Yöneticilerinin Atama ve Yer Değiştirmelerine İlişkin Yönetmelik'e göre, eğitim yöneticisinin eğitim yönetimi öğrenimi görmesi özel koşuldur (70). Ama bu alanda lisans diploması veren tüm programlar YÖK'ün 4.11.1997 tarihli kararı ile kapatılmıştır. 1998 Yönetici Seçme Sınavına 30.871 aday girmiş, bunlardan 1556'sı başarılı görülmüştür. Ancak, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü (EYP) mezunu 60 adayın bu sınava girmesine MEB gerek duymamıştır. Oysa Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü de YÖK'ün lisans programını kapattığı bölümlerden biridir.

Eğitimde uzman yetiştiren bölümlerin lisans programları kapatılınca ne oluyor? MEB, 1998 yılında yaptığı gibi kütüphanecilik, kuaförlük, liman işletmeciliği vb. alanlarda öğrenim görmüş öğretmenleri yöneticilik sınavına alıyor, başarıları eğitim yönetimi alanında hiç öğretim üyesi olmayan ya da bir yardımcı doçenti bulunan eğitim fakültelerine gönderiyor. Orada 15-20 günde hizmet öncesi eğitimle yönetici yetiştirmiş oluyor. Dört yıllık bir lisans programı yerine 15-20 günlük yetersiz bir eğitimle yönetici yetiştiriliyor denilirse, buna kargalar bile güler.

Öte yandan eğitim planlaması uzmanlığı teknik bir iş, bu hizmet kime gördürülecek? Bu hizmeti; bugün olduğu gibi "alaylılar" mı, "mektepliler" mi yapacak? Kamu yöneticilerinin okulu olduğu gibi, eğitim yöneticilerinin, eğitim plançılarının da okulu vardır. Ancak bürokrasisinin en tepesindekiler bile "alaylı" olunca, diğer yöneticilerin "okullu" olması beklenebilir mi?

15.6.1989 tarih ve 3580 sayılı yasa ile öğretmen ve eğitim uzmanlığı programlarını ilk beş sırada tercih eden üniversite öğrencilerine burs verilmesi öngörülmüştür. Ama eğitim uzmanlığı programları YÖK'ce kapatılmıştır.

MEB valiliklere gönderdiği 15.4.1998 tarihli bir genelge ile okul müdürü atanacaklarda eğitim yönetimi lisans ya da lisansüstü eğitim görmüş olma koşulunu getirmiştir. Yine MEB, YÖK Başkanlığına gönderdiği 14.5.1998 tarihli bir yazı ile eğitim yönetiminin hangi yükseköğretim kurumlarında öğretildiğinin bildirilmesini istemiştir.

Bu örnekler, MEB ile YÖK arasındaki eşgüdümün düzeyini çok güzel açıklamaktadır.

Öğretmen Yetiştirmede Nitelik Bunalımı

Öğretmen yetiştiren kurumlar YÖK'e devredilmeden önce (1982), en çalışkan ve yetenekli adaylar bu mesleği seçiyorlardı. Çoğu da parasız yatılı ya da burslu olarak öğrenim görüyorlardı. Altı yıl öğretmen okulunun üstüne 2-3 yıl eğitim enstitüsü ya da dört yıl yüksek öğretmen okulunda toplam 8-10 yıllık öğretmenlik eğitimiyle, adaylar; öğretmenlik bilgisi ve davranışı, öz alarak "öğretmenlik ruhu" kazanıyorlardı. Böylece öğretmenlik mesleğine küçük yaşta gönül verme, daha açık deyişle psikolojik hazırlık ve geniş tabandan seçme olanağı sağlanıyordu. Bu model, özellikle yüksek öğretmen okulu başarılı olmuştur. Bunun nedenlerini Kırbıyık şöyle açıklamıştır (71):

Öğrencilerin seçkin olmaları, ikincisi mesleklerini sevmeleri ve uzun bir hazırlık dönemi geçirmiş olmalarıdır.

kitap

Başka bir unsur, öğretmen olacak öğrencilerin alan derslerini üniversitelerin ilgili bölümlerinde okumaları ve mesleğe hazırlık olan pedagojik formasyon derslerini ise ilgili eğitim kurumlarından almış olmalarıdır. Sonuç olarak; iyi öğretmen yetiştirebilmek için zeki, çalışkan ve yüksek puanlı öğrenciler cezbedilmeli; öğrenci üniversiteye girerken öğretmen olacağını bilmeli ve belli bir hazırlık dönemi geçirmeli,..." Önce Köy Enstitüleri, sonra ilköğretmen okulları, 1982 yılında da eğitim enstitüleri ve yüksek öğretmen okulları kapatılmıştır. Bunların yerine, yeterli sayı ve nitelikte öğretim üyesi bulunmayan, bu amaçla donatılmamış ve öğretmen yetiştirme deneyim ve birikimi olmayan üniversitelerde eğitim fakülteleri açılmıştır. "Herkes öğretmen olur" anlayışının temel alındığı üniversiteler, öğretmen yetiştirmeyi çok basite indirgemişler, dolayısıyla öğretmen olmayan yüzbinlerce öğretmen yetiştirilmiştir. Eğitim fakültelerinde çalışkan ama yoksul gençlere burs verilerek yeterince desteklenmediği için öğretmenlik mesleği; üniversiteye giriş sıralamasında gençlerin en son tercihleri arasında yer almıştır. Çizelge 19'a göre 1986 yılında Eğitim Yüksekokullarına yerleşen öğrencilerin yüzde 82'si 10.-24. sırada ilkökul öğretmenliğini tercih etmişlerdir. 1.-9. sırada tercih edenlerin oranı yalnızca yüzde 18'dir.

ÇİZELGE 19

1986 YILI ÖĞRENCİ SEÇME VE YERLEŞTİRME SINAVINA GÖRE EĞİTİM YÜKSEKOKULLARINA YERLEŞEN ADAYLARIN TERCİH DAĞILIMLARI

Aydoğan Ataunal, "Yükseköğretim Kurulunun İlkokul Öğretmeni Yetiştirmeye İlişkin Projeksiyonu", Çağdaş Eğitim s. 23, Sayı: 127, Kasım Ankara 1987).

Genelde öğretmen yetiştiren eğitim fakülteleri, adayların son sıralardaki tercihleri arasındadır. Bununla birlikte, belki 15.06.1989 tarih ve 3580 sayılı yasa ile, öğretmen yetiştiren fakülteleri ilk sıralarda tercih edenlere MEB'nca burs verilmesi, az da olsa bu oranı artırmıştır. Ama yeterli değildir, çünkü ÖYS'da en düşük puanlarla girilen kurumların başında bu fakülteler gelmektedir.

Öte yandan 1986 yılında eğitim yüksekokullarını tercih edenlerin yalnızca yüzde 7.7'si öğretmen lisesi, yüzde 10.6'sı imam-hatip lisesi, yüzde 62'si genel lise, yüzde 7.7'si endüstri meslek lisesi, yüzde 0.6'sı teknik lise ve yüzde 11.4'ü diğer meslek liseleri mezunudur. Buna göre hiçbir fen lisesi ve Anadolu lisesi mezunu, sınıf öğretmeni olmak istemiyor.

Ayrıca 1997 yılında çeşitli dal öğretmenliği programına yerleşenlerin de en büyük bölümü genel lise mezunu olup, onu, hemen her branşta ikinci sırada imam-hatip lisesi mezunları izlemektedir. Bu da, demokratik, laik, çağdaş eğitim düzeninin hızla "imam-hatipleşmesine" neden olmaktadır. Çünkü böyle yetişen öğretmenlerin çoğu, kronik sinüzüt olduğu gerekçesi ile düzmece rapor almakta, dolayısıyla okul günlük siyaset alet edilmektedir. Bu gelişmeler, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki uygulamaları çağırıştırılmaktadır. O yıllarda, öğretmenlerin ancak beşte biri kadarı meslekten, kalan bölümü meslek dışından, bunların da önemli bir kısmı imamdı. Hem camide imamlık yapıyor, hem de mahalle mektebinde öğretmenlik yapıyordu. Öğretim Birliği Yasasının kabulünden sonra bu konu, sorun olmaya başladı ve 1926 yılında kabul edilen Maarif Teşkilatına Dair Kanun ile "eğitim hizmetinde esas olan öğretmenliktir" ilkesi benimsenmiştir. Bugün imam olarak yetiştirilenlerin öğretmen olması, Türk eğitim dizgesinde şeriatçı kadrolaşmayı hızlandırılmıştır.

Bu konuda son gelişme de şudur: YÖK, 04.11.1997 tarihinde aldığı bir kararla "Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesine karar vermiştir ve YÖK'çe şöyle bir görüş ortaya atılmıştır: "... Bu kapsamda, özellikle Türkçe'nin diğer bütün programlarda yan alan olarak yer alması önerisi ayrı bir önem taşımaktadır" (72).

Bu görüş, ilâhiyat fakültelerinin yeniden yapılanması çerçevesinde uygulanmaya başlanmıştır.

1998-1999 öğretim yılında ilk kez açılan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü lisans programına Türkçe Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği yan alan programları da eklenmiştir. Böylece toplam 141 kredi ile İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni yetiştirilirken, yalnızca 12 kredi ile Türkçe Öğretmeni yetiştirilmeye başlanmıştır. Bunun bir tür öncülüğünü de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yapmaktadır. Bu 12 kredi/saatlik dersler şunlardır: Türkiye Türkçesi, Yazılı ve Sözlü Anlatım, Osmanlı Türkçesi (kredisiz), Türk Edebiyatı, Çocuk Edebiyatı, Türkçe Öğretimi, Dil ve Kültür. Her ders iki kredidir. Bu kaygı verici ve vahim bir gelişmedir. Çünkü daha önce de değinildiği gibi şu anda onbinin üzerinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Türk eğitiminde görevli olarak bulunmaktadır. Her öğretmene haftada 18 saat ders verilmesi durumunda beş binden fazla öğretmen gereksinim fazlasıdır, daha açık deyişle "gizli işsizdir". Dolayısıyla ilâhiyat fakülteleri lisans programına ek olarak 8-10 ilâhiyat fakültesinde yeni açılan İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümü mezunlarının istihdamı mümkün görülmemektedir. Bu durumda bu programlardan yetişenlerin, Türkçe öğretmeni olmaları sağlanacaktır. Bu politikanın amacı, eğitimi "dinselleştirmek" değil de nedir? Bu çok sakıncalı, sinsî bir girişimdir. Çünkü ilâhiyat fakülteleri, öğretim üyesi yönünden bu tür programı açmaya hiç yeterli değildir. O zaman bu 12 saatlik derslerini, Osmanlı Edebiyatı ya da İslâm Edebiyatı uzmanları mı okutacak? Neden Türkçe öğretmeni İlahiyat Fakültesinde yetiştiriliyor?

Bu, Atatürk'ün tam bağımsızlık anlayışına taban tabana ters düşer. Çünkü Atatürk tam bağımsızlıktan, askeri, ekonomik, siyasal, kültürel, eğitsel bağımsızlığı kastetmektedir.

Bu programla, yoğunlukla Arap-Acem kültürü ile yetişenler, Türkçe öğreteceklerdir. Bu girişimde güzel

kitap

Türkçemiz aşağılanmaktadır. Bu, öğretmen yetiştirmenin dayanılmaz hafifliğinden başka bir şey değildir. Öğretmen yetiştirmede nitelik bunalımının bir diğer nedeni; genelde öğretmen yetiştiren kurumlarda, özel olarak eski eğitim yüksek okullarında (bugünkü sınıf öğretmenliği bölümleri) görevli öğretim elemanlarının ezici çoğunluğunun öğretim görevlisi olmasıdır.

1982 yılında öğretmen yetiştiren kurumlar üniversitelere bağlanınca, bu kurumlarda görevli öğretmenler hiçbir ek öğrenim görmeden öğretim görevlisi olmuşlardır. Örneğin sınıf öğretmeni yetiştirilen 17 ildeki Eğitim Yüksekokullarında 1981-1982 öğretim yılında 299 öğretmen hizmet veriyordu. 1982-1983 öğretim yılında 11.302 öğrencinin öğrenim gördüğü bu kurumlarda 114 öğretim görevlisi, 214 öğretmen ve 3 okutman görevli bulunuyordu. Aradan 10 yıl geçtikten sonra sınıf öğretmeni yetiştiren Eğitim Yüksekokulu sayısı 26'ya, öğretim süresi de 4 yıla yükseltilmiştir. Toplam 17.892 öğrencinin öğrenim gördüğü bu okullarda 2 profesör, 4 doçent, 20 yardımcı doçent (ki bu öğretim üyelerinin hemen tümü okul müdürüdür) olmak üzere 26 öğretim üyesi, 341 öğretim görevlisi, 43 okutman, 6 uzman ve 1 araştırma görevlisi bulunuyordu.

O zaman üniversite olmasından on yıl sonra, yeterli sayıda ve nitelikte öğretim üyesi olmayacaksa bu kurumlar nasıl ve neden üniversite oldular?

Çizelge 20'ye göre 1984-1985 öğretim yılında eğitim yüksek okullarındaki toplam öğretim elemanının yüzde 0,7'si öğretim üyesidir.

ÇİZELGE 20

EGİTİM YÜKSEKOKULLARI ÖĞRETİM ELEMANLARININ SAYISAL GELİŞİMİ (1981-1982/1991-1992)
ÖSYM, Yükseköğretim İstatistikleri.

Yedi yıl sonra bu oran ancak yüzde 6'ya yükselebilmiştir. Kuruluşundan on yıl sonra hemen hemen tüm öğretim elemanları öğretim görevlisi (eğitim enstitüsü zamanındaki ortaokul ya da lise öğretmeni) olacaktı da, bu kurumlar neden üniversite şemsiyesi altına alındı? Bilimsel düzeyi mi yükseltilmek isteniyordu? Mesleki yönü mü geliştirilecekti? Nerede, nasıl! Yoksa 1982 yılında toplanan XI. Milli Eğitim Şûrası'nda alınan "Öğretmenler her türlü siyasi etkilerden uzak bulundurulacak" biçimindeki karar mı uygulanmak isteniyordu? Bu görüşe dayanılarak yapıldı ise, doğal olarak o zaman düşünülen özerk üniversite idi. 12 Eylül 1980 sonrası özerk üniversite mi kaldı?

Öte yandan 1997-1998 öğretim yılında MEB'de çalışmakta olan 237.533 sınıf öğretmenin beşte biri (44.227) meslek dışındaki elemanlardan oluşmuştur. Esas mesleği sınıf öğretmenliği olan 193.306 öğretmenin yüzde 82'si ortaöğretim ve iki yıllık eğitim enstitüsü mezunu (bunlara hızlandırılmış eğitimle öğretmen olanlar dahil), geri kalan yüzde 18'i dört yıllık lisans öğrenimi görmüştür. Bu lisans da ne ölçüde lisans, kaç öğretim üyesi var bu kurumlarda? Sözgelisi, 1950'li ve 1960'lı yıllarda Balıkesir Necatibey İlköğretmen Okulu ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nde kazandırılan öğretmenlik meslek bilgisi, branş bilgisi ve genel kültür, özellikle "öğretmenlik ruhu" açısından, hiçbir biçimde bugünkü hiçbir eğitim fakültesi mezunu ile karşılaştırılmaz.

Nitelikli eğitim, herşeyden önce nitelikli öğretmen demektir. Ülkemizde 75 yıllık Cumhuriyet tarihinin hiçbir evresinde YÖK dönemindeki (1982-1999) kadar niteliksiz öğretmen yetiştirilmemiştir. Son yıllarda sınıf öğretmeni açığını kapatabilmek için yükseköğrenim görmüş herkes (buna açıköğretim mezunları da dahil) atanmıştır. Meslekten olmayan bu öğretmenler arasında ezici çoğunluğu ziraat mühendisleri oluşturmaktadır. Bu nedenle, öğretmenliğin niteliğinin ne ölçüde düşürüldüğünü belirtmek amacıyla sınıf öğretmenliği bölümü ile Ziraat Fakültesi Toprak Bölümü lisans programları karşılaştırılmıştır (Çizelge 21).

ÇİZELGE 21

PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM FAKÜLTESİ SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ LİSANS PROGRAMI İLE
ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ TOPRAK BÖLÜMÜ LİSANS PROGRAMININ
KARŞILAŞTIRILMASI

Çizelgeden sınıf öğretmenliği programı ile ziraat mühendisliği programının hiçbir biçimde örtüşmediği anlaşılmaktadır. Bu öğretmen olmayan öğretmenlerin verdiği eğitim-öğretimin niteliği ne olur?

Eğitim Fakültelerinde Yeni Düzenleme

4.11.1997 tarihli YÖK Yürütme Kurulu Kararı ile, Öğretmen Eğitiminde Yeniden Yapılanma olarak sözde reform ile daha nitelikli ve daha çok sayıda öğretmen yetiştirme amaçlandığı söylenmektedir. 1997 yılında sınıf öğretmenliği bölümlerinin toplam kontenjanı 5 binden azdı, bu sayının 1998 yılında ikili öğretimi de zorlayarak 11 bine çıkarılmasıyla nasıl nitelikli öğretmen yetiştirilir? Söz gelişi Rize Eğitim Fakültesi'nde kaç öğretim üyesi var ki nitelikli öğretmen yetiştirilsin?

Dal öğretmeni konusunda, sınıf öğretmenliğinde olduğu kadar bir açık bulunmamakta, hatta kimi dallarda

kitap

öğretmen fazlalığı bulunmaktadır. Burada asıl sorun, dal öğretmenlerinin dağılımındadır. Bununla birlikte kimi mühendislerin, dal öğretmenliğine atanmasının, örneğin kimi niteliksiz ve işsiz mühendislere iş bulmanın ötesinde bir yararı olamaz. Bu öğretmen olmayan öğretmenler, yetiştikleri alanda iş bulabildikleri an öğretmenlikten ayrılacaklardır. Dolayısıyla öğretmenliği, bir basamak olarak kullanacaklardır.

Ortaöğretim dal öğretmenlerinin; 3.5+1.5 ya da 4+1.5 düzeni ile tezsiz yüksek lisans yapmaları koşulu da, bizce talihsiz bir Amerikan özentisinden başka bir şey değildir. Tezsiz yüksek lisans, önce öğretmen yetiştirme süresini; beş, beşbuçuk, belki de altı yıla çıkaracaktır. Halen üniversiteye girişte, öğretmenlik son tercihler arasında yer almaktadır. Öğrenim süresinin uzaması ile bu tercih sıralamasında öğretmenlik daha da gerilere düşecektir. Çünkü puanı yüksek olanlar altı yıllık bir öğrenim için öğretmenlik yerine tıp fakültesi vb. tercih edeceklerdir.

Dal öğretmeni adaylarına verilmek istenen tezsiz yüksek lisans, gerçekten yüksek lisans değil, bir çeşit "öğretmenlik sertifikası bozuntusudur". Daha açık bir deyişle söz gelişi fen fakültesi matematik bölümü mezunu genç, eğitim (ya da sosyal) bilimleri enstitüsünde, öğretim yöntemleri yoğunluklu derslerle tezsiz yüksek lisans yapacaktır. Bu kişiye hangi alanın bilim uzmanlığı diploması verilecek? Matematik mi, eğitim mi? İkisi de değil. Çünkü yüksek lisans, lisans üzerine yapılan bir öğrenimdir. Hele böyle bir tezsiz yüksek lisans mezununa doktora yolunun açılması, bilim adına tam bir bilimsel cinayet olur.

1998-1999 öğretim yılında başlayacak olan tezsiz yüksek lisans ile, en az birbuçuk iki yıl dal öğretmeni mezun edilemeyecektir. Bu süre içinde gereksinme duyulan dal öğretmeni nasıl karşılanacaktır? Sonuç olarak öğretmen yetiştirilmesi, YÖK'e bırakılamayacak kadar önemli ve ciddi bir girişimdir. Bu nedenle yalnızca öğretmen yetiştirme ve eğitim uzmanlığı gündemli XVII. Milli Eğitim Şûrası zaman geçirilmeden toplanmalıdır.

Öneriler

1. Öncelikle her düzeydeki Milli Eğitim Bakanlığı yönetim birimleri, "tarikatchı" kadrolardan arındırılmalıdır.
2. Başta Öğretim Birliği Yasası olmak üzere tüm devrim yasaları uygulanmalıdır. Bu bağlamda imam-hatip liseleri Öğretim Birliği yasasında öngörülen amacına uygun insan yetiştirecek biçimde planlanmalı, gereksinme fazlası olan okullar genel liseye ya da teknik liseye dönüştürülmelidir. Çünkü bu okullar meslek okulu olma niteliğini yitirmişlerdir.
3. Kur'an Kursları, Öğretim Birliği Yasası gereği Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmalıdır. Bunun dışında kalan ve tarikatchı vakıf ve derneklerce kurulan ve işletilen Kur'an kursu, yurt ve okullar devletleştirilmelidir ya da kapatılmalıdır. Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı tüm yurtlar, kimi siyasal parti ya da örgütlerin baskısından kurtarılmalıdır. Devlet, ilk, orta ve yükseköğrenim görmek için yetenekli ve istekli ama yoksul tüm öğrencilere burs ve kredi vermelidir.
4. Türkiye'nin hedefi AB'ne tam üye olmak olduğuna göre, orta ve yükseköğretim, anılan ülkelerin sanayi, tarım ve hizmet kesimlerinde üretilen mal ve hizmetlerle yarışabilecek nitelikte ve nicelikte ürün üretebilecek insan gücünü yetiştirecek biçimde yeniden planlanmalıdır.
5. Anılan nitelikte insan gücünü yetiştirecek öğretmen yetiştirme düzenimiz yeniden gözden geçirilmelidir. Böylece köylü olsun kentli olsun, kadın olsun, erkek olsun, Doğulu, olsun Batılı olsun herkese sunulan her tür ve düzey eğitimin niteliği yükseltilmelidir.
6. Çıraklık eğitimi, Kur'an Kursu ve ortaöğretimin çeşitli tür kurumlarına yönlendirme; 8 yıllık zorunlu temel eğitim sonunda yapılmalıdır. Bu yönlendirmede, eğitimi planlamada ve yönetmede, öğretmenler dışındaki uzman personelden yararlanılmalıdır.
7. YÖK kaldırılmalı, üniversiteler yeniden bilimsel, yönetsel, mali özerkliğe kavuşturulmalıdır. Bilim ve teknoloji üretmede çağı yakalayamamış olan üniversite, fakülte ve yüksekokullar, meslek okuluna dönüştürülerek, Öğretim Birliği Yasası uyarınca Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmalıdır. Üniversiteler; bilimsel araştırma ve üniversiter düzeyde öğretim yapan bilim yuvaları niteliğine kavuşturulmalıdır.
8. Sekiz yıllık zorunlu ilköğretim, en kısa sürede tüm çağ nüfusuna (6-14) yaygınlaştırılmalı ve yakın gelecekte 11 yıla çıkarılmalıdır.

KAYNAKÇA

Âdem, Mahmut, Kalkınma Planlarında Eğitimimizin Hedefleri ve Finansmanı. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 109, Ankara 1982.

"Eğitim Hakkı" İnsan Hakları Yıllığı 1988-1989, Cilt 10-11, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, s. 139-152, Ankara 1989.

Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı, Ankara Üniveritesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını No: 172, s. 57

- Ankara 1993.
- Demokratik Laik Çağdaş Eğitim Politikası, Ankara 1995.
- Eğitim Planlaması, Genişletilmiş üçüncü bası. Ankara 1997.
- "Bunalımın Eğitimsel Nedenleri", Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları. TÜBA, s. 271-310, Ankara 1998.
- "Ulusal Eğitimimizin Öncelikli Sorunları", Cumhuriyet. 14 Nisan 1990.
- "Neden Üniversite Özerkliği", Cumhuriyet. 11 Ekim 1992.
- "Bu mu Laik Eğitim!", Cumhuriyet. 18 Ekim 1993.
- "Eğitimde Demokratikleşmenin Neresindeyiz?", Cumhuriyet. 23 Kasım 1993.
- "Üniversitelerde Demokratikleşme mi?", Cumhuriyet. 11 Ağustos 1994.
- "Üniversitelerde Nitelik Bunalımının Kaynakları", Cumhuriyet Bilim Teknik. Sayı: 447, 14 Ekim 1995. s. 4.
- "Üniversitelerin Öncelikli Sorunları", ÖES Bülteni, Sayı: 16, s. 4-5, Ankara: 1995.
- "Öğretim Birliği Neden Zorunludur?", Cumhuriyet. 4 Mart 1997.
- "8 Yıllık Zorunlu Eğitime Kimler Karşı", Cumhuriyet. 14 Nisan 1997.
- "Kesintisiz Zorunlu Eğitim Neden Çarpıtılıyor", Cumhuriyet. 26 Haziran 1997.
- "Öğretim Birliği Yasası Yürürlükte mi?", Cumhuriyet. 20 Mart 1998.
- "Öğretim Birliği Yasası Neden Uygulanmıyor?," Cumhuriyet. 3 Mart 1999.
- Afetinan, A. Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- Ana Britannica Ansiklopedisi. Cilt: 7, İstanbul 1987.
- Ana Britannica 1986 Karşılaştırmalı Ulusal İstatistikler, Ana Yayıncılık ve Sanat Ürünlerini Pazarlama AŞ, s. 124-135, İstanbul 1986.
- Aksoy, Muammer. Atatürk ve Tam Bağımsızlık, Cumhuriyet, Ankara 1998.
- Akyüz Yahya, Türk Eğitim Tarihi, Genişletilmiş altıncı bası, Kültür Üniversitesi Yayınları No: 1, İstanbul 1997.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt I. s. 224, Aktaran, Galip Karagözoğlu, "Atatürk'ün Eğitim Savaşı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. Cilt II, Ankara 1985.
- Ataunal Aydoğan, Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, Milli Eğitim Bakanlığı Yükseköğretim Genel Müdürlüğü, Ankara 1993.
- "Yükseköğretim Kurulunun İlkokul Öğretmeni Yetiştirmeye İlişkin Projeksiyonu", Çağdaş Eğitim. Sayı: 127, Ankara 1987.
- Aydoğan, Mustafa. (Yayına Hazırlayan), Hasan Ali Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile ilgili Yazılı Konuşmaları. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı, Ankara 1997.
- Barkan, İsmet. Radikal, 19.04.1998.
- Baloğlu, Zekai. Türkiye'de Eğitim, İkinci Bası, TÜSIAD, İstanbul 1990.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı. Hayatım. Yayına Hazırlayan: Ali Y. Baltacıoğlu, Dünya Yayınları, İstanbul 1998.
- Buluç, Bekir. Türkiye'de İlköğretim İkinci Kademe Eğitimde Fırsat ve Olanak Eşitsizliği, Kalkınma ve Eğitim adlı doktora dersi ödevi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995.
- Caporal, Bernard. Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını II, Cumhuriyet, İstanbul 1999.
- Cumhurbaşkanı, Başbakanlar ve Milli Eğitim Bakanlarının Milli Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçleri. Cilt I-III, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, 6, Ankara.
- Cumhuriyet. 15.12.1994.
- Cumhuriyet. 29.02.1996.
- Cumhuriyet, 03.09.1998.
- Cumhuriyet, 17.02.1999.
- Cumhuriyet, 03.03.1999.
- Cumhuriyet, 07.03.1999.
- Cumhuriyet, 21.03.1999.
- Cumhuriyet, 31.03.1999.
- Çavdar, Ayhan. "Panel Konuşması", Yükseköğretimde Nasıl Bir Yasa, Türk Eğitim Derneği Yayını, Ankara 1992.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilme tarihi 20.11.1989), Resmi Gazete (Sayı: 22184, 27.01.1995)
- Delors, Jacques. "L'Education, Un Trésor Est Caché", Rapport (l'Unesco de la Commission Internationale sur l'Education pour le vingt-et-unième siècle, Paris:UNESCO, Edition Odile Jacob, 1995.
- Devlet İstatistik Enstitüsü, 1990 Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Ankara 1993.
- Duverger, Maurice. "Le Kémalisme", Le Pays d'Atatürk. Türkiye'nin Fransa Büyükelçiliği, Paris 27.05.1961.
- Ekmekçi, Mustafa. Öksüz Yamalığı - Köy Enstitüleri, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1996.
- Gazalcı, Mustafa. Aydınlik İçin Laik Eğitim, Ankara 1998
- Güçlüol, Kemal. "Sunu", Demokrasi İçin Eğitim. Yayına Hazırlayan: A. Ferhan Oğuzkan. Türk Eğitim Derneği (TED) Yayını, s. VII-VIII, Ankara 1990.
- Gülmez, Mesut. İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi, TODAİE, Ankara 1994.
- Güvenç, Bozkurt. "Yök Neden ve Nasıl Sorun Oldu?" Yükseköğretimde Nasıl Bir Yasa, Türk Eğitim Derneği

kitap

- (TED) Yayını, Ankara 1992.
- Hatiboğlu, Tahir. Türkiye Üniversite Tarihi: 1845-1997 Selvi Yayınevi, Ankara 1998.
- Karal, Enver Ziya. "Atatürk İlkelerinin Biçimlendirdiği Eğitim", Atatürk ve Eğitim. Yayına Hazırlayan: Nizamettin Koç, Türk Eğitim Derneği (TED) Yayını, 1-26 Ankara 1982,
- Karayalçın, Yaşar . Meseleler ve Görüşler (1972-1983): III. Ankara 1983.
- Kanpolat, Yücel. "Tıpta Uzmanlık Programları Alanında Lisansüstü Eğitim", Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim, TÜBA, Bilimsel Toplantılar Serisi: 7, Ankara 1997.
- Kılıçoğlu, Ahmet. "Bir Laiklik Belgeseli: Medeni Kanunun Gerekçesi", Cumhuriyet, 17.02.1999.
- Kırbıyık, Halil. "Öğretmen Yetiştirme", Milli Eğitim. Sayı: 137, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını No: 3129, Ankara 1998.
- Kışlalı, Ahmet Taner. Atatürk'e Saldırmanın Dayanılmaz Hafifliği, Altıncı bası, İmge Kitabevi, Ankara 1994. Cumhuriyet, 24.07.1998
- Cumhuriyet, 07.03.1999.
- Konan, Nejdet. "MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı İşgörenleri", Eğitim Yönetimi, Yıl: 1, Sayı: 4, PEGEM Yayıncılık, Ankara 1995.
- Martı, Muzaffer. "Planlı Dönemde Ulusal Eğitimimizin Temel Hedefleri ve Finansman Kaynakları: 1963-1992", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). Milli Eğitimle İlgili Bilgiler: 1994-1997. Ankara: APKK.
- Hizmetçi Eğitim Dairesi Başkanlığı Faaliyet Programları. Ankara 1990-1996.
- Uluğbay, Hikmet (Milli Eğitim Bakanı). TBMM 1998 Yılı Bütçe Raporu, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara 1997.
- Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM). Yükseköğretim İstatistikleri.
- ÖSS İkinci Basamak Sınav Kılavuzu 1998.
- Ozankaya, Özer. "Eğitimde Laiklik", Eğitimde Laiklik. Yayına Hazırlayanlar: Mahmut (dem, Kasım Karakütük, Türk Eğitim Derneği (TED) Yayını, Ankara 1990.
- Petit Robert. Paris 1973.
- Resmi Gazete. 05.07.1989.
- Resmi Gazete. Sayı: 23472, 23.9.1998.
- Toktar, Ebru. Cumhuriyet. 18.12.1998.
- Tombul, Ekber. "Türkiye'de İlköğretim Birinci Kademe (İlkokul) Düzeyinde Fırsat ve Olanak Eşitsizliği" (1990-1991), Eğitim ve Kalkınma adlı doktora dersi ödevi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1995.
- Tonguç, İ. Hakkı. Eğitim Yolu İle Canlandırılacak Köy. Üçüncü bası, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayını, Ankara 1998.
- Tunaya, Tarık Zafer. Batılılaşma Hareketleri II. Cumhuriyet, İstanbul 1999.
- Turan, Şerafettin. "Laiklik ve Sorunları", Eğitimde Laiklik. Yayına Hazırlayan: Mahmut Adem ve Kasım Karakütük. Türk Eğitim Derneği (TED) Yayını, Ankara 1990.
- Tuzcu, Gökhan. "İlk ve Ortaöğretime Dal Öğretmeni Yetiştirilmesinin Planlanması". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1998.
- Yurdaydın. Hüseyin, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi", Ortaöğretim Kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi ve Sorunları. TED Yayını, Ankara 1991.
- Yüce, Rüştü. "Açış Konuşması", Eğitimde Laiklik. Yayına Hazırlayan: Mahmut (dem ve Kasım Karakütük, Türk Eğitim Derneği (TED) Yayını, s. XIII-XVII Ankara 1991.
- Yücel, Hasan Ali. Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi İle İlgili Yazıları, Konuşmaları. İkinci bası, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayını, Ankara 1997.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, Ankara Mart 1998.
- Eğitim Fakülteleri Öğretmen Yetiştirme Programlarının Yeniden Düzenlenmesi. Ankara Mart 1998.

C'in

Kültür Hizmeti

Atatürk

- c Atatürk'ün Yazdığı Yurttaşlık Bilgileri
Bülent Tanör
- c Kurtuluş (Türkiye 1918-1923)
- c Kuruluş (Türkiye 1920 Sonraları)
Prof. Dr. Sina Akşin
- c Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi I-II
Prof. Dr. Macit Gökberk
- c Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk
Yunus Nadi
- c Türkiye'yi Sokakta Bulmadık

- Falih Rifkî Atay
- c Baş Veren İnkılapçı (Ali Suavi)
Bâki Öz
- c Kurtuluş Savaşı'nda Alevi-Bektaşiler
Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya
- c Devrim Hareketleri İçinde Atatürkçülük
Sabahattin Selek
- c Milli Mücadele (Büyük Taarruz'dan İzmir'e)
İsmail Arar
- c Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı
Prof. Dr. Niyazi Berkes
- c 200 Yıldır Neden Bocalıyoruz I-II
Ceyhun Atuf Kansu
- c Devrimcinin Takvimi
Paul Dumont-François Georgeon
- c Bir İmparatorluğun Ölümü (1908-1923)
Ali Fuat Cebesoy
- c Sınıf Arkadaşım Atatürk I-II
Abdi İpekçi
- c İnönü Atatürk'ü Anlatıyor
Paul Dumont
- c Atatürk'ün Yazdığı Tarih: Söylev
Kılıç Ali
- c İstiklâl Mahkemesi Hatıraları
Prof. Dr. Niyazi Berkes
- c Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler I-II
S. İ. Aralov
- c Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları I-II
Sabahattin Selek
- c İsmet İnönü'nün Hatıraları
Nurer Uğurlu
- c Atatürk'ün Yazdığı Geometri Kılavuzu
George Duhamel
- c Yeni Türkiye Bir Batı Devleti
Bülent Tanör
- c Türkiye'de Yerel Kongre İktidarları
Prof. Dr. Suna Kili
- c Atatürk Devrimi-Bir Çağdaşlaşma Modeli
Falih Rifkî Atay
- c Atatürk'ün Bana Anlattıkları
Reşit Ülker
- c Atatürk'ün Bursa Nutku
Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya
- c İslamcılık Cereyanı I-II-III
M. Şakir Ülkütaşır
- c Atatürk ve Harf Devrimi
Kılıç Ali
- c Atatürk'ün Hususiyetleri
Mustafa Kemal
- c Anafartalar Hatıraları
Ecvet Güresin
- c 31 Mart İsyanı
Doğan Avcıoğlu
- c 31 Mart'ta Yabancı Parmağı
Metin Toker
- c Şeyh Sait ve İsyanı
Süleyman Edip Balkır
- c Eski Bir Öğretmenin Anıları
Yunus Nadi
- c Birinci Büyük Millet Meclisi
Kemal Sülker

- c Dünyada ve Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu
Prof. Dr. Neda Armaner
- c İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar: Nurculuk
Fazıl Hüsnü Dağlarca
- c Destanlarda Atatürk / 19 Mayıs Destanı
Yunus Nadi
- c Mustafa Kemal Paşa Samsun'da
İsmet Zeki Eyuboğlu
- c İrticanın Ayak Sesleri
Nuri Conker
- c Zâbit ve Kumandan
Mustafa Kemal
- c Zâbit ve Kumandan ile Hasbihal
İsmet Zeki Eyuboğlu
- c İslam Dininden Ayrılan Cereyanlar: Nakşibendilik
Ord. Prof. Dr. Yusuf Hikmet Bayur
- c Ermeni Meselesi I-II
Talât Paşa
- c Hatıralar
Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya
- c Hürriyet'in İlanı
İsmet İnönü
- c Lozan Antlaşması I-II
Sami N. Özerdim
- c Yazı Devriminin Öyküsü
Nurer Uğurlu
- c Atatürk'ün Askerlikle İlgili Kitapları
- c Atatürk'ün Askerlikle İlgili Çeviri Kitapları
Halide Edip Adivar
- c Türkün Ateşle İmtihanı I-II-III
Prof. Dr. Muammer Aksoy
- c Atatürk ve Tam Bağımsızlık
Prof. Dr. Şerafettin Turan
- c Atatürk ve Ulusal Dil
Johannes Glasneck
- c Kemal Atatürk ve Çağdaş Türkiye I-II-III
İsmet İnönü
- c Cumhuriyet'in İlk Yılları I-II
Gâzi Mustafa Kemal
- c Yarın Cumhuriyet'i İlan Edeceğiz (Nutuk'tan)
- c Yarın Cumhuriyet'i İlan Edeceğiz (Söylev'den)
Fazıl Hüsnü Dağlarca
- c Gâzi Mustafa Kemal Atatürk
Eylemde/10 Kasımlarda
Ruşen Eşref Ünaydın
- c Atatürk'ü Özleyiş I-II
Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil
- c Atatürk'ü Anlamak ve Tamamlamak
Prof. Dr. A. Afetinan
- c M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım
Falih Rıfkı Atay
- c Zeytindağı
Prof. Dr. Suat Sinanoğlu
- c Türk Hümanizmi I-II-III
Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya
- c Batılılaşma Hareketleri I-II
Charles N. Sherrill
- c Bir ABD Büyükelçisinin Türkiye
Hatıraları/Mustafa Kemal I-II
İsmet Zeki Eyuboğlu
- c Karanlığın Ayak Sesleri / Kadirilik

- Dr. Bernard Caporal
c Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında
Türk Kadını I-II
Dr. Bernard Caporal - Neşe Doster
c Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında
Türk Kadını III - Kronoloji
Ruşen Eşref Ünaydın
c Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat
Kurt Steinhaus
c Atatürk Devrimi Sosyolojisi I-II
Bahir Mazhar Erüreten
c Türkiye Cumhuriyeti Devrim Yasaları
Sabahattin Eyuboğlu
c Köy Enstitüleri Üzerine
Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu
c İlk Meclis
Prof. Dr. A. Afetinan
c M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları
Yunus Nadi
c Cumhuriyet Yolunda
Falih Rıfki Atay
c Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri ve 19 Mayıs
Gâzi Mustafa Kemal
c 1919 Yılı'nın Mayıs'ının 19'uncu Günü Samsun'a Çıktım
Nadir Nadi
c 27 Mayıs'tan 12 Mart'a
Ord. Prof. Dr. Yusuf Hikmet Bayur
c Balkan Savaşları / Birinci Balkan Savaşı I-II-III
Tayfur Sökmen
c Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar
Dr. Abdurrahman Melek
c Hatay Nasıl Kurtuldu
Ord. Prof. Dr. Yusuf Hikmet Bayur
c Balkan Savaşları / İkinci Balkan Savaşı I-II
Gâzi Mustafa Kemal
c Erzurum Kongresi
Sabahattin Selek
c Millî Mücadele (Erzurum'da Gergin Günler)
Yaşar Nabi
c Balkanlar ve Türklük I-II
Ceyhun Atuf Kansu
c Bağımsızlık Gülü
General Fahri Belen
c Büyük Türk Zaferi (Afyon'dan İzmir'e Kadar)
Gâzi Mustafa Kemal
c Sivas Kongresi I-II-III-IV
Doç. Dr. Suat Yakup Baydur
c Dil ve Kültür
Kadriye Hüseyin
c Mukaddes Ankara'dan Mektuplar
Berthe Georges-Gaulis
c Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Milliyetçiliği
Ord. Prof. Enver Ziya Karal
c Tanzimat-ı Hayriye Devri
Falih Rıfki Atay
c Çankaya I-II-III-IV-V
Liman von Sanders
c Türkiye'de Beş Yıl I-II-III
İsmet İnönü
c Hatıralar (Birinci Dünya Harbi)
Arnold J. Toynbee

kitap

c Türkiye - Bir Devletin Yeniden Doğuşu I-II-III
İlhami Bekir
c Altın Destan I-II